

Երտ Երտյս

Շիլամա

նաշմւլա
բլա
քօշմալա

•

«Ճալբրւս»
կիտաք բաշմա,
Մալչիկ
1978

С(Балк)2
Г 957

Назмула

Г 0743—040
М 125(03) — 78 — 44—78

© «Эльбрус» китап басма, 1978 ж.

I

*Болмасын халкымыда кѳара кийгенле,
Жарашмайын, бир бирлерин тѳуйгенле.*

ТУУГЪАН ЖЕРИМЕ

Бир ёмюрден бирси ёмюрге ёте,
Халкъыбыз барады, осуят эте,
Ата журтха хурмет, берекет излей:
— Тойгъан жерден туугъан жер ахшыды, — дей.

Къайда жүрюсем, къайда жашасам да,
Омакъ кийинсем, иги ашасам да,
Аз болмаса да танышым, нёгерим,
Жюрегимде жүрүйдү Туугъан жерим.

Минги тауну этегине илинип,
Закийлиги, чомартлыгъы билинип,
Къая жырып, жол ачып, темир юзюп,
Жашил дыркылагъа акъ юйле тизип,

Къоншулагъа чабыуулну къалдырып,
Жалпакъланы мал сюрюуге алдырып,
Тутхан ишине этмейин балдырыкъ,
Жашау эшиуюн къууанчлы бардырып,

Заводларын кезиу-кезиу ёкюрте,
Череклерин турбинлеге секирте,
Хауа чыракълары жарыкъ жарытып,
Бай жашауун, чомартлыгъын танытып,

Жашайды суйген халкъым ёз жеринде,
Харамлыкъны жүрютмейин кёлюнде,
Чырмаулары жолундан кери чача,
Хар миллетге курортларын кенг ача.

Ой, Туугъан жерим, Туугъан жерим мени,
Сюймей къалай къояр эдим мен сени!
Хурмет этип, баш урама аллынгда,
Елгюнчю къажау турама къанлынга.

— Ёлдюм, — демем, умутума жеталсам,
Керти жашынг кибик жумуш эталсам,
Ыразы этип, кёлюнгю алалсам,
Къыйын жолунгда ажашмай баралсам.

АНА ТИЛИМ

Жокъдан бар болуп дуньягъа
Туугъан кюнюмде,
Биринчи эштгенме ауаз
Ана тилимде.

Ана тилим, малкъар тилим, —
Оюм шауданым,
Суюгенлей барырма сени,
Чыкыгъынчы жаным.

Сейир жыргъа, жомакъгъа да
Сен тынгылатдың,
Аманны да, игини да
Тюз ангылатдың.

Къууанч, бушуу, къуугъун хапар
Айта турдунг сен.
Жоюлмадың, ёте келдинг
Сен къара кючден.

Ана тилим, жарыкъ тилим,
Жокъду тарлыгъынг.
Сен тенгизсе, мен а — жалан
Сени балыгъынг.

Досха сыйдам, жаугъа суху
Бересе ауаз.
Сени билгенле аз туююл,
Терен билген — аз.

Тюбейдиле ана тилин
Сыйсыз этгенле,
Омакъсынып, башха тилге
Кёлю кетгенле.

Экисин да таза билмей
Жаркъмалатханла,
Бай кышлыкыгъа бара билмей,
Хансха батханла.

* * *

Къызыл бетли, толу санлы таулу жаш
Мор гыбытдан чиммакъ айран иеди.
Тамам хазыр болгъунчу тийишли аш,
Къонагъы айран ичерин сюеди.

Къонакъ, къолгъа алып къара гоппанны,
Айран ичип, мыйыкъларын сылады.
Хар ичгиден да баш болгъанын аны
Къонакъ кеси сезиминде сынады.

ЫРАЗЫ ЭТАЛСАМ ЭДИ ХАЛКЪЫМЫ

Жылла ётдюле, бир бирлерин къууа,
Тау черекни толкъунлары баргъанлай,
Бир иш бите, экинчиси да тууа,
Хар ким дайым ишлерге къадалгъанлай.

Сабийликден ишчи сатыргъа кирип,
Мен да жетген адам сунуп ёзюмю,
Тыякъ алып, сюрюу ызындан жүрюп,
Умутлу къаратып халкъгъа кёзюмю,

Башлагъан эдим жашаууму жолун,
Атадан, анадан да ёксюз къалып.
Шукур болсун — халкъым тутдурду къолун,
Мени кесине эмчек жашха алып.

Халкъны жылы къолуну себебинден
Буюкъгъан бармакъларым тюзелдиле.
Къутулдум къара азапны кебинден,
Манга таукел атлар кюнле келдиле.

Артха къалмай, алгъа озмай, ортада
Барыш турдум жамауатны ичинде.
Мамыр ишде, дагъы уруш отлада
Чыныгъып айландым кечеде, кюнде.

Къанлы душман чапханда къыралыма,
Солдат болуп, уруш отда сюелдим.
Ырахатлыкъ излемей ёз жаныма,
Халкъыма кертичи болгъанлай келдим.

Жашауну кыйын жолларын кыйдырдым,
Бирде ёрлей, бирде, суймей, тигелей,
Ахшы умутну излегенлей турдум:
«Ахшы умутсуз а — жашау жокъду», — дей.

Туугъан жерими сейир табигъатын
Сюеме, халкыймы бетинден кёре,
Табигъатны тахлыкъ айбат сыфатын,
Къолдан келгенча, назмугъа кийире.

Мен ёлсем да, китапларым кыалырла,
Кыабырланы сын ташлары кыалгъанлай.
Окыуучуларым аланы алырла
Къолларына, салам кыагъыт алгъанлай.

Ким биледи, айтырламы атымы
Китап окыуучуларым, мудах кыарап?
Унутуп кыоярламы сыфатымы,
Халкыгъа файдасыз жашагъаннга санап?

Халкъ ючюн жумуш этерге антымы
Жашауда толтургъанымы кёрюрем,
Ыразы эталсам эди халкыймы,
Ёле туруп да кыйналмай ёлюрем.

ОКТАБРНЫ ЖАРЫГЫ

Кечге кѣалып, кѣп кере да
Кѣарангыда келгенме,
Жол жанында пура туюккюч
Жарыгъанын кѣргенме.

Аллай жарыкъ — жарыкъ туююл
Жарыкъла арасында:
Ол жолунгу жарыталмаз
Кече кѣарангысында.

Автоматны толу жерлеп,
Жауну сакълап тургъанда,
Уруш жели ёшююме
Кѣыстау, исси ургъанда,

Кѣргенме кѣарангы кече
Гѣбелекни чакъгъанын,
Душман солдат ал тизгинде
Кѣкге ракет такъгъанын,

Умут этип тунакыны,
Кюнча, жарыкъ сакъларгъа,
Жер юсюнде тепчигенни,
От жаудуруп, кѣапларгъа.

Алай аллай хаух жарыкълыкъ
Чыдамады узакъгъа,
Душман солдат, тура кетип,
Кеси туюдю тузакъгъа.

Мен кѣргенме жай кечени
Гюл ийисден кѣаннганын,
Кѣыртиш тѣшде кырдык кѣуртну
Жарыкѣ, жашил жаннганын.

Тас болады ол жарыкѣ да,
Сары тангны кѣргенлей.
Ахыр жулдуз тумпаяды,
Кюн жарыгѣы келгенлей.

Кѣргенмисе кѣойчу жашны
Кѣарангыны жаргѣанын?
От жагѣадан кесеу алып,
Булгѣай-булгѣай баргѣанын?

Анга кесеу болушмаса,
Кѣалайтын барлыгѣына,
Ийилип да кѣарагѣанды
Ол тейри жарыгѣына.

Жулдузла да жарыталла
Чууакѣ кече тийрени,
Табалырча болмаса да
Жерге тюшген ийнени.

Кѣара жерни ѣшюнюне
Жангы кѣар шош агѣады,
Жарыгѣыны кюмюш бетин
Тийрелеге жагѣады.

Узакѣ жерде кѣпге туруп,
Сен андан кѣайтып келсенг,
Тансыкѣ болгѣан сюйгенинги
Юй жарыгѣын эслесенг,

Ол жарыкыгъа къууанаса,
Жокъ кибики аллай жарыкъ.
Ол жарыкыны сен сунаса,
Чыракъ туйюл, ай жарыкъ.

Автомобиль кече чыккъды
Таугъа Малкъар тарындан,
Къарангылыкъ да кенг къача
Аны акъ фарларындан.

Бир арада къара таула
Жарыкъдан агъаралла,
Дагъы кече къарангыгъа
Тумаланып къалалла.

Тау жолу бир алашады,
Бир дупшурду, бийикди,
Жолдан таугъа тийген жарыкъ
Кёк жашнагъан кибики.

Ма, къарачы, толгъан ай да
Таугъа чыгъа келеди,
Жер бетине жарыкъ нюрюн
Ол да чомарт береди!

От, чыракъ, жулдуз да, ай да,
Кюнча, жарыкъ бермезле,
Жарыкъларын ийселе да,
Жылыу а жибермезле.

Жылыу, жарыкъ кюн береди
Сау дуньяны барына,
Кюн батса уа, ашыгъабыз
Жангыдан чыгъарына.

Билигиз, урунган халкыгъа
Жарыкъ кыалай келгенин,
Жарым жюз жыл мындан алда
Кюн эки бѣлюнгенин.

Ленинчиле, тенглик ючюн
Халкъ асламын тиздиле,
Халкыгъа насып берир ючюн,
Кюнден юлюш юздюле.

Ленин бла партиясы
Кюнден Кюн таптадыла,
Кесине да сыйлы атха
Октябрь атадыла.

Белгилиди халкъ насыбы
Кенг жайыла барлыгы;
Айгъа, Чолпанга да жетди
Октябрьны жарыгы!

Жай дуньягъа жарыгъынгы,
Къууанч берген, Октябрь!
Бер дуньягъа жылыуунгу,
Къулач керген, Октябрь!

ОН БЕШ БАТЫР

*СССР-ни кѳуралыууна
50 жыл болгъанына*

Он беш батыр он беш жолну келдиле,
Келе келип, бир жолгъа тюзелдиле,
Саламлашып, бир бирге кѳол бердиле,
Бир биринде халаллыкъны кѳрдюле.

Он беш батыр хорлау жолда баралла,
Жылдан жылгъа аперимлик алалла,
Халкъларына оюлмазлыкъ кълалла,
Къарыусузну инжиуден кѳутхаралла.

Талмасынла батырланы атлары,
Дунья сейири болсу сыфатлары,
Бютюн кѳп насып сынай мындан ары,
Элпек болсу сабийлери, кѳартлары!

Кюн да былагъа бютюн жарыкъ тийси,
Къызгъанмайын, элпек жылыуун ийси,
Битеу дунья быланы артыкъ суйсю,
Душман келгенни башы отда куйсю!

Он беш батыр бир умутну этелле,
Биригиу байракъны бирге этелле,
Бир бирине болушургъа жетелле,
Ажашханны тюз жолгъа тюзетелле.

Он беш батыр бир юйюрге жашайла,
Ишлеп, кеси кыйынларын ашайла,

Бау келгенде, бирден согъуш башлайла,
Бау жыйынны шылдым этип ташлайла.

Барым жюз жыл ол биригиу туугъанлы,
Ол биригиу бузулмайын тургъанлы,
Бу батырла бирге мекам къургъанлы,
Оюмларын биригиуге бургъанлы.

Чапмагъыз капиталны къыраллары!
Мамырлыкъды совет халкъны халлары,
Элпекди малы, мюлкю, сабанлары,
Жигерди, досду бары — адамлары.

Чеклерибиз болгъандыла къадама,
Тышындан къоркъуу келмезча адамгъа,
Такъырлыкъны хорлап, чыкъдыкъ байдамгъа.
Къууанама халкъ къууанчха — байрамгъа!

ЖАНГЫ КЪОШДА

Бурун жыяу кыдырыучу жолумда
Женгил машинагъа минип барама.
Жабышмакъ тыякыны кысмай къолумда,
Къара рульну онгига-солгъа бурама.

Атым гууулдай, секире барады,
От моторун кыздырып, гур-гур эте,
Чинар агъачда дауурдан алады,
Къолдан къолгъа, сыртдан сыртха терк жете.

Жетдим тау жайлыкъда къошунбаш къошха,
Къош туююл ол—жарыкъ юй, «къош» десек да.
Салам бердим, къол бердим къартха, жашха.
Бир бирни терк сездик, аз селешсек да.

Ау салмаса жүрекlege гокка сёз,
Женгил жалгъаналла таза жүрекле.
Къара ауну уа терк эслер жүтю кёз,
Неге керек айбат сёзле, тилекле?

Булутсуз кюн къар тауланы башлары
Къалай ачыкъ эселе да, ма алай
Жарыкъды шуёх кёзлери, къашлары,
Жүреклери да, китап бет ачханлай,

Мен къонакъ болгъан таулу малчыланы:
Сынаулу къартланы, чемер жашланы,
Ара мюлкде юлгюлю алчыланы,
Ёнгеленмез антлы къарындашланы.

Уруш этип, ана бла эм ата,
Залимлени кьалаларын ууата,
Бууа, сыгъа, юсюбюзден кенг ата,
Эркинлик жигинжилени орната,
Журт кьабыргъала ёсе, кьурчлай кьата,
Совет байракъ Малкьарда да сюелди.

Кюрешде барып жайлары, кьышлары,
Власть ючюн жулкьушхан халкъ
кьушлары,

Мурса кёлеклени юсден терк теше,
Совет байракъ туюбюнде жашау эше,
Социализмни кьурауда ёчеше,
Колхозлада элпек хайыр юлеше,
Класс жаугъа кьажау кьаты кюреше,
Отдан, суудан ётюп, чекге жетербиз,

Зауукъ жашау кьурап, кьууанч этебиз,
Советибиз жигер атлам алгъандан,
Коммунизмге барыугъа кьадалгъандан,
Залимлени хорлагъандан, чалгъандан.
Туура этген хар мадарны ташасын,
Алчыбыз — Компартиябыз жашасын!
Жашасын Совет байрагъы! Хорласын!
Сау жер шаргъа, ие болуп, орналсын!

1933

СОВЕТ БАЙРАКЪ

Кѣп заманны тысхып келген тауумда,
Октябрь кюннге дери жашауумда
Боюнумда зор боюнса жюрютюп,
Кече-кюн да кулакга сюрюу кютюп,
Ол мени къара зор тузакъгъа тюртюп,
Къыш чимдиуле кирпичлерими ютюп,
Женглерими кѣз жашларым чиритип,
Инжий эдим Совет байракъгъа дери.

Сыртыма эшек ылыкыф салдырып,
Аузумдан, бурнумдан да къан бардырып,
Жалчылыкъда ауушладан аудургъан,
Жер чекледе къара къанла жаудургъан,
Симсиретиу, инжитиу азап къургъан,
Аркъабыздан тюшмейин, эзиц тургъан,
Рысхыбызны тамакъларына бургъан
Губулары юсден булгъаргъа кери,

Таугъа, тѣшге, таргъа, тюзге, кыланчха,
Элпек ишчи, элли халкъгъа къууанчха,
Аякъдан, къолдан бугъоуну юздюрюп,
Къючюбюзню сатыр-сатыр тиздирип,
Сай тенгизде балыкълача жюздюрюп,
Миллетлени алгъа — ёрге миндирип,
Сау дуньяны тепдирип, силкиндирип,
Октябрь кюкюреу бизге да келди!

Аягъыбыз, къулагъыбыз да юшюп,
Талай заман асланлача туюшюп,

**ЛИКПУНКТЛАГЪА ЖЮРЮГЮЗ,
ИЛМУ, БИЛИМ БИЛИГИЗ!**

Бай тауланы туман басып
Кёп заманны жатханды,
Кюн туманны уруп, чачып,
Бизге жибек атханды.

Танг тангны къууа келеди,
Къуууц, жетип да къалмай,
Бизге кюн жарыкъ береди —
Къууанч этейик талмай.

Жахил, кюнню кёрмегенден,
Кюндюз чыракъ жандырыр;
Жашау жолун билмегенден,
Кесин кёп абындырыр.

Бизни элде жашла, къартла
Окъуйдула, къадалып,
Кёп хайырын билип, ала
Окъууну къолгъа алып.

Кече, кюн да кюрешелле
Жахилликни ташларгъа,
Ликпунктлагъа жүрюшелле
Илму билип башларгъа.

Ликпункт, жарыкълыкъ чырагъы
Болуп, жол жарытады;
Бизге дуньяны жарыгъын
Илму иш танытады.

Илму оюмну бийиди,
Адамла, кёл салыгъыз.
Илму амалны юйюдю,
Илму билим алыгъыз.

Илму ючюн къазауатха
Таукел этип киригиз!
Илмулула иги затха
Баш болурун билигиз.

Илму бла жер жарырбыз,
Булутлагъа учарбыз,
Умутха шашмай барырбыз,
Кюн жарыгъын ачарбыз.

1928

КЯЗИМГЕ

Тау кюннүмде темир туююп жашаенг,
Тутуш алтын шиякыгъа ушаенг.
Эсимдедиле огъурлу кёзлеринг,
Адамлагъа акъыл берген сёзлеринг.

Хар тизгининг таймай кепде барады,
Айтхан сёзюнг нарт сёз болуп къалады.
Назмуларынг дайым юлгю берелле,
Малкъар поэтлеге кёл этдирелле,

Кёл этдирелле эллиге, ишчиге,
Тюзлюк жолда баргъан хар бир кишиге.
Къарт да, жаш да эскерелле атынгы,
Сурат этип, туталла сыфатынгы,

Жазгъанынгы зарфха уруп алалла,
Сыйлы кёрюп китаплагъа салалла,
Жазыуларын алтын бла накъышлап,
Сени жүрекледен суююп алгъышлап.

«Совет власть — алтын терек», — дей эдинг, —
«Аны къаты тутмакъ керек», — дей, эдинг.
Жүреклеге туюрелди осуятынг.
Ёмюрледе да мутхуз болмаз атынг.

1958

ЧЫНТДЫ ПОЭТНИ НАЗМУСУ

Окъсуз кѡауалча болмаса фѡхмусу,
Чынтды поэтни болады назмусу:
Жарыкѡлыкѡгѡа кюн жарыгѡын алгѡанча,
Тейри кѡылычдан баяула салгѡанча.

Шибилѡ жылтырау — жылтыраууду,
Кѡк кюкюреу — гюрюлдеп барыууду,
Гууулдауу — гелеу сыртда жел кибик,
Хар тизгини — бай жашагѡан эл кибик.

**ФАХМУНГ БОЛСА
ИШНИ ЖАРЫКЪ ЖУЛДУЗУ**

Кертиликни эшигин кенг кересе,
Юлгюлени ишингде тюз бересе,

Чамланмайын изарла сууугъуна,
Махтанмайын тенгинге, жууугъунга.

Элгенмейсе, душман къозуп келсе да,
Залимлик этерге деп сюелсе да.

Ленинчи ниетни сыйлы кёресе,
Анга ёз фахмунгу толу бересе.

Ненча кере сценада эслесем да,
Ыразыма къараргъа. Ийнан сен да!

Шагъат кёпдю. Кёбюсюн да танырса...
Алагъа сормай, манга ийнанырса.

Республикам берди санга сыйлы ат.
Иги ишлеп, энтда да бютюн махтат.

Фахмунг болса ишни жарыкъ жулдузу,
Ажашдырмай элтген эркин жол ызы,

Гъойгъумча, гюлсюз, кёгетсиз къалмазса,
Аты сыйсыз болгъаннга саналмазса.

1963

ИЙНАНМА

Кюз артында терекден
Чапыракъла агъалла.
Жарсыма: жаз башында
Жангылары чагъалла.

Жарлыма деп жияма,
Байма деп да къууанма.
Тюрлениу жокъ дегеннге
Бир заманда ийнанма.

ХАЛКЪЫНГЫ АУАЗЫДЫ ШАРТ АУАЗЫНГ

Демьян Бедныйге атайма

Тюз инсанланы зор бугъоу буутъанда,
Ачы сермешге керти кюн туугъанда,

Урунган халкъгъа жакъ басып сюелдинг,
Зорчулагъа къажау кюрешип келдинг.

Поэт къаламынг къурч сюнгюлюк этди,
Кёп душманны жүрегин тешип ётдю.

Халкъынгы шарт ауазыды ауазынг,
Туудукълагъа юлгюдю жашау ызынг.

Ленин кётюрген байракъны тубюнде,
Эркинлик къазауатны тютюнюнде,

Алчы, батыр улан болуп келгенсе,
Жалынны да, боранны да кёргенсе.

Темир тизгинлеринг, солдатла кибик,
Биргебизге жүрөйдюле, тизилип.

Шарт сёзлеринг тынч сезилип къалалла,
Дос жүрекке хычыуунлукъ салалла.

Жүтю тамсиллеринг * айгъакълап, ачып,
Хыйлачыланы уяларын чачып,

* Тамсил — басня, жаз тил бла айтылган чыгъарма.

Болушалла тюз барыргъа, айныргъа,
Бизни совет жамауатха хайыргъа.

Нёгер болуп жырларынг жол барыугъа,
Жангы къарыу къошадыла къарыугъа.

Поэт ёлсе да, ёлюм жокъ ишине,
Ажал чырмау болса да кюрешине.

Керти поэтни къыйыны, къол ызы,
Халкъы суйсе, болур жарыкъ жулдузу.

Аллай жулдуз жарыкъ жанып барады,
Поэтге сыйлы сын болуп къалады.

Оюмунгу халкъынг тюзге санаса,
Ёз къыйынынг керегине жараса,

Сора тюшмейди, — бош жашадым, — дерге,
Ёлюп, асыралсанг да къара жерге.

Жашнап, чагъып, хычыуун жылы кюнде
Адабият терек бахча ичинде,

Сени терегинг да жемиш береди,
Ауур бутакъларын кенгиге кереди.

1963

ПОЭТГЕ

Мудахлыкъла
Болмасынла,
Къорасынла, тайсынла.
Арабызда
Жырласынла
Кесинг кибик асылла,

Сыфатласанг,
Къая таш да
Гыллыу эте башлайды.
Лакъыр айтсанг,
Мудах жаш да,
Кюнча жарып, жашнайды.

Айт жырынгы
Халкъ жашаудан,
Этелле таула эжиу.
Багъа жетмез
Рыхсы шауданд
Халкъны жүрегин сезиу.

Жолоучугъа
Чегем чучхур
Сериуюнюн ийгенлей,
Хычыуунса,
Тюз барып тур
Халкъынгы бек суйгенлей!

Шибиляча,
Сакъ жарытып,

Сыз назмунгу сёзлерин,
Изарлагъа
Кюч танытып,
Къаматырча кёзлерин!

1958

КЪАЯДАГЪЫ ЖАЗЫУ

Холам башында, бийик къаяда,
Жорталла желле, ёкюре.
Сюрюу жугъутур жашил забада
Барады отлай, секире.

Эски ауулну башындан марац,
Болгъанча анга къалауур,
Кириш къаяла бир бирге къарац,
Тохтамай этелле дауур.

Анда дауургъа жууап береди
Холам черекни агъыуу.
Булут чапханнга ушап келеди
Тау къушну къанат къагъыуу.

Сабыр тырнакълап барама тикде,
Кесим кесими бегите.
Къумурсха кибик, чынгыл бийикде
Ёрлейме, умутха жете.

Ёрге къарасам, булут къауумла
Къая кезлеге бёлюне,
Эншге къарасам, тёшде ауулла
Хуна къалаулай кёрюне.

Бийик чынгылгъа тырнакълап миндим.
Къондум къаяны башына.
Состар жютюге, ыргъакъча илиндим,
Жазыу жазама ташына.

Сыйдам къаяда кёзюм кёреди
«Иван Светлов» — деп жазылгъан.
Ол болгъан ташха къолун береди
Тикден чыгъаргъа базынган.

Иван ызлады насып башына
Чыгъаргъа къыйын жолуму.
Манга, ёз кичи къарындашына,
Болушду. Тутду къолуму.

Шуёх жазуу ачыкъ жарыта
Акъсыл къаяда ауманы,
Насып жашауну дурус таныта,
Къууандырады тауланы.

Мени эсимде ёмюрге къалгъанд
Сыйлы жазууну сыфаты.
Ол арабызгъа шуёхлукъ салгъанд
Ташдан да, къурчдан да къаты.

Къая бетинде жазуу кёреме
Жарыкъ жулдузлай жарытхан,
Анга жүрекден салам береме,
Сюймеклигими танытхан.

Мамырлыкъ элтген кёгюрчюн къанат
Чууакъ кёкде кенг керилсин,
Чынгыл къаягъа жазылгъан сыйлы ат
Битеу халкълагъа кёрюнсюн!

ТӨРТ ЁМЮР

Янычарла, кырым ханла чабышып,
Саутлагъа, сабалагъа жабышып,

Аулакъланы кызыл къанла жуугъанда,
Къабартыгъа къазауат кюн туугъанда,

Кече — кече, кюн да кече болгъанда,
Ана кёзле жиямукъдан толгъанда,

Черкес элле жаниганда ёртен болуп,
Орамлары адам мыллыктан толуп,

Кырым ханла тегерекни алгъанда,
Мамыр элле адыргыгъа къалгъанда,

Къабарты Россейге кьолун бергенде,
«Ёмюрге санга кьошулдукъ», — дегенде,

Орус патчах Къабартыгъа болушду,
Душман ханла бла ачы согъушду.

Женгил ёсдю Къабартыны къарыуу,
Терк селейди зулму отну жаныуу.

Россиядан келечиле келдиле,
Темирюкге сыйлы салам бердиле;

Жарыдыла Къабартыны башлары —
Къууандыла орус къарындашлары.

Той баргъан эд кечесинде, кюнюнде
Ийдарланы Темирюкню куйюнде.

Къууанч тууду Къабартыны барында,
Той башланды битеу къабакъларында,

Къабарты орус патчахны киеу этди,
Жууукъ юлюшлюкню бютюн бегитди.

Андан бери төрт ёмюр да ётгенди,
Энди бютюн уллу къууанч жетгенди.

Орус халкъы кенг, жарыкъ жолну ызлап,
Душманланы эрляй ууатып, къыстап,

Бизге уа къарындаш болуп турады,
Бизни бла бирге насып къурады.

Къарындашбыз, досларыбыз суюсюнле,
Жауларыбыз изар отда куюсюнле.

Бардырабыз төрт ёмюрню байрамын,
Бийик тутуп шуёхлукъну байрагъын.

1957

МАРКО ВОВЧОКГА

Азаплы кюнле баргъан эдиле,
Бири биринден къарангы.
Ма ол зор кюнле салгъан эдиле
Жаш жүрегингде жарангы.

Жарсыгучу эдинг, эриучю эдинг
Бугъоу инжитген къуллагъа.
Тарыгъыу айта келиучю эдинг
Къулакъ салгъан ахуллагъа.

Кюзгюча къурай китапларынгы,
Жашауну туура этиученг.
Оюмларынгы, хыйсапларынгы,
Сын ташныча, бегитиученг.

Халкъ ёкюллери суюе эдиле
Хапарларынгы кючлерин.
Бийле уа, къозуп, куюе эдиле,
Ачыу сыйырып ичлерин.

Таукел айгъакълап, налат бергененг
Жерде зорлу жашаулагъа.
Жюрегинг бла суююп келгененг
Кавказда Малкъар таулагъа.

Мында да, халкъгъа кюн тенг тийсе да,
Тенглик жокъ эди жашауда.
Бий къулну азат этип ийсе да,
Къул инжий эди тар ауда.

Юйюнгю аллы арба жол бла
Таулула, Нальчикден къайта,
Озуучу элле, санга къол булгъай,
— Кеч къолай болсун, — деп айта.

Акъ Суу элинден, Хасаниядан
Бар эди бек кёп танышынг.
Сени ийнакълай келген хар адам
Этгенди санга алгъышын.

Акъай улуна, Кючмез улуна
Тюбеученг дейле, баш ура;
Жашил жолчукъгъа чыгъыученг дейле,
Шуёхларынгы ашыра.

Талай таулугъа шагъырей болуп,
Эмчек эгешча жашаенг.
Сен сабыр эдинг, огъурлу эдинг,
Мени анама ушаенг.

Кавказ аязы сымарлай эди
Кесинг орнатхан гюллени,
Мангылайынгы ол сылай эди
Тынч, жапсарыр ючюн сени.

Жапсарыу себен болалмай эди
Заман излеген сылтаугъа.
— Акъыллы къонакъ ёлюп къалды, — деп
Мудах хапар келди таугъа.

Таулу жарлыла бара эдиле
Нальчик башыны жолуна.
Мудах кёз бла къарай эдиле
Оба тёбенги жоруна.

Талай замандан умутунг толду:
Зулму оноу гунч этилди.
Халкъны жашауу зауукълу болду,
Къынгыр жолу тюзетилди.

Совет къыралны эркин халкълары
Сыйлы кѳрелле атынгы.
Мермерден жасап, къабыр башынга
Салдыла сау сыфатынгы.

Таудан булутла — акъ гюлмендиле —
Хауада жюзе жетелле,
Сабыр чулгъанып, сени сынынга
Сериуюн, салкъын этелле.

Атынг аталгъан совет школдан
Жаш пионерле баралла,
Сени эскере, таш этегинге
Гюл къуршаларын салалла.

Къойгъан юйюнгю музей этдиле
Къабарты-малкъар халкълары, —
Аны кѳрелле огъурлу адамла,
Ийнакълайдыла хар бары.

Украин халкъны халкъым сюеди,
Шуѳх жашай, къууанабыз.
Бир бирге къарындашлыкъ этгенлей,
Насып жолунда барабыз.

Ёрге ётсем да, эншге кетсем да,
Сынынга дайым къайтырем.
Эшталыр болсанг, жангы жашаудан
Къууанч хапарла айтырем.

Амма, не файда, оба сын ташы,
Къучакъласанг да, жукъ билмез.
Къабыр ичинде бир жукълагъаннга,
Не зат айтсанг да, эштилмез!

Кесинг суююучю кертме терегинг,
Къалауур кибик, турады.
Биягъы аяз Кавказ тауладан
Обанга салкъын урады.

А. С. ПУШКИНГЕ

Эркинликте бугъоу салгъанын суюмей,
Чамландырдынг Тыякъ улу башкесни,
Намысынга шарайышлыкъны иймей,
Дуэлге чакъырдынг саякъ Дантесни...

Секундантла д'Аришак, Данзас болуп,
Къар талада аман оюн кърдула.
Дантес къркъуп, Пушкин а батыр болуп,
Тапанчаланы бир бирге бурдула.

Пушкин, адетде болгъанча, сакълады,
Дантес да марар жерине жетсин деп,
Алай Дантес, алгъа атып, къаплады
Пушкинни, дуньядан ёлюп кетсин деп.

Окъ тийген эди поэтни кърнына,
Поэтге ёлюр жара салгъан эди,
Къан чачылды тар таланы кърнына.
Дантес а терк кетер кёл алгъан эди.

Поэт бир кесекден сора тирилди,
Кете баргъан Дантесни аз эследи:
— Тохта, кезиуюмю атайым! — деди,
Дантес да, къайтып, жерине сюелди.

Уллу жырчы душманын кёп марады,
Къаны бара, эки кёлу буюкъду;
Дагъыда, ол, алас кёре, къарады....
Атды. Урду. Мурдар Дантесни жыкъды.

— Машалла! — деп кычыргъан эди. Неге?
Тапанча окъ Дантесге жетген эди.
Кёнчек башындагы отар туймеге
Тийип, сызгырып, кери кетген эди.

Хасап балтасын кыймайын келгенди
Сыппабурун Николайны кыан кюлу,
Поэтге кеп кыара кюнле бергенди
Николай мурдарны бёрю закону.

Къужур чюйре къурап хар бир адетни,
Саякъ патчах талашыуну кётюрдю,
Ачыкъ сёзлю, батыр кёллю поэтни,
Алын тыйып, эгей-эгей, ёлтюрдю.

Ёлгенликге, от поэтни унутмай,
Омакъ жырларын, жомакъларын санай,
Поэзия от жагъасын сууутмай,
Суратына дайым тансыкълан кыарай,

Сын ташын да, омакъ жасап, сакълайбыз,
Хар ёмюрде кёрюр ючюн, кыадалып.
«Зауаллы поэтди», — деп ийнакълыйбыз,
Аны сёз саугъасын да эсге салып.

Садакъ окъча, жырлап чыкыгъан сёзлери,
Алжамайын, душманларын уралла.
Аны бурма чачы, жарыкъ кёзлери
Кёзлериме тогъунганлай туралла.

Орус тилге жангы илипин жыргъан,
Эски болмаз литература эше,
Ёхтем башын бийикге тутуп тургъан —
Пушкин эди, эркиндикге кюреше,

Жаш жүрегин аслам халкыгъа жанлатхан
Поэтлике музыкасын эшдирген,
Жыр тизгинин, садакъ окънуча, атхан,
Илишанын, чабыр чыкча, тешдирген.

Жазаргъа усталыгъынга эниклей,
Окъуйма жазгъанларынгы къадалып,
Сыйлы кёрюп тутама, бир эрикмей,
Жазыу столуму туурасына салып.

Совет халкъла, намысынгы кётюрюп,
Бегитебиз сын ташынгы мурдорун,
Жазгъанынгы кёп халкъ тилге кёчюрюп,
Алдырабыз ёхтем жылтырар орун.

Къурч къаланы таймаз гыйыларында
Айбат накъышлап жазабыз атынгы,
Сен таныгъан Кавказны Малкъарында
Эскеребиз сени хар бир затынгы.

Ханс болмаз сынынга халкъланы жолу,
Барып кёзюнге къарайла, кёрелле.
О, Пушкиним! Ийнан сен анга толу,
Махтауунгу хар жерге ётгерелле.

1937

ОТ БЛА СУУ

Къазанда таза сууну
От суху къайнатады,
Дыгаласха къалдырып,
Тылпыу этип атады.

Чыкъырдап жаннган отха
Суу чайпалды, тегюлдю —
От къаралды, ёчюлдю.
Суу а, харх этип, кюлдю.

Гюрен сырылгъан ыскындык чыгъана
Ууатылды, кюйдю, ыспассыз жана.
Рахат жолну кючден тапдынг жашаугъа,
Терен фахмунгу эте халкыгъа саугъа.
Унукъма, табарса жашау мадарла,
Ленинчиликге хурмет бар къадарда.
Адамлыкъда бирледен кем жеринг жокъ.
«Насыбым, ырысхым кемди», — деринг жокъ.
Ырысхыны элпек этген — окъууунг.
Мадаралмай къалыргъа жокъ къоркъууунг.
Азербайджан «ханум» деп къубултханды,
Россия да бакъгъанды, окъутханды.
Илмудан ажашып, жол излемединг,
«Ярабий, къалай барайым?», — демединг,
Мингиреуле чырмасала да келип,
Гъыйгъа къауурала кибик, сюелип,
Ала баргъан ырысхынгы да бѣлюп.

БИЗ БАРАБЫЗ ЖАУУНЛАДА, ЖЕЛЛЕДЕ

Биз барабыз жауунлада, желледе,
Къыйын болса да, махтаулу жол бла,
Насып къурай шахарлада, элледе
Бирикмеклик, къарындашлыкъ къол бла.

Аллыбызда сюелселе да жаула,
Аланы къара кючлери утулур;
Тюзлюк ишге бош къурайла чырмаула:
Къарангылыкъ жарыкълыкъда жутулур.

Кертиликни отун жарыкъ жандыра,
Жюреклеге хычыуунлукъ салабыз,
Шуёхлагъа таукел атлам алдыра,
Насыплыкъны ёр жолунда барабыз.

Сау дуньяны кёп унукъгъан халкълары
Бизге жол нёгер болургъа сюелле,
Жарыкъ жана шуёхлукъ чыракълары,
Бирден бирге таза жарыкъ иелле.

Ёмюр жукъудан уянып башлайла
Бизден баргъан кюн тыякъла кючюнден,
Санларындан бутъоуланы ташлайла,
Эс жыя, тиргизилише хар кюнден.

Эркинлик ючюн кюрешде халкълагъа
Жокъду бизни жолубуздан ачыкъ жол.
Тебинмейбиз башхалада хакълагъа,
Сау дуньягъа шартды, белгилиди ол.

1960

УНУТМА

(халкъ айтыудан)

Жел ызы жауун болур.
Ички ызы дауур болур.
Жауурлугъу жукъарса,
Ат сырты жауур болур.

Ат къуйругъундан тутсанг,
Баргъан суудан ётерсе,
Ит къуйругъундан тутсанг,
Кесинг суугъа кетерсе.

1958

ТЕНГИМЕ

Болмаса адамлыгъынг, чемерлигинг,
Хаух даражанга махтанма, базынма.
Къайдан билесе ким къалай кёрлюгюн?
Санга сыйлы шинтик хап-хазыр сунма.

Биреу айтыр, сенден иги жокъду деп,
Жауларынга аякъ баса, кёз къыса,
Биреу да, аны кереги жокъду деп,
Билген аман сёзлерин санга къуса.

«Ышаниган башны суу элтир», — дейдиле:
Айыудосха эслеп къара, ышанма.
Хыйлачыла чола жер излейдиле, —
Жашырын тиргизилген отда жанма.

Къурта болса да, къулагъынг кёп эштсин,
Жаныгъанны алгъыш айтхан сунмайын.
Башынг талчыкъмайын тюз оюм этсин,
Ойлар онгу бир да тауусулмайын.

Жашауда тюбейле аллай фасыкъла:
Фактыраны да артмагъын тонагъан,
Жойкъулланып, кёзбау эте, тансыкълап,
Жюрегинде уа тюз ниет болмагъан.

«Аман адам къатынга жууукъ чёксе,
Этегинги кесип, кери кет», — дейле,
Ол кёзбау сёзлерин санга кёп тёксе,
Анга сен кесингча оюм эт дейле.

«Сабыр тую — сары алтын», — дейдиле,
Ашыгып, учхара оюм этме сен.
Тюзле тюз оноуланы излейдиле,
Терсни тюзге санап, шашып кетме сен.

Къараны берселе, агъартып тышын,
Тышыча, ичи да акъ болур деме.
Терен тинтип, дурус бил хар болушун,
Сансынмай, юсюнгден кери силдеме.

Кесим дегенни эки эрни бирге
Жетеди, арадан жукъ да ётмезча.
Алай, хар заманда мен кесим дерге
Къалай жарар, халкъынг айып ётмезча?

«Кесим» деген сёзю алышып «бизге»,
Эс таудыра төгерекеде тенглеге,
Биз барабыз бийиклеге, кенглеге,
Шуёхлукъ жолда элте биргебизге.

Халкъынг ючюн жумуш ётсенг эринмей,
Къатышдырмайын игини аманнга,
Махтанчакъ болмайын, сюфю кёрюнмей,
Баш урмайын озуп кетген заманнга,

Тенгинг санга уу сёз бла къатылмаз,
Машичангы чархы жолда атылмаз,
Мининген атынг да батхакъгъа батылмаз,
Ёр намысынг учуз болмаз, сатылмаз.

1963

ЖЫРНЫ, ГЮЛНЮ ДА АЛГЪАНМА НЁГЕРГЕ

Къууанчха да, бушуугъа да жегерге
Жыр да, гюл да туугъандыла жалгъанып.
Жырны, гюлню да алгъанма нёгерге,
Къыйын жолгъа ашыкъ-бушукъ атланып.

Абынсам да, жюгюнсем да, тыйылмай,
Къыдырама ёрлю-эншли жолумда.
Башханы къолундан гюлню сыйырмай,
Ёз гюллерими элтеме къолумда.

Босагъама къууанч, бушуу келсе да,
Жырла тагъа, алларына чыгъама,
Уллу къайгъы тынчлыгъымы бёлсе да,
Аны хорлап, озаргъа ашыгъама.

Бушуу кюнде, жырымы нёгер эте,
Ауур къайгъыны башымдан ташлайма,
Къууанч кюннге, бютюн къууана жете,
Кёл кётюрюп, жарыкъ жырлап башлайма.

Хукму эте сёзюмю къыйматына,
Ахшы тенгим, ауазымы эштсенг а!
Эринмейин, жууукъ келип къатыма,
Къууанч жырыма сен эжиу этсенг а!

ПОЭТНИ ЮСЮНДЕН БАЛЛАДА

Азрет Будаевни эскере

Тёгерек кёл кюзгю сыфат алады.
Анда хар затны баштёбен кёреме.
Ол, алай болмай, кюлюп чайкъалады,
Ол кеси тюпбаш болгъанын сеземе.

Жууугъуракъ жанлайма жагъасына,
Тюрслеп-тюрслеп, къарайма теренине.
Кюмюш форель да чыкъмайды башына.
Тюпбаш жашил таула къатыш кёрюне.

Дылгам таула арасында, теренде,
Сахиник булутчукъ сабыр жюзеди.
Ол кёлню теренинде эсленгенде,
Хушпегиде хумжуча кёрюнеди.

Къойнунга тартаса, кёзбау Чирик кёл!
Келген досну жашыртын уулай турма.
Тазалыгъын бла алдауунгу бёл!
Алдар болсанг, къонакъланы чакъырма.

Кесинг бир ёгюз кёзю — тёгерек кёл!
Жоя келгенсе алдап тутханынгы.
Инженерни да жутханса дейди эл,
Айталла поэтни да жутханынгы.

Кесинг — жиямутъу бир суйген къызы,
Жиямукъну бизден неге сурайса?
Энди биз къойгъанбыз жияуубузну,
Сен а, шош жумула, дайым жияйса.

Баргъан суугъа къошулургъа жалына,
Таша бушууунгу мудах сагъына,
Жилмяукъларынгы төге аллына,
Къысыласа Черекни къучагъына.

Бушуу жилимугъунгу жаймаз ючюн,
Суху Черек, сакъалында жашырып,
Сызгъырып барады, аямай кючюн,
Таурухунгу тар аузундан ашырып.

Чирик кёлге къайгъы бла келеме,
Анга къарайма, кёз алмай юсюнден,
Азретни да тюпсюз кёлде кёреме...
Поэт чыгъалмайды аны ичинден.

Кёзюн ачып кёрюнеди сыфаты,
Сёлешир умут этип, кёрген сайын,
Суу ауурлугъу уа басынды къаты,
Эринлерин къымылдаргъа къоймайын.

Андан сора Азрет, къысып кёзлерин,
Азгъан бетин булгъайды жан-жанына,
Ачыкъ эштдиралмаса да сёзлерин,
Белги бере ёлмей сакъланнганына.

Ол, ёлсе да, ёлмегенлей жашайды,
Тенгди халкъыны суйген жашларына,
Назму сёзю къанатлыгъа ушайды.
Шек жокъ аны ёмюрге жашарына.

Болушалла поэтни назмулары
Коммунизм ючюн кюреширге къаты.
Жау къолунда жойдурса да къадары
Эсимде жюрюр тенгими сыфаты.

Сууукъ сыны, кенг къабыры поэтни, —
Чирик кёл, сакълайса багъалы саугъа.
Санга келеме, тутмай ачыу дертни.
Жюрек къаным къайнайды къанлы
жаугъа.

Саламлашып, артха къайтып кетеме,
Сабыр Чирик кёл, мен сени къатынгдан.
Сакъла поэтни, — аманат этеме
Битеу малкъар поэтлени атындан.

Огъурлу поэтибиз, сыфатынгы
Жюрегиме туюргенлей барама.
Кёл да, суу да жуталмалла атынгы.
Халкъгъа къыйынынгы жокъгъа санама.

САГЪЫШЛАРЫМ

Кесим жангыз жолда бара турсам да,
Сагъышларым жүрюйдюле биргеме.
Мен аланы не кенгиге букъдурсам да,
Ала мени къоймазларын билгенме.

Ма тюшеди жаш кезиуом эсеме:
Чана тартып, жангы къарны жыргъаным,
Тенглеримден нёгер этип кесиме,
Отуннга кетип, къайталмай тургъаным.

Чабырларым бузлап, табаным юшюп,
Буюкыгъан къолларыма ух-тух эте;
Къашыма, кирпичиме къырпакъ тюшюп,
Къол бармакъларымы кючден тюзете,

Эсимдед башха арбазгъа киргеним,
Жангыз атча жегилип къол чанама.
Энтда да къалмагъанды термилгеним
Мени ёксюз къоюп кетген анама.

Атам, анам сау болса эди мени,
Айтырем алагъа сагъышларымы,
Сабий жылларымда мен кёргенлени,
Андан сора да жашагъан халымы.

Энди халкъым эшитсин сагъышларымы,
Олду мени антлы кенгеш нёгерим.
Махтайма жайларымы, кышларымы.
Жокъду жашауумда тарыгъыр жерим.

Кесим жангыз жолда бара турсам да,
Саггышларым жүрүйдүлө биргеме.
Мен аланы теренге букдурсам да,
Ала мени кыймазларын билгенме.

**ЖЫРЛА, БУЛБУЛ,
КЪУУАНЧ ЖЫРЫНГЫ**

Къайсын Кулиева

Булбул нек мудах жырлайды
Темир чалдишде?
Төгерегин нек тырнайды
Къазауат ишде?

Кюрешдеди къышы, жазы,
Азатлыкъ ючюн.
Эштиледи жыр ауазы,
Юзюлмей кючю.

Не медет, жылла ётелле,
Бир бирни къууа,
Сылжырап, озуп кетелле,
Къайгыыла тууа.

Булбулну зулмучу залим,
Тутуп тузакъгъа,
Суху юзюп жырлау халин,
Элтди узакъгъа.

Тенгизден да ётгереди —
Къум ёзенине,
Анда да азап береди
Жырлау ёнюне.

Тапмаса да ашар ашын
Не ичер сууун,

Булбул, эншге тутмай башын,
Жырлар жарсыуун.

Таралтады мудах жыры
Жаш жүреклени,
Эсленмей эни, кыйыры
Көп тилеклени.

Ол тилейди темир аудан
Азат болурун,
Ычхынып зулму жашаудан,
Эркин солурун.

Ётмейди жарлыны сёзю
Чапыракъдан да.
Узакъгъа къарайды кёзю.
Жокъ узакъдан да

Ахшы умутуна себен,
Къууанч этерге,
«Шукур болсун, азатма!» — деп,
Учуп кетерге.

Актырын саркъа баралла
Къарангы жылла.
Жюрекге жара салалла,
Тарыгъыу жырла.

Тура туруп, ажал келип,
Залимни элтди,
Булбулгъа уа, къанат керип,
Учар кюн жетди.

Залим этген зулму ишни,
Сөгюп, чачдыла;
Эшигин темир чалдишни
Кенгнге ачдыла.

Чыкъды булбул, къууанч этди
Кюннге, хауагъа.
Жырлай-жырлай, учуп жетди
Жашил таулагъа,

Тау гюрюлдеу, чучхур таууш,
Агъач шууулдау,
Терен куртлу боран аууш,
Болмайла чырмау.

Кёпню кёрген, кёл кётюрген,
Эркинге чыгъа,
Туугъан жерде къанат керген
Жарыкъ жырчыгъа.

Сюеди халкъ, мудахланмай,
Кёп жашарынгы:
Жырла, булбул, талып къалмай,
Къууанч жырынгы!

УНУТМАБЫЗ

Дмитрий Бычковну эскере

Туугъан жерибизге душман чапханда, —
Жарыкъ кюнлюбюзню булут жапханда,
Сюелгененг, сауут алып кьолунга,
Арсар болмай, атланиганенг жолунга.

Душман бла бетден бетге тюбешдинг,
Ата журтунг ючюн къаты кюрешдинг.
Элгенмединг душман топдан, окъдан да,
Элгенмединг сермешиден, отдан да.

Аскеринги атакагъа элтеенг,
Душман сатырланы седиретеенг,
Батырлыкъны жангы юлгюсюн сала,
Тенглеринги арасында махтала.

Уруш оту, жаңа кетип, ёчюлдю.
Совет халкъгъа рахат ишлер кюн келди.
Ол кезиуде да алда болду жеринг,
Бютюн аслам эди тенгинг, нёгеринг.

Эсимдеди экибиз да жол салып,
Галинаны *, Андрюшаны ** да алып,
Баргъаныбыз Чирик кёлню башына,
Къарар ючюн Кязимни сын ташына.

* Галина — Д. Бычковну къатыны.

** Андрюша — жашчыгъы.

Кесек халкымы сен ариу кёреенг,
Анга жүрек жылыуунгу береенг.
Тенглеринг, сүйюп, айтабыз атынгы.
Ёмюрде унутмабыз сыфатынгы.

ЕМЮР ДОСЛУКЪ

Жел, юфгюрюп, жол юсюнден
Букъуну кенг къууады.
Жай жауун да, къамичилеп,
Боз асфальтны жууады.

Кюн да, булутланы тешип,
Жерге жарыкъ иеди,
Ол да мында къууанч тойну
Шарт кёрюрге сюеди.

Дагъыстандан келгендиле,
Къонакъ болуп, къардашла.
Эштиледи зурна таууш,
Тепсейле къызла, жашла.

Той барады, кызынады,
Къарс да хыны урула.
Субай къыз да сююледи,
Тенг жашына къубула.

Суююп, ийнакълап къарайбыз
Жарыкъ тойну халына.
Халкъым дос кълун береди
Сыйлы къонакъларына.

Хар юйюрге къууанч жашау
Бютюн ёссюн, жашнасын!
Жюреклени байлашдыргъан
Ёмюр дослукъ жашасын!

ЖЫРЫБЫЗНЫ БИТЕУ ХАЛҚЪЛА ЭШТСИНЛЕ

Жел урмайды, юй башладан сызгырып, —
Кюн тиеди, чайыр жолну кызыдырып.

Адамла, ариу кийинип, чыгъалла:
Май парадха барыргъа ашыгъалла.

Кызыл байракъларын кюлгъа алалла,
Орам толу тизиу-тизиу баралла.

Радиодан Май алгъыш этиледи,
Анда-мында жыр таууш эштиледи.

Жырыбызны битеу халкъла эштсинле.
Къардаш халкъла бирге кыууанч этсинле!

Фабриклени, заводланы ишлерин,
Хар кимни ишлеуде жетишген жерин

Кёребиз накъышланган орамлада,
Тизилип, жырлап баргъан адамлада.

Кимле тепсей, кимле жырлай баралла,
Партиягъа уллу махтау салалла.

Кызыл байракъларыбыз жел этелле.
Кёгюрчюнле кёкге учуп кетелле,

Къанатларында мамырлыкъ элтелле,
Бирден бирге алгъыш айта жетелле.

Мен да умутха жетерге талпына,
Къабарты-Малкъарны жигер халкъына,

Жаз башыны сыйлы, жашил айында,
Жетижыллыкъны Биринчи майында.

Жюрегимден кызыу салам иеме.
Халкъ бютюн зауукъ жашарын сюеме.

Тюз барады халкъымы ёрлеу жолу,
Умутун болдурур жашауда толу,

Сюйгенлери, къууанып, къарс урурча,
Сюймегенлери уа мугур турурча.

Радиодан Май алгъыш этиледи.
Жыр таууш бютюн уллу эштиледи.

Жырыбызны битеу халкъла эштсинле.
Къардаш халкъла бирге къууанч этсинле!

1959

ЭЛТ, ПАРТИЯ, ЭЛТ!

КПСС-ни 22-чи съездине

Элт, партия, хорлау ала,
Халкъны алгъа элт.
Сау дуньягъа юлгю сала,
Умутунга жет.

Сууукъ уруш, къызыу уруш
Къурайла жаула,
Болургъа кюреше буруш,
Излеп сылтаула.

Къызыуну да, сууукъну да
Сынай келдик биз.
Узакъны да, жууукъну да
Туура кёрдюк биз.

Башчыбызса! Бююлмедик
Жауну аллында,
Къыйын кюнде да кюймедик
Отда, жалында.

Ийнанабыз, ышанабыз,
Биргенгебиз биз,
Ызынгдан таукел барабыз,
Тиз, партия, тиз!

Тиз халкъланы къууанч жолгъа —
Коммунизмге тиз!

Жарык жолга тыйгыч болган
Чырмаулары юз.

Ленин жайган жарыктыкыны
Бютюн элпек эт;
Насып ючюн кзурай халкыны,
Элт, партия, элт!

1961

БАТЫР ЮРИЙ ГАГАРИННГЕ

Орус батыр, кёк майданда баргъанса,
Жерден Космосха биринчи жол салдынг, —
Ёмюрлеге жангы тарих салгъанса,
Адам улуну аузунда махталдынг.

Къондунг суйген жеринге, учуп келип,
Жер шарны тегерегине айланып,
Аны юсюн космосдан къарап, кёрюп,
Хар жерни, шахарны, тенгизни танып.

Ёхтем къууанама сени халынга:
Сен коммунист, совет адам болгъаннга.
Чынтды, кертичи жашса къыралынга,
Битеу дунья сейир этеди санга.

Къычыралла «Тамаша! Тамаша!» — деп,
Жер башында тюрю-тюрю тилледе.
«Халкъ жигити, узакъ кюнню жаша!» — деп,
Алгъышлайбыз шахарлада, элледе.

Энтда да уч бийикледе, кёкледе,
Совет халкъны ышангылы къанаты.
Арсарлыкъны ёчюрдюнг сен кёпледе.
Унутулмаз кемеги сыйлы аты.

«Восток». Восток — Кюнчыгъышны атыды,
Дунья билсин, биз кюн жарыкъ иебиз.
Уруш ачмазгъа халкъыбыз къатыды;
Сау дуньягъа рахат жашау сиебиз.

Совет илму тюз салгъанын айтханса,
Космонавт Гагарин, сени жолунгу.
Къыйын жолдан сау-саламат къайтханса —
Кенгден, къууанып тутама къолунгу.

1961

САУ КЕЛ, САУ КЕЛ, ЖАНГЫ ЖЫЛ!

Жангы сутка башланыуну шагъаты —
Бремлни къаласыны сагъаты,

Жанг-зунг эте, он экини къагъады,
Салкъын къар да себелейди, агъады.

Себелесин, себелесин жылы къар,
Тигелесин, тигелесин хыны къар,

Жер юсюне болсун мамукъ жууургъан.
Берек туююл жерге сууукъ къууургъан.

Къанатында алып келген къууанч жыр,
Сау кел, сау кел, сыйлы къонакъ — Жангы жыл!

Кюмюш къанатынгы силде, кенгиге кер,
Мамыр халкъгъа ырысхыны элпек бер.

Жашла, къызла къууанч тойгъа барырча,
Жарыкъ къартла алгъыш аякъ алырча,

Зауукъ жашау бютюн жашнап жарырча,
Битеу къыралла бизге сукъланырча.

Жангы жылны къууанч бла белгилей,
Жангы жылым, жангы насып берги, дей,

Алгъышлайма туугъан жерими барын,
Аны эркин, жигер, жигит халкъларын.

Алгышлайма сабанчыны, малчыны,
Халкъ насыбы ючюн иште алчыны,

Алчылагъа саналгъан ишчилени,
Къурулушла къалагъан ишчилени,

Илмуну бек ёсдюрген алимлени,
Окъууну таза билген сабийлени,
Юйлеге жылыу берген аналары,
Къууанып, къоллары тутат, аланы.

Кремиден сагъат къакъгъан тауушха,
Аны ызындан Гимн сокъгъан тауушха,
Тынгылайма, къууанып, къулакъ салып,
Ёре туруп, къолума бокал алып.

Эркин халкъны эркин ауазы бла,
Озгъан жылы рахматлы ызы бла
Къанатынгда алып келдинг къууанч жыр,
Сау кел, сау кел, сыйлы къонакъ — Жангы жыл!

КЪАРТНЫ ОСУЯТЫ

(Малкъар таурух)

Ким да ёлмей турургъа базынмасын,
Хар заманны жашап турлукъ сунмасын.

Ёлюм ючюн тюрлю сылтау жетеди,
Не базынганны да къагъып кетеди.

Ёллюгюне ийнанады хар киши.
Намыслы ёлгенни жокъду бедииши;

Амал барды жашауну создурургъа,
Жокъду амал ёлюмню оздурургъа.

Акъыллы къарт жашау кюнюн ташлады,
Юч жашына осуятын башлады:

— Балаларым, жашларым, ой, жанларым,
Къурман болсун къадарыма санларым!

Талай заман къыстау ишлеп жашадым,
Манга тиежегин мен да ашадым.

Энди мен ёлеме, сизден кетеме.
Эштигиз, осуятымы этеме.

Кёремисиз, ол мюйюшде сюелген,
Сизге оюм берирге келтирилген

Бёкем къайын-сибирткини тургъанын,
Белинден да бек бурдухла бургъанын?

Ол къайын сибирткини кългъа алып,
Къаты тутуп, тап тобукъгъа да салып,

Сындырыргъа кезиу-кезиу кёрюгюз,
Сындыралмасагъыз, бери беригиз.

Тамата жаш юй мюйюшге барады,
Сибирткини сындырыргъа алады.

Ары бюгюп, бери бюгюп кёреди,
Сындыралмай, ортанчиге береди.

Ортанчи да, жаныу этип кёлуна,
Къаймише бир онгуна, бир солуна,

Къайын сибирткини женгил сермейди:
Болса да сындыралмайды, терлейди.

Сора узатады кичи къардашха
Барысындан да бек махтанчакъ жашха.

Ол да сыгъынып-сыгъынып кёреди.
Зат эталмай, таматагъа береди.

Акъыллы къарт къуу жастыкъдан тепчиди
Сора абадан жашха былай деди:

— Сен эслисе, айтханымы этгенсе,
Чакъыргъан жериме женгил жетгенсе.

Энди сибирткини бурдухларын теш,
Чыбыкъ-чыбыкъ этип, арада юлеш.

Андан сора сындырыуну башлагъыз,
Ууатханыгъызны отха ташлагъыз.

Сибирткиден къайын бурдух сёгюлдю,
Чыбыкълары аякъ тюпге тёгюлдю.

Жашла бирер-бирер чыбыкъ алдыла,
Ууатып, къызыл мыдыхха салдыла.

Кючсюндю, аны кёргенде, къарт киши, —
Ныгъышлада акъыл берген нарт киши,

Илячин кёзлери аз-маз жылтырай,
Ауузундан чыкыгъан сёзю къалтырай,

Жашларына акъыл сёзюн айтханда,
«Бирликде — тирлик», — деп ангылатханда,

Юч къардаш да бир акъылгъа келдиле,
Шуёхлукъну атмазгъа сёз бердиле.

ЖИГИТ ҚЪАРТ

Қъарт эсе да, қъарыулуду, жигит,
Талчыкъмайды аны жүреги,
Ишге тебинию да игид,
Эмилик тыялад билеги.

Тау ауушну терен курт жабад,
Кёлсюз атлы жырып ётмезча,
Ол а атына минип чабад,
Аны жел да къууун жетмезча.

Акъ бурдуннга учуп киреди,
Жаш кезиуюндеча, базынып,
Жашындан туугъанны биледи
Жеталлыгъын, бара кызынып.

1959

ТЕМИРЧИ ХАСАН

Кёмюр кюлге баялынды
Хасанны берч кьоллары,
Гюрбежиде ишлегенле
Былаймылла хар бары?

Колхозну гюрбежисинде
Жуумайла акъ дарийле,
Не да анда хар иш кюнде
Турмайла тылы ийлеп.

Гюрбежиде ташкёмюрню,
Жанарча тап тюшюрюп,
Къып-къызыл этип, темирни
Жумушатып, биширип,

Къысхачха къаты къапдырып,
Къурч тешде аз тепдире,
Чөгюч бла марап, уруп,
Дагъыда бир жетдире,

Аты чыкыгъан къарт темирчи,
Хасан темир тюеди.
Къолу къарад, акъды иши,
Халкъ аны бек сюеди.

Къурч да тылыча ийленир
Къарт Хасанны кьолунда,
Хасандан кёп жаш юйренир
Темирчилик жолунда.

Жигер жашла юйренелле
Усталыкыгъа темирге,
Ала иш бошап келелле,
Чам сёз айта бир бирге.

1963

ЧОМАРТЛЫКЪ

Эй, жолоучу, жууукъ бол!
Къонакъ этип алайым.
Тюрлю-тюрлю жемишле
Артмагъынга салайым.

Кёремисе, аллымда
Терек бахчам чагъады.
Тау аязы, айыртлап,
Салкъын-салкъын къагъады.

Ыразыма къолумдан
Жетген жемиш ашасанг,
Мени чомартлыгъымы
Унутмайын жашасанг.

Кесим сыкъгъан жюзюмню
Чагъырындан тартайыкъ,
Жылынсала жүрекле,
Халкъны жырын айтайыкъ.

Жаным-тиним чомартлыкъ,
Жарыкъ болуу къонакъгъа,
Къулакъ салып тынгылау
Халкъ жырына, жомакъгъа.

ТЕРЕЗЕНИ АЧХАНЛАЙ

Жангы юйню ачыкъ терезесинден
Ингирликде таудан аяз урады.
Таулу къарт анга аркъасын бургъанлай,
Таурух айта, тынч олтуруп турады.

Биреу айтды терезени этерге,
Къарт кишини аяздан сакълар ючюн,
Къарт а кьойду терезени ачханлай,
Журтуну аязын ийнакълар ючюн.

«Ур, аязым, юфгюр, желим! — дей эди. —
Сени ючюн къыдырып келгенме жол».
Туугъан жерини желин да тансыкълай,
Терезени кенг ачханлай турду ол.

Болса эди мени кѣуш кѣанатларым,
Кѣкге учуп, барырем аууллагѣа.
Кѣз туурамдан таймаз эди Малкѣарым,
Мен терк-терк тюбер эдим таулулагѣа.

Халкѣымы сынауундан, бай тилинден,
Жерге кѣонуп, алтын бюртюк алырем,
Кѣууана жазгѣан назмуму ичине
Ол бюртюкню, накѣыш этип, салырем.

КЪАРТ КЪОЙЧУНУ КЪАДАРЫ

Къарт къойчу сау жаш ёмюрюн
Къойчулукъда ётгерди.
Сууукълукъну, кызыулукъну
Жашауунда кёп кёрдю.

Жай жаууну, кыш къары да
Себилгендиле анга.
Къыйыр сакълап, хахай эте,
Ол чыгъа эди тангнга.

Кюте эди, зыккыл болуп,
Кесини энчи малын,
Киши, къайгырып, сормайын
Къалай жашагъан *халын*.

Жаз жетгенлей, жалан аякъ
Жюрюй эди чапханлай,
Чабырларын, чыкъдан аяп,
Бел баууна такъгъанлай.

Кюз артында ол сюрюу бла
Кетип чинар жайыугъа,
Нёгер болуп тохтай эди
Къара бойнакъ айыугъа.

Айыу да тынчая эди
Куркада — хужанында,
Ол а кече жюрюй эди
Ыскындыкны жанында.

Ач бөрюле улусала,
Ол хахай эте эди.
Сау кечеси, тынчлыкъ кёрмей,
Къайгъыда ёте эди.

Къойчу малын элпек этди,
Кеси да малча жашап,
Сакъал басып, зыккыл болуп,
Агъач кишиге ушап.

Уой, бу палах къайдан чыкъды —
Аякъ ауруу жетеди!
Хар кюн сайын къой сюрюуден
Юлюш алып кетеди.

Ютюк къойла къалгъандыла
Терк ёлюп сойланыргъа.
Жарлы къойчу жетишмейди
Терилерин алыргъа.

Жангыз айгъа къабып чыгъып
Жашдан къартха мадарын,
Мудах къойчу, мур-мур эте,
Къаргъай къалды къадарын.

Озгъан заман къайтмаз, кетди,
Жел киби, тютюн киби.
Озгъан заман, энди заман —
Кече бла кюн киби.

Къарт къойчудан бу хапарым
Муратыма жетдирсин.
Эндиги къойчулагъа уа
Терен оюм этдирсин.

БОТАШ БЛА МЫРТА

Бир устукку булут да жокъду кёкде.
Кюн аяусуз къууурады хар нени.
Аяз къалкыйды, тепмей, тегерекде,
Исси чахааннга салып тийрени.

«Сары дарий болдула жашил тюзле,
Жюрекlege тынгысызлыкъ туудуруп.
Жалан кёкге ышаныу болса бизде,
Къалыргъа болурла битимле къуруп» —

Деп, ашыгъады суу салыучу Боташ,
Шашхан Мыртагъа да кенгден ышара,
Болмайды, ол, мёхелlege къарындаш,
Махталады, алчы къауумда бара.

Жахил Мырта къой сояды къурманнга,
Жалынып, кёкден тилейди жауунну.
Кёк болушлукъ берлик сунады анга:
Тилек эте, кыыздырады дауурну.

Талгъыр макъагъа Мырта, оноу этип,
Кызыл дарийден къаптал кийдиреди.
Сора кийиндирген макъасын элтип,
Ол, жауун тилеп, шауданнга иеди.

МУДАХ ЖЕГЕЛЕ

М. М. Киреевни эскере

Акъ, фонарла арасында
Кюмюш бетли фонтанла,
Себиулерин, созуп-созуп,
Сызып, кёкге аталла.

Андан ары, кёк бахчада,
Жыяу жолгъа чыгъама.
Антлы тенгими бу жолда
Кёрюрге ашыгъама.

Хауа тазады, салкынды,
Кёк да жулдуздан толу.
Бу жолда суююп жүрюучю
Михаил къайда болу?..

Къарайма да — ол мында жокъ.
Шош желчикле уралла.
Моргъулдум мудах жегеле.
Тизилишип туралла,

Бир арада шыбырдайла,
Ары-бери сюрюше,
Бушуу бюкген башларындан
Мор чапыракъла тюше.

Бош излейме мен тенгими —
Къууанчымы бёлгенди:

Ол ажымлы ёлген хапар
Ростов-Дондан келгенди.

Ол нек этди, жауун булут
Кюн жарыгъын тыйгъанлай,
Жылы, шуёх жүреклеге
Сууукъ сууну къуйгъанлай?

Юй бийчеси, къара кийип,
Тыхсый-тыхсый, жилийды.
Быллай бушуу, ауур бушуу
Жюрегими къыйнайды.

Михаилны, эсимдеди,
Ариулукъну суюгени,
Арабызда, лакъыр эте,
Ууакъ-ууакъ кюлгени.

Китапларын жаза эди,
Чурумсуз, ашыкъмайын,
Кече, кюн да ишлей эди,
Эрикмей, талчыкъмайын...

Халал жүрек халал тенгнге
Дайым да тартдырады,
Керти тенгин унутмайды,
Эскергенлей турады.

Эйтда да мудах жёгеле,
Жаз келсе, чагъалырла.
Тенгле уа ёлген тенглерин
Хазнамы табалырла?

ЭСКЕРИУ

Къарт Бекирбий юйчюгюню къатында,
Чертлеуюк юлкуюлю тѣшню чатында,

Мылы тартхан къабыргъаны чачады,
Къат-къат гыйыны чиммагъын ачады.

Гыйы мюйюшлени сакъ ууатады,
Ууатып-ууатып, кери атады.

Къаза, жона, ол дорбунчукъ кереди,
Ары боза чоюн салып кѣреди.

Ол кюрешеди, итине, жюгюне,
Мылы тартхан гыйы сакъал тюбюне.

Орнатыргъа уллу боза чоюнун,
Артада себеп боллукъ сунуп оюмун.

Ишлей кетип, тюшюнюп иш эбине,
Онратды ол чоюнну таш кебине.

Энди гыйы сакъал аз сууланады,
Къуру чоюннга тамычы тамады.

Тамады тамычы, дагъы келеди,
Бекирбийге уллу къууанч береди:

Аз-аз тамычыдан толады чоюн.
Ташдан суу чыгъаргъан туююлдю оюн!

Бюгюн а не? Элден элге келеме,
Арбазлада суу быргыла кёреме,
Шёндю халгъа уллу багъа береме,
Жарлы Бекирбийни да эскереме.

МЕН ЭШТЕМЕ СУЛЕЙМАННЫ АУАЗЫН

Булбул кѳуш, кѳанатларын кенгиге керип,
Таукел учуп, узакъ жолгѳа барады.
Уясындан чынгыл кѳкге узайып,
Бийикледе жангы жолун салады.

Кюн тыякѳла кѳалын тие, жылыта,
Кердирелле кенг кѳанатларын аны.
Ташайса да бир арада булутха,
Эшитиледи кѳкде учуп баргѳаны.

Дагѳы кѳрдюм аны жерге кѳоннганын,
Дурус кѳрдюм жарыкѳ жайгѳан нюр бетин.
Мен билдим ол нарт Сулейман болгѳанын —
Дагѳыстан халкѳны айтхылыкѳ поэтин.

Кѳардашлыкѳны, дослукѳну сыйлы кѳре,
Ёрге кѳтюре Кавказны намысын,
Халал жүрегини жылыуун бере,
Тизген эди халкѳны сыйлау назмусун.

Поэт, кѳобуп, акѳырын жырлагѳанда,
Солуу алмай, шошайып тынгыладыкѳ.
Тилин таза билмесек да, биз анда
Дослукѳ магѳана барны ангыладыкѳ.

Оздула жылла, минчакѳ санагѳанлай,
Сулейманны жүрегимде элтеме.
Ауазына энтда кѳулакѳ салгѳанлай,
Тансыкѳлайма, толу хурмет этеме.

Ауазла эште дайым кюнюмде да,
Кёп ашырдым заманны кышын, жазын,
Тау желде, чучхур гюрюлдеуюнде да
Мен эштеме Сулейманны ауазын.

Шарт эштеме Сулейманны ауазын!

ЭФФЕНДИ

Э. Капиевни эскере

Эсимдеди, Колон залда * тюбешип,
Солуу кезиуде бир бирге сёлешип,
Литература ишден ушагъыбыз,
Экибиз да бир акъылгъа келишип.

Кёп назмуну ныхытладан къутхардынг,
Бир атлы, бир жыяу болуп да бардынг.
Закий Сулейманны, къолундан тутуп,
Арисей аулакъларына чыгъардынг.

Тау аууллагъа дайым келе эдинг,
Фахмулу жырчыланы кёре эдинг,
Жырларына, учар къанат битдирип,
Халкълагъа учуруп жибере эдинг.

Болушургъа эринмейин жетеенг,
Ажашханны тюз жолгъа тюзетеенг.
Тууа тургъан фахмулу поэтлени
Кёбюсюне аначилик этеенг.

Терен билдинг жырчылыкъны кыйматын.
Сыраф озмады жашауда сагъатынг.
Ийнаныгъыз, аны кертилигине —
Аты чыкыгъан Абуталиб шагъатым.

* СССР-ни Жазыучуларыны I-чи съезди Москвада
Союзланы Юйюнде Колон залда баргъанды. Э. Капиев
ла автор биринчи анда тюбешгендиле.

Эсимделле кесинги фатарында,
Халкъла дослугъун айтхан хапарында
Къууанчны, ариу суратлап, бергенинг,
Битеу да Дагъыстанны халкъларында.

Санга халал тенглигими билгененг.
Ёз къарындашынгы кибик сюйгененг.
Назмуларымы кенг жолгъа салыргъа,
Келечиге Наташаны * ийгененг.

Сюе эдинг абынмай барырымы,
Тенглени арасында жарырымы.
Ыразы эдинг хар заман эштирге
Шуёхлукъгъа махтау салгъан жырымы.

Жашлай таныш болгъан эдик бир бирге,
Дослукъну атмай жюрюрча ёмюрде.
Не медет! Ёлгенинги эштгенимде,
Ачыу этди жүрегими кёмюрлей.

Жашауну душман къарангы этгенде,
Совет халкъгъа ахыр сынау жетгенде,
Сен да Ата журт урушха баргъаненг,
Кёп ахшы тенгинг да ары кетгенде.

Къаламынгы жютю сюнгюге бурдунг,
Уруш от жанган жоллада къыдырдынг,
Совет халкъгъа кертичи жаш болгъанлай,
Ахыр солууунг тыйылгъынчы, турдунг.

Жашау мадарлары ахыр тюгенди.
Кёпден эгеген саусузлугъу женгди.

* Наталья Владимировна — Э. Капиевни къатыныды.

Жанындан юлюш этиучю тенгиз, —
Жарыкъ жырын жарты кьойду Эффенди!

Бармайды ёлдю деп айтыргъа кёлюм.
«Керти поэтни жокъ этмейди ёлюм», —
Деп айтханды, дейдиле оюм эте,
Литератураны сюзюучю алим.

1974

КЪАНАТЫ СЫННГАН КЪУШ

Къара къаяда,
Жютю мукалда
Къара къуш юя жасады.
Кюннге жууукъда,
Юйюр да жайып,
Эркин жашауун башлады.

Бирде туманла,
Бирде булутла
Бёлелле кюнню жылыуун,
Жаратмагъанча
Зауаллы къушну
Бийикде жашап турууун.

Туман келсе да,
Булут къонса да,
Къара тауну тёппесине,
Батыр къара къуш,
Къайгъырмагъанлай
Турады кеси кесине.

Туман чачылды,
Кюн да ачылды,
Жашау бурулду къууанчха.
Элпек сюрюуле
Жайылгъандыла
Къая аллында кыланчха.

Билмей тургъанлай
Тауну юсюне

Къара булутла жетдиле.
Тёшню, ёзенни,
Къаяны, тауну
Къаппа-къарангы этдиле.

Жел кётюрюлдю,
Бекден бек ура,
Жауун да хыны сюрюлдю.
Элия урду
Къая мукалны —
Мычымай ойду, сибирди.

Тар сызгъалада
Сары ырхыла,
Тютюн этише, баралла.
Къая юзюлюп
Тюшген гыйыла,
Бушто бола, ууалалла.

Юя бузулду,
Юйюр кыырылды,
Сууукъ ырхыда кёмюле.
Къанаты сынган
Ёхтем къара къуш,
Балаларына термиле,

Сынган къанатын
Ызындан суйрей,
Къан ыз къояды ташлада.
Кёзю къарайды.
Юя этерге
Энтда да къая башлада.

Урду жангы жел —
Ачылды тау эл.

Кюнню жылыуу жайылды.
Алай, не медет,
Къанаты сынган
Къара къуш ёлдю, жоюлду.

Къарап да кёрмей,
Сынап да билмей,
Ол бушуу кюнню халларын,
Жангы жаш төлю,
Мудах эскерип,
Айталла къушну хапарын.

Бирле башларла,
Бирле къошарла,
Бирле бютюн да созарла.
Оюм къурумай,
Таурух сууумай,
Дагъыда жылла озарла.

1974

МАНОЛИСГЕ СЮД ЭТГЕНЛЕГЕ

Жерни юсюн уруш отха жандыра,
Кюйсюз душман кыралны малтагъанда,
Къара байракъны* жыртып быргъагъанны
Жигитге санадыгъыз ол заманда.

Халкъны душманына дертин жетдире,
Ол, базынып, киргенде къазауатха,
Сиз а, жылы мюйюшчюклеге кире,
Бедишли ыхтырылгъанегиз артха.

Энди, батыр кёргюзюп кесигизни,
Тырнакълайсыз оноу этип къанаргъа.
Хазырсыз жауну ыргъакълы жоруну
Ауаңасын кюн жарыккъа санаргъа.

Манолис тюшдю жангыдан бугъоугъа.
Къымсыз этип аны тюрмеде, сюдде,
Къолдан келсе, буууп, душман къуршоуда,
Жокъ этип къоярыкъ эдигиз эртде.

Залимликни таркъайта барад дунья,
Жарыкъны къарангылыкъ букъдуралмаз.
Киши бою жетген кишиликни уа
Киши да тюрмеде тыйып туралмаз.

* Къара байракъ — фашист байракъ.

Эллада**, чамланып кѳбады сизге
Башыгъызда ѳртен оту жанады.
Энтда бир нек алмайсыз эсигизге:
Халкѳ кесича сюд этерге барады.

1959

** Эллада — Грецияны бурунгу аты.

ЖУУАП

Сен айтаса, халкъны кѣюп озаргъа,
Анга кыйын ангылаулу жазаргъа,
Умут этип, жюз жыл озса, сезер деп,
Ары дери, сагъыш эте, тѣзер деп.

Нѣгер болмам, халкъ сезмейди дегеннге;
Халкъны кѣюп, чабып кетме ѳзеннге.
Кѣууанама, ал сатырда баралсам,
Сѣзню тынч ангыларча мажаралсам.

* * *

Къарагъанда, сурат кибик, эринг бар.
Жашар ючюн, къала кибик, жеринг бар.
Ёсе тургъан ууакъ сабийлеринг бар.
Къайдан чыкъды санга бу ачыу къадар?

Ёлюгюнгю асмакъ баудан алдыла.
Сабийлеринг энди ёксюз къалдыла.
Не сорайым сангыраугъа, сокъургъа?
Жетишмедим жюрегинги окъургъа.

Ахлунг, тенгинг жер жерледен жетдиле,
Сен жарлыны къабырлагъа элтдиле.
Элли къартла жаназынгы этдиле,
Мудах къарап, дууа тутуп кетдиле.

ХАЛКЪ ТАНЫР

Ушамайды кеси кесин махтагъан,
Халкъ берген багъагъа бурмайын эсин.
Адеп мардасындан чыгъып атлагъан
Осалды. Ол нек билалмайды кесин?

Керегин табып, жүреги болса мол,
Керилгенден, махтангандан кыырады.
Чапыракъдан тойгъан кукук кибик, ол,
Кесини атын айтып, кыычырады.

Махтанчакъ кюлюкю кёрюнеди халкъгъа.
Акъылсыз адам бошуна махтаныр.
Игиси — матханмай барыуду алгъа.
Игини уа халкъ кеси дурус таныр.

ЖИЛЯЙ ТУРГЪАН «ЭРКИНЛИК»

Булутла басхан Нью-Йоркда
Сууукъ жауун жауады.
Орамлада — муштухуллукъ,
Хауа — бензин хауады.

Булутлагъа чанчылалла
Къурч юйлени шишлери,
Жылтырайла тик этажла
Кечеден тангнга дери.

Кёз къаматхан от накъышла
Тюрлю-тюрлю жаналла,
Кенг орамда машинала,
Жел ургъанча, баралла.

«Эркинликни» бийик сыны,
Ананы сыфатында,
Турады ёре сюелип,
Шахарны тюз къатында.

Сюеди ол эркинликни,
Жарыкълыкъны хар кюнде.
Бир къолунда — Закон китап,
Факели бар бирсинде.

Къарайды ол кёзкёргеннге,
Факелин тутуп ёрге,
Жарыкълыкъ жаяр умутда
Хар бир къарангы жерге.

Не медет, төгөрөк мутхуз!
Сын да мудах турады,
Сууукъ жауун сакъ жауады,
Сууукъ жел да урады.

«Эркинлик» шош ахтынады,
Тепчиялмай жеринден,
Жауун тамычыла тама,
Бушуулу кёзлеринден.

Жауун тамычыла угъай,
Жилямукъла агъалла,
«Эркинликни» жарыкъ бетин
Мудах аула жабалла.

«Эркинлик» жиляй турады,
Сонгми элни халкъына,
Терсликсиз къырылгъанланы
Эскере да ахтына.

Ол жиляйды жер башында
Зулмулукъланы кёре,
Хиросима, Нагасаки
Къыяманы эскере.

Ай батады, кюн чыгъады,
Жел да сабыр урады.
Не медет, «Эркинлик» энтда
Дайым жиляй турады.

ЖАЗ БАШЫ КЕЛДИ

Къар да жокъду, буз да — жокъ
Чегетде не аумада,
Энди жылтырайды къар
Жалаң бийик таулада.

Сууукълу, жылылы жел
Боз булутла жыяды.
Кёк, биринчи кюкюреп,
Жерге жауун къуяды.

Жерде сары къыртишле
Жашил сыфат алалла.
Таудан келген черекле
Къутурушуп баралла.

Кюнню булут жабыуу
Терк сизилди, сёгюлдю —
Мылы жерни юсюне
Кюнню нюрю тёгюлдю.

Жер юсюнде битимле
Тебирерле керилип,
Гюлле да къубулуурла,
Анда-мында кёрюнюп.

Жаз башы тылпыууна
Жер жылынып башлайды.
Капол ие, кериле,
Хар терек да жашнайды.

Жигер сабанчыла да
Жер сюрелле, ашыгыш,
Къойчу да сюрюу жайды,
Эркин ёзеннге чыгыш.

Ойнайла къозучукъла,
Тёрт аякъдан секирип.
Келирле ийнекле да,
Сютден кызыш, ёкюрюш.

Жылыу сезген чыпчыкъла,
Къууаныш, чююлдейле.
Баям, чыпчыкъ тил бла:
«Жаз башы келди!» — дейле.

Къумурсхала окъуна,
Къурай жашау кюйлерин,
Жангырта башлайдыла
Тёбелерин — юйлерин.

Тал терекни чакъдыла
Кюмюш кишиучукълары.
Орамны таркъайдыла
Боз ырхы суучукълары.

Жерк, къайын, чертлеуюк да
Мор сырғала такъдыла.
Эмен терекле бары
Чапыракъны атдыла.

Чум терекле кийдиле
Бир-эки-юч ыйыкъгъа,
Жаз башына къууаныш,
Сары дарий жыйрыкъла.

Жылы келген жаз башы
Сау келси, келди эсе,
Жер юсюне жылыуун
Къызгъанмай, берди эсе!

1974

БАЛТА

Терек да аудурдула
Балта бла.
Сюйреме томурдула
Балта бла.
Тёрткюл жонуп турдула
Балта бла.
Дёнгюртке мажардыла
Балта бла.
Чыбыкъ, къазыкъ къырдыла
Балта бла.
Отунну да жардыла
Балта бла.
Балтаны уа урдула
Салта бла.

Юйню ол ишлетсе да,
Балта эшикте къалды,
Къалды сыйсыз атылып,
Юсюн къызыл тот алды.

Жауун, къар да жауалла
Ол балтаны юсюне,
Балта къалгъанды тюшмей
Иесини эсине.

Балта сейир этеди
Энди кеси кесине,
Сабы да къалгъанына,
Атылып, биргесине.

ЗАМАННЫ ЫЗЫНДАН

Жылла бир бирлерин кѳуууп баралла,
Жюрегиме тынгысызлыкъ салалла:
Эртдеден эсимде тургъан назмула
Кюнде-кюнде жазылмайын кѳалалла.

Барды баргъан сууну тыяргъа амал,
Заманны уа, тыяр ючюн, бир кѳадал! —
Заман, бойсунмайын, озуп кетеди,
Кюрешсенг да амал излеп не кѳадар.

Артха кѳалсанг чабып баргъан замандан,
Болгъан айыпны бош кѳересе, андан!
Замандан артха кѳалмау изленеди
Жер башында хар битимден, хар жандан.

Болса да, хатаны кѳбю азындан,
Игиди дейле, кесине базынган.
Кечге кѳалып жазылгъан назмуланы
Кѳууама озгъан заманны ызындан.

1974

* * *

Уч, жырым — акъ кёгюрчюном, къанат кер,
Тыйылмай, ёт желли тауну башындан!
Сюйген халкъыма, баш уруп, салам бер,
Туугъан жерини кертичи жашындан.

КЪАЛАМЫМ

Жаз, къаламым, жашау ызны,
Кёзбау этмей, кертисин.
Хар жазгъанынг жашны, кызыны
Тюз оюмгъа келтирсин.

Хар адам ыразы болур
Сен билдирген жазыугъа,
Керти хат махтаудан толур,
Тыйгъыч болса жарсыугъа.

Къыйналсанг да, ашалсанг да,
Къагъыт сабанынгы сюр.
Не тынгысыз жашасанг да,
Бирча къадалайыкъ, жюр.

Бирде готон, бирде балта,
Бирде чалгъы бола тур,
Жумуш этер ючюн халкъгъа,
Эринмей борч ала тур.

Урушну от жылларында
Тенг болгъанса сюнгюге,
Жауну хорлар жолларынгдан
Билмегенсе тюнгюле.

Жаз, къаламым, бар, къаламым,
Тюз жолда тап жоргъалап,
Халкъдан махтау ал, къаламым,
Керти тизгинле къалап.

II

*Уллу Ленин кѣурагѣан кѣурч аскерим,
Айтхылыкѣса, махтаулыкѣса. Аперим!*

СОВЕТ АСКЕРЧИНИ АНТЫ

Ушпа этдим Къызыл байракъ къанатын,
Сыйлы кёрюп, ёз къанымча сыйфатын.

Айтама, ийнандыра тенглерими,
Кёз гинжимича сакъларгъа жерими.

Ант этеме, къоркъмазгъа, элгенмезге,
Совет журтума душман жибермезге,

Не бек сауут таууш эте чыкъса да,
«Шайтан желча» бурулуп ашыкъса да.

Ант этеме, терен билим алыргъа,
Намысымы энш этмейин барыргъа,

Халкъ насыбын сакъ къоруулап турургъа,
Душман чапса, ёчюрюрча урургъа.

Хар заманда таукелме батырлыкъгъа.
Жууапчыма бизге къажау турлукъгъа.

Кёкге чыкъсам, къурч къабымы киерме,
Душман келсе, къабындырып иерме.

Ол тигелер, тютюн эте къуйругъу,
Толтурулмай къыралыны буйругъу.

Чырмалырла чабыуулчу жоллары,
Чубур болур бизге тийген къоллары.

Ант этеме, тенгизде, кёкде, жерде,
Тауда, тюзде, шахарда эм хар элде

Мамырлыкъны сакълар ючюн жюрирге,
Ким дос, ким жау болгъанын шарт билирге

Дос болгъаннга, къарындашча къараргъа,
Керек кюнде болушургъа, жараргъа.

Ант этеме, керексиз от ачмазгъа,
Жау чапса уа, андан кьоркъуп къачмазгъа

1959

Керти кюнде къанын-жанын аягъан,
Къоркъуи, къачып, сыйсыз жашау сайлагъа.

Ким болса да, къоратырбыз арадан.
Керек туююлдю болушлукъ аладан!

Хар мадарны «Хорлау ючюн!» — деп къура,
Къыралны душмандан сакълаугъа бура,

Къарт да, жаш да асланлача къобайыкъ,
Душманланы гунч этерча согъайыкъ!

Заман жетди уу жилинны эзерге,
Шашмай уруп, тюз белинден юзерге,

Сюеклерин бир-бир этип сёгерге,
Харам къанын чатха, къолгъа тёгерге!

Бек базынып, кёп сайлама кючюне,
Кёк жашнагъан къадар чакъны ичине

Умут этди башкес женгил утаргъа,
Итча къабып, совет халкъны жутаргъа.

Алай урду сылхыр башын къаягъа,
Тутхан иши тебиреди заягъа:

Тирелдиле ёшюнюне сюнгюле,
Сюймей башлар умутундан тюнгюле!

1941

КЪОРАСЫНЛА УРУШНУ КЮСЕГЕНЛЕ!

Ма, эслечи, жол туюнде чулгъанып,
Аузундан, сакъалындан къаны барып,

Чабырлары чыксыз болуп, чачылып,
Аягъы инчикге дери ачылып,

Къандан толуп сюнгу кирген ёшюню,
Елюп тургъан сюрюучю къарт кишини.

Арлакъда да тёртеу-бешеу жатады.
Берлакъда да юч къагъанакъ къатады.

Ала жияйла ёлген аналагъа,
Киши болушлукъ да болмай алагъа.

Бир сабийчик бурун къанын жалайды.
Бирси: «Анам, къачайыкъ!» — деп сарнайды.

Чыкъмайды ананы татлы сёзлери:
Кёкге аралып къалгъанды кёзлери.

Ол жатады, санлары ууатылып,
Къара чачы сокъмакъ къаргъа батылып.

Эштмейди ол жашыны жиягъанын,
Анасыз болуп, инжиу сынагъанын.

Кёрмейди ол къырылып жатханланы,
Кёрмейди ол къан кёлге батханланы,

Кюе, ауа, жана тургъан юйлени,
Аныктыча, кёп ёксюз сабийлени.

Сезмейди ол жылыны не сууукъну,
Билмейди ол узакъны не жууукъну.

Билмейди ол, къатына ким жетгенин,
Душман аскер ууатылып кетгенин.

Тыхсыйдыла эслери жайыкыгъанла,
Жараларындан кызыл къан акыгъанла.

Ким унутур жюз ёмюрде да муну —
Тынч адамлагъа болунган зулмуну?

Кимле эдиле зулмуну этгенле,
Бёрюлеча чабып, талап кетгенле?

Биз билебиз, бёлмей барысын бирге.
Тартырбыз, тыярбыз толу тазирге

Хар хатаны халктыбызгъа къургъанны,
«Ашарма эм жутарма!» — деп тургъанны.

Журтума эсирип келген душманла —
Элиме сызгырып кирген жилиянла

Жаннан отдан къачдыла, чыр-чыр эте,
Кюнден кюннге кюнбатыш таба кете.

Уруш отда халкыны къалай ёлгенин,
Анга къаллай къара кюнле келгенин,

Жюз жылланы жашасакъ да, унутмакъ,
Аны дауун душманлагъа кѣурутмакъ.

Уруш оту ёчюлмесе хар жерде,
Тынчлыкъ болмаз не тишиде, не эрде.

Уруш отчу жер тюбюне букъса да,
Учуи кетип, кѣк майдамгъа чыкъса да,

Тогъуз тенгизни тюбюнде жатса да;
Къар суу кибик къара жерге батса да,

Табарбыз, тутарбыз, танырбыз аны,
Ачыкъларбыз ол этген зулмуланы.

Айтып сюелирбиз керти дауланы,
Ачыкъларбыз, сюдюлербиз жауланы.

Сора, белгиленир жауну къадары
Шарт болгъанлай халкъгъа терслиги бары.

Халкъ кѣргенди уруш отну къылыгъын,
Жюреклеге нелляй бир ачылыгъын.

Къорасынла урушну кюсегенле,
— Энтда да халкъ бир къырылсын, — дегенле!

СОГЪУШДАН СОРА

Ол атакагъа
Чабып барады.
Ажал да аны аллына
Келеди, окъча,
Къоркъуу салады,
Къарамай таукел халына.

Ол атакагъа
Къызып чабады,
Малтап барады гюллени.
Солдат унутмаз
Къаты согъушда
Отлу, тютюлю кюнлени.

Жау окоплагъа
Солдат жетгенде,
Кеси жанын да унута.
Сер душманланы
Къызгъан башларын,
Эриусюз сермен, сууута.

Солдатха къошакъ
Къарыу береди
Душманнга къаны къызгъаны.
Салтача барып
Сейир тиеди
Къалагъы шкогуну аны.

Согъуш сел болду,
Букъу да чёкдю.

Махорка тартады солдат.
Уруш а барад,
Жер отда жанад,
Шошлукъ да кычыргъан халдад.

Жерни тепдиред,
Отла тѣкдюред
Ачы урушну барыуу.
Жаугъа къарыйды,
Бютюн жарыйды
Батыр солдатны къарыуу.

1942

ЖАРТЫ НАЗМУ

Мен атакагъа
Чабып барама
Топуракъ къатыш тютюнде.
Жазгъан назмуму
Жарты къояма,
Толу жазарма бир кюнде.

Отла жаудура,
Танкла келелле,
Аллыбыз таба секире,
Бомбовозла да,
Булутдан чыгып,
Бугъала кибик ёкюре,

Умут этелле,
Башындан къуюп,
Жердегин жерге сугъаргъа;
Тюбюнден атсакъ,
Ашыгъадыла
Къара булутха бугъаргъа.

Кюн жылтырайды,
Жер къалтырайды,
Топуракъ ийис этеди.
Къазауат этген
Махтанчакъ душман
Ызына къачып кетеди.

Мен атакагъа
Чабыш барама
Топуракъ къатыш тютюнде.
Жазгъан назмуму
Жарты къояма,
Толу жазарма бир кюнде.

1942

ЗУЛМУЧУЛА

Фашистледен юч офицер эсирип,
Тойгъанларын кётюралмай, керлене,
Керох атып, ары-бери секирип,
Харх этелле, безирейле, серлене.

Узун санлы, сары шинли офицер
Юй туюнде кёолан кийизге къусады.
«Адам къанын ичерикме, келтир! Бер!» —
Деп, тенглерин, ашыкъдырып, къысады.

Бирси эки офицер кёозутдула,
Кеф башкесни, итнича юскюрдюле.
«Мах!» — деп баш бармакъларын шиш тутдула.
Сора, бир бирге къарашып кюлдюле.

Къансыз душман терк сауут бет алады.
«Ичмемми?» — деп ёчешиуню башлады.
Кёлю мурдарлыкъ этерге барады.
Сора, бу отоуну хыны ташлады.

Чабын барды аш гытыны аллына,
Фура эшикке табанын тийирди,
(Аллай ингир келги эди къанлынга!)
Къабанча ёкюрюп, гытыгъа кирди.

Къарт ыннаны жангыз жашындан туугъан
Алтыжыллыкъ къызчыкъны алып кетди,
Эсирген зулмучу тенглери тургъан,
Ич отоугъа, мау-шау этдире, элтди.

«Кюнюм жабылгъан! Мен жарлы!» — деп, жиляй,
Къарт ыннака ызларындан барады.
Шош-шош тыхсый, борбайлары къалтырай,
Босагъада башын ура къалады.

Сабийчикни тартып, женгчигин жыртып,
Билекчигин создула, сермедиле,
Жилян ургъан улакъ кибик макъыртып,
Адам эштмеген азапны бердиле.

Ыннака да къарап кёре тургъанлай,
Сабийчикни къан тамырын кесдиле.
Чёмючною исси къандан толтургъанлай,
Адам къанны кезиу-кезиу ичдиле.

Бу зулмуну кёрген къарт ыннаканы,
Жюреги кётюралмай, эси ауду.
Къыркъылгъан эди аны буту-саны,
Унутулмаз ачыу башына жауду.

Къаны къуруп ёлген сабий баланы
Юй адырла жаннган отха салдыла.
Босагъада эси аугъан ыннаны
Къалжалыкъ учаныча туурадыла.

Зулмучула танг аллына турдула,
Солдатладан бир бёлегин жыйдыла,
Эл ортада асмакъланы къурдула,
Элде халкъны туююп, ары тыйдыла.

Къартланы, къатынланы, сабийлени
Асмакълагъа асаргъа тиздирдиле.

Къалдырмайын элде болгъан юйлени,
Отла салып, муштухул кюйдюрдюле.

Асмакъ жишлени тагъып бошагъанлай,
Сылтау болмай, талай халкъны асдыла.
Совет Аскер терк жанлап башлагъанлай,
«Фюрер, капут!» — деп, юркюнюп къачдыла...

Къутургъан бёрюле эм уу жиянла
Рахат халкъыма зулумлукъ этдиле.
Арбазлагъа жайдыла къызыл къанла,
Жетген жерлерин къуууруп кетдиле.

Бу кюйлени кёрген адам тёзерми,
Чач тюклери къошмай, жүреги жанмай,
Фашистлеге «адамладыла» дерми,
«Адам» атны бёрюлеге къызгъанмай?

Юркюп, къачып, суу тюбюне сингсе да,
Зулмучуну къуууу, къысха жетербиз.
«Терс болдум. Кечигиз...», — деп кючсюнсе да,
Халкъны аллында сюдсюн этербиз.

Унутмазбыз малтанган сабанланы,
Унутмазбыз инжилген сабийлени,
Унутмазбыз къырылгъан адамланы,
Унутмазбыз уатылгъан юйлени,

Къыралыма къара кюн бичгенлени,
Адам къанны чагъырча ичгенлени,
Тиширыула тёкген жиямуғъланы,
Жесирликде эзилген жазықъланы.

Барысы ючюн да жууап излербиз!
Ёксюзлени, инжилгенлени барын

Уллу Сюдде шагъатлыкъгъа тизербиз.
Ачыкъларбыз душманны заранларын!

Ол кюн душман кеси башындан сынар, —
(Ким да билсин, туз ашагъан — суу ичер).
Зулму этерге кюсеую да тынар,
«Мындан эсе уа ёлген ахшыды!» — дер.

1943

ЭКИ ДА КАТЮШАГЪА

Саугъа келди ЭН заводдан
Бек сайлама, бек багъа,
Башхасыз, энчи кесине
Катядан «Катюшагъа».

Бу «Катюша» душманлагъа
Ертен отла салады.
Ол Катюша ЭН заводда
Минала мажарады.

Душман аскер кёп тирелсе,
Сур «Катюша» жетеди,
Бек чамланып отла себе,
Душманны гунч этеди.

Урушчула ыразылла
Муну хар бир затына,
Кесин да бек къубулталла
Деп — «Катюша» — атына.

Аскерле алгъа баралла,
Жырла айта, жыр тагъа,
Махтау-ыспас кёп салалла
Эки да Катюшагъа.

1944

САУГЪАЛА

Кёзге бек аз эсленеди
Алаша блиндаж,
Аулакъ почтадан келеди
Аны таба жаш.

Аркъасында келтиреди
Бир акъ туюмчек,
Ызындан да суюреледи
Саугъа кюбюрчек.

Учхан мина миномётдан
Кёкде сызгырса,
Чыкыгъан окъла пулемётдан
Къатында урса,

Къар боранда, ауанача,
Бауурланады,
Алгъа суюрелип, чанача,
Жырып барады.

Къоркъуу болса да кесине,
Этмей къаугъаны,
Терк элтеди иесине
Сыйлы саугъаны.

Кюбюрчекде саугъаланы
Ол бизге берди,
Туюмчекде саугъаланы
Арлакъ ётгерди.

«Муну ийген кѣп жашасын,
Сау жүрюсюн!» — деп,
Саугъаланы юлешеди
Бек алдагъы цепь.

Уруш жыргъа кюч береди
Бир ызгъа эжиу:
Алгъа терк тебиндиреди
Болушлукъ сезиу.

Урушчула кѣлленелле
Алгъа барыргъа,
Туугъан журтха сѣз берелле
Хорлау алыргъа,

Душмандан эркин этерге
Бизни жерлени,
Адамланы, шахарланы,
Хар бир эллени.

1944

* * *

Бизни аскер ингир ала
Орус элге киргенде,
Орус къатын кышун бла
Бизге сют келтиргенде,

Ушатханем чомартлыгъын
Аны таулу къатыннга.
Тынгылагъанем сёзюне,
Бираз мычып къатында.

Аскерде командир жашын
Манга ушата эди,
Андан кыагъыт келмегенин
Тарыгъын айта эди.

ВОЛГОГРАДНЫ КЪАТЫНДА

Сабыр болду Волгадагъы сермешюу.
Шоплукъ чёкдю акъсыл кюлюню юсюне,
Душман бла къан тегюше, демлешюу
Душманны жыйды от кършоу ичине.

Хар адамдан кесин бийикге кёрген
Ма былалла — къанлы жауну аскери!
Эндиге дери хорланмайын келген,
Махтаныш кычыргъан эндиге дери.

Душман аскер къалтырайды, къатады,
Халкълагъа этген зорлугъун эскере.
Сюймей, хорланыш, сауутун атады,
Къол кетюрюп, кесин пленнге бере.

Кёплени къанын текгендиле ала,
Волгачы жууаны эсде тутсунла.
Жан даулу къда ёлмейин сау къалсала,
Чабыуул этиулерин унутсунла!

Совет солдат сыйлы жолун танийды:
Душманны бегитди исси кършоугъа.
Волга жагъасы жангыдан жарыйды,
Батылды Берлин а къара бушуугъа.

Мен билеме кюйюп аугъан юйлени
Энтда да жангыдан сюелирлерин.
Билеме Волгоградчы сабийлени
Туууп, ёсюп, школлагъа келирлерин.

Къара ёлетден халкъланы кьутхаргъан
Жигитлеге махтау — ыспас этебиз.
Кючлю согъушлада таукеллик салгъан
Байрагъыбызны ёр тутуп элтебиз.

Кёп миллетлени кьууургъан, малтагъан
Фашистлени бизни аскерле кьуудула.
Дуньяда бизни аскерни махтагъан
Кёп тилледе жангы жырла туудула.

1943

ТИЛЕК

Ингир къарангы бет алды,
Таудан аяз келеди.
Къара тауну тѣппесинде
Жарым ай сюеледи.

Ол къып-къызыл сюеледи,
Харбыз туурамы кирик,
Бир къыйыры булутлада,
Бир тѣппеге кирик.

«Жангы айла жарыкъдыла.
Бу нек къызыл болду?» — деп,
Акъчач къатын шыбырдайды,
Халкъгъа рахатлыкъ тилеп.

Тилеклени айта кетип,
Аланы биргесине,
Кѣлю тола, кѣкге къарап,
Тилек этди кесине.

Ол тилейди жангы айда
Жангы насып кѣрююн,
Ата Журт урушда къалгъан
Чалбаш эри келирин.

МЕН ДА МУДАХ БОЛГЪАН ЭДИМ

Сен аскерге баш иенги
Ашыра баргъан эдинг.
Командасы терк атланмай,
Бек кечге къалгъан эдинг.

Атланырда командасы,
Эринг къатынга келди:
«Жарсыма. Сыйпа бетинги», —
Деп къол жаулугъун берди.

Ыразы этгененг аны,
Къол жаулугъун алгъаненг.
Ол, къол тутуп, терк узайды,
Сен а мудах къалгъаненг.

Эсингдемиди, кеч болуп,
Атха минигич миннгенинг?
Юйге къайта, къол жаулукъну
Сен жолда тюшюргенинг?

Ол санга саугъа болгъанын
Сен, уяла, айтханенг.
Аны излеп табар ючюн,
Ызыма кѣп къайтханем.

Табалмадым. Ол кетгенча,
Эринг кетди аллынгдан.
Мен да мудах болгъан эдим
Сени мудах халынгдан.

КЪАРТ ЧЕПЕНИ КЪАБЫРЫ

Жаш кезиуюн жигитликде ашыргъан,
Кёп гёжефни, алып, сыртында ургъан,

Жур кийикни, тутуп, жууаш этиучю,
Миннген атын, къуш учханлай, элтиучю.

Къарыусузгъа болушургъа жетиучю,
Ажашханны тюз жолгъа тюзетиучю

Аты чыкыгъан Чёпе ауруп жатады.
Ёпке солууун адыргы тартады.

Теренге кетдиле къара кёзлери,
Кючден-бутдан эшитилелле сёзлери,

Сууудула къоллары, аякълары.
Киришедиле арыкъ жыякълары.

Къарт таулуну аллында олтурама,
Кёзюнден кёзюмю алмай турама.

Сездим ахыр адыргысын Чёпени:
Кёз къарамы бла ол чакъырды мени.

Тынгылар ючюн ахыр ауазына,
Къулагъымы жууукъ тутдум аузуна.

Кёлюм не толса да, ташча, тёземе,
Къарт Чёпени осуатын сеземе:

«Балам, жашларым урушдан келселе
Не да уруш отунда жан берселе,

Мен эштмейин к'аллык' сунмай к'абырда,
Баурланып, к'абырыма шыбырда».

К'алды Ч'епени к'абыры аулак'да, —
Тууг'ан жеринден, элинден узак'да.

Атланама энди ары к'айтырг'а,
Жашланы сау к'айтханларын айтырг'а.

МАЛҚҰАР ХАЛҚҰНЫ БИРИНЧИ ИЙНАРАЛЫ

Қуш қорқымайды желледен, чынгылладан,
Қанат керіп, желге қыжау барады.
Қуш ёлсе да, ёталмай от жылладан,
Аны балалы юясы қыалады.

Атанг Сафар жан берди халқы ючюн,
Душманындан тилемей кечгинликни.
Биле эди ол келирин жарык кюн,
Халкыгъа берирге бу тенг эркинликни.

Алма терегинден кетмейди кері,
Кетсе да, элтеди ол терек урлукъ.
Кертиди, алмадан алма битери,
Жемиш бере, қууанчха ёсюп турлукъ.

Ушатыр эдим мен сени кёплеге,
Алай барындан да энчи кёреме.
Тенг этер эдим сени тау тёппеге —
Анга сенден кем магыана береме.

Таш да неди? Ол да тынч ууалады,
Қыадарны салтасы қыаты ургъанлай.
Темир, дерем — ол бюгюлюп қыалады,
Мыдых ичинде бир кесек тургъанлай.

Заманны жаннган отуна, желине
Чыдаялдың, бюгюлмединг, сынмадың.
Батырланы сатырында кёрюне,
Алгы бардың, тынчаймадың, тынмадың.

Совет халкъны ышангылы жашыса,
Жашауну тик жолларында сыналдың.
Тюзлюкню, адежликни къардашыса,
Жаугъа къажау согъушлада махталдың.

Халкъынга тюз ниетли жумуш эте,
Унутмайын Ленинни осуятын,
Жылдан жылгъа жангы къууанчха ёте,
Айтдыраса кесек Малкъарны атын.

Сенде жокъ уллу кёллюлюк, мёхеллик,
Жылынг, чынынг ауурлукъ этселе да.
Атмады сени кишилик, таукеллик,
Къыйын жолла къалайгъа элтселе да.

Жашына ыспас этеди къыралы,
Шеклик жокъду, аны туура кёребиз.
«Малкъар халкъны биринчи ийнаралы», —
Деп, Хаким, атынгы кёп эскеребиз.

ТОГЪУЗУНЧУ МАИ

Хайда, къууанч этейик!
Къууанч кюнле келдиле.
От жаудургъан фашистле
Энди саудан ёлдюле.

Махтанчакъ душманланы
Башчылары къачдыла.
Аланы аскерлерин
Бизни жашла чачдыла.

Чачдыла да, къуудула,
Бёлек-бёлек этдиле,
Тёгерекни къуршалап,
Бегимледен ётдюле.

Генерал, фельдмаршалла
Жанларындан тойдула,
Аскерлери ууалып,
Саутларын къойдула.

1945

СЫН ТАШ

Онг жанында Малкъар черек сызгъыргъан,
Солда уа Холам черек барып тургъан,

Эки тарны айырылгъан жеринде,
Аты чыкыгъан Бабугентни төрünde,

Тау аязла букъу къоймай юсюне,
Жолоучу уа, анга къарай, кючсюне,

Сууукъ сын турады, ёрге сюелип,
Эслегенге терен мудахлыкъ берип.

Сынны кёргенни кюлмюшю тынады,
Кёлюне кёп зат келип, ахтынады:

Бирде эскереди ахшы жолдашын,
Бирде уа эскереди къарындашын,

Ата журту ючюн урушда ёлген,
Халкъы ючюн, жери ючюн жан берген.

Бу сын ташны аллына шош барама,
Хурмет этип, гюллерими салама.

Сора, бёркюмю да къолума алып,
Баш урама, башым сагъышха къалып.

Бу жигитле энди тиргизилмезле,
Алдача, биргебизге тизилмезле.

Алай, ишлерин ёмюрге унутмай,
Сын ташларыңа келиую къурутмай,

Жигитлени сыйлы кёрюп турурбуз,
Умутларын биз толу толтурурбуз.

1957,

Бабугент.

АНТЛЫ КЪАРЫНДАШЛА

Эсима тюшелле уруш жыллары,
Мамырлыкъда не кёп жыл ашырсам да.
Кёз юсюмде туралла ала бары,
Айтыллыкъны айтмайын жашырсам да.

Сейир этген эдим уруш суратха,
Ол къалгъанды жүрегиме тюрелип.
Кёпле сейирсинмейле аллай затха,
Кёп тахлыкъланы кёрюрге юйренип...

Сабыр болду уруш отну жаныуу,
Хауа да ёртен ийисден кырады.
Тохтагъанда атышыуну барыуу,
Ёзен шошлукъгъа бёленип турады.

Жокъду кёкде самолёт гууулдауу.
Ракетала жарыталла тийрени.
Жокъду жерде да танкла дынгырдауу.
Кече жарыкъды, кёрюрча хар нени.

Кюйген ёзендеги терен окопла
Бир бирге къайырылышып жаталла.
Тамам танг жарый баргъанлайын, топла
Душман окопланы марап аталла.

Душманны солдатлары, кёз ачалмай,
Гылыула кибик, киредиле жерге.
Не аталмай, не да артха къачалмай,
Кёл этдирирге кюреше бир бирге.

Бизни окопада да бир тынчлыкъ жокъ:
Елген бар, жаралы бар, саула уа кѣп;
Бирде мина тюшеди, бирде топ окъ,
Къайсы да келмейди сау къояргъа деп.

Унутмайма тѣрт солдатны халларын,
Атакагъа чабаргъа хазырлана,
Бир бирни къучакълай, къаргъанганлары,
Бир сюеле, бир жерге бауурлана.

Тѣртюсю да тѣрт да башха миллетден
Болсала да, бир анадан туугъанча,
Тѣртюсю да, таймайын бир ниетден,
Бирге туралла, бир батыр тургъанча.

Ант этдиле дайым бирча жюрюрге,
Не кезиуде да бир бирни атмазгъа;
Душман кючню ууатыргъа, сюрюрге,
Ата журтну душманнга хорлатмазгъа.

Учдула ракетала душман таба,
Топланы оту арлакъны чачады.
Башлады пехотабыз алгъа чаба,
Душман, низамсыз, жууап от ачады.

Биз атханда, жер, таш-агъач жаркъала,
Бирге къатышып, чартлайдыла ёрге.
Кѣрюндюле душман солдат аркъала,
Баз болалмай бизни жигит аскерге.

Жигит жашла жигит уруш этдиле,
Душман аскерни арасына кирип.
Этген умутларына тюз жетдиле.
Къайтдыла, жесир къауумну да сюрюп.

Махтайды майор бу жигит жашланы,
 Къырал орденле алыугъа къурайды.
 Ол шарт кёрдю антлы къарындашланы,
 Дагъы аллай жигитлени сурайды.

Антлы дед — алыгъа дедер
 Алыгъа дедер
 Антлы дедер Антлы дедер —
 Антлы дедер — Антлы дедер

Антлы дедер Антлы дедер
 Антлы дедер Антлы дедер
 Антлы дедер Антлы дедер
 Антлы дедер Антлы дедер

Антлы дедер Антлы дедер
 Антлы дедер Антлы дедер
 Антлы дедер Антлы дедер
 Антлы дедер Антлы дедер

Антлы дедер Антлы дедер
 Антлы дедер Антлы дедер
 Антлы дедер Антлы дедер
 Антлы дедер Антлы дедер

Антлы дедер Антлы дедер
 Антлы дедер Антлы дедер
 Антлы дедер Антлы дедер
 Антлы дедер Антлы дедер

Антлы дедер Антлы дедер —
 Антлы дедер Антлы дедер
 Антлы дедер Антлы дедер —
 Антлы дедер Антлы дедер

ХОРЛАУ

Хорлау, хорлау, — деп, биригип,
Отдан элгенмей,
— Алгъа, алгъа! Терс туююлбюз!
Хайт де! — дегенлей,

Ата журтну сакълар ючюн,
Сур жолда бардыкъ,
Сау дуньяны зор ажалдан
Тыйдыкъ, къутхардыкъ.

Душманланы жаннган отда
Кёбюн кюйдюрдюк,
Совет халкъ къурчдан болгъанын
Толу билдирдик.

Совет сауут сыналгъанды
Уруш отлада,
Совет халкъ хорлау алгъанды
Эр походлада.

Сыйлы ингирде — Хорлау Кюнде
Топланы атып,
Ракета жулдузла бла
Кёкню жарытып:

— Хорлау ючюн, тюзлюк ючюн,
Кёк жашнасын! — деп,
— Хорлау, алгъан совет халкъы
Кёп жашасын! — деп,

Тогъузунчу Май байрамын
Дайым эскерип,
Алгышлайбыз жигитлени
Биз, салют берип.

1958

ТУУГЪАН ЖЕРИБИЗНИ ЖЫРЫ

Бир этегинде ахшам жулдузла,
Бир этегинде танг ата —
Алай уллуду туугъан жерибиз,
Кёрмесин ол чырмау, хата.

Ленин къурагъан Октябрь элтди
Халкъланы насыпларына.
Туугъан жерибиз эркинди, байды,
Насыпды халкъны барына.

Махтаулу болур аллай насыпны
Аслам этерге жарагъан,
Айыплы болур туугъан жерине
Сууукъ кёз бла къарагъан.

Туугъан жерибиз, башха болмайын,
Ёз анабызгъа ушайды.
Туугъан жерине кертичи болгъан
Бийик намыслы жашайды.

Инжитмез ючюн, юшютмез ючюн
Халкъларыбыздан бирин да,
Жарыкъ кюнюбюз алай тийгенди,
Жайып жылыуун, нюрюн да.

Биз къл беребиз, биз жол ачабыз
Ол кюн жылыугъа келгеннге,
Хыйлалыкъ этмей, мамырлыкъ жолда,
Шуёхча, кълун бергеннге.

III

*Аргъы жагъа, берги жагъа,
Эки жагъа бир болсун.
Сюйген жүрек сүйгенине
Хар заман кёпюр болсун.*

ЛАНДЫШ БЛА КЪАЛИЯР

Салкъында, жайма терекле тюрбюнде,
Къужмуланы тюртюп, кетюрюп ёрге,
Жаз башыны мылы, жылы кюнюнде
Эки гюл ушап ёсдюле бир бирге.

Жашил чапыракъларын жайдыла кенг,
Чиммакъ ариу чакъдыла экиси да,
Алай ала бир бирге болмалла тенг,
Алагъа бир ат бермеди киши да.

Гюллени башха эди кёп затлары:
Хар бирини энчи аты бар эди,
Бирге бек ушаса да сыфатлары,
Бир «Ландыш», бирси «Къалияр» эди.

Бир, хычыуун ийисин сюйдюрюп,
Саугъа болуп, къолдан къолгъа ёте эд,
Бирси, жашил сууу бла кюйдюрюп,,
Аман ийисин жайылтып кете эд.

Бир арада, оюм, хыйсап эталмай,
Къалиярны ландыш сунуп аласа.
Къалиярны кылыгъын тюзеталмай,
Жюрегинге терен кыяу саласа.

Алай «Балтада да бар, сапда да бар», —
Деп айталла сынаулу къартларыбыз.
Гюл алырдан болсанг, жангылмай мажар.
Оюм этерге борчлубуз барыбыз.

Тели хансны да гюл сунуп алырса,
 Къарт мурсаны да сермерсе гюллерин.
 Бир жангылып, минг палахха къалырса,
 Чарс этерсе жашауунгу кюнлерин.

1959

Тели хансны да гюл сунуп алырса,
 Къарт мурсаны да сермерсе гюллерин.
 Бир жангылып, минг палахха къалырса,
 Чарс этерсе жашауунгу кюнлерин.

Тели хансны да гюл сунуп алырса,
 Къарт мурсаны да сермерсе гюллерин.
 Бир жангылып, минг палахха къалырса,
 Чарс этерсе жашауунгу кюнлерин.

Тели хансны да гюл сунуп алырса,
 Къарт мурсаны да сермерсе гюллерин.
 Бир жангылып, минг палахха къалырса,
 Чарс этерсе жашауунгу кюнлерин.

Тели хансны да гюл сунуп алырса,
 Къарт мурсаны да сермерсе гюллерин.
 Бир жангылып, минг палахха къалырса,
 Чарс этерсе жашауунгу кюнлерин.

Тели хансны да гюл сунуп алырса,
 Къарт мурсаны да сермерсе гюллерин.
 Бир жангылып, минг палахха къалырса,
 Чарс этерсе жашауунгу кюнлерин.

Тели хансны да гюл сунуп алырса,
 Къарт мурсаны да сермерсе гюллерин.
 Бир жангылып, минг палахха къалырса,
 Чарс этерсе жашауунгу кюнлерин.

СОНЕТ

Кёкде кюмюш жулдузлада
 Артыкъ нюрлюдю бири.
 Элимде таулу кыызлада
 Сенде бар аны нюрю.

Жарысанг, узакъ жулдузум,
 Дайым къарарем, туруп;
 Болмасанг да сүйген кызым,
 Жюриюрем, сүйген сунуп.

Тау жайлыкъны накъышлайла
 Тамаша гокка хансла.
 Аланы юзе башлайла
 Бойлары жетген жашла.

Гюл болсанг да, юзюп мыккыл этмезем;
 Къубултурем, сенден кери кетмезем.

КЕЗЮМ КЪАРАЙДЫ УЗАКЪГЪА

Сюймеклик деген къалай кючлюдю,
Тюшюимю къалдым тузакъгъа?
Сюйгеним келе тура болурму,
Кёзюм къарайды узакъгъа.

Туурагъа чыгъып, жолгъа къарайма,
Кеси кесими тыялмай,
Келир жолуна къалай барайым,
Тенг къызларымдан юялмай?

Жашырын писъмо жазып айтханды
Юч айдан къайтып келирге,
Къол жаулутъуму алып кетгенди,
Кеси кёзюмден кёрюрге.

Ол къышлыкълада чалгъы чалады,
Субай санларын арытып.
Жыйын аллында айлана болу,
Толгъан ай киби жарытып.

Сюйген жүрекке дарман эдиле
Аны хычыуун сёзлери,
Огъурлу ышара туруучу элле
Сюйдюмлю къара кёзлери.

Уой, кёкде баргъан къара булутла,
Сиз къаялагъа къонмагъыз,
Жауун себелеп, ишчи жыйыннга
Ишлерге чырмау болмагъыз.

Сюймеклик деген кяалай кючлюдю,
Тюшюпмю кяалдым тузакъгъа?
Сюйгеним келе тура болурму,
Кёзюм кяарайды узакъгъа.

Дилхатимдин кючлюдю,
Тюшюпмю кяалдым тузакъгъа?
Сюйгеним келе тура болурму,
Кёзюм кяарайды узакъгъа.

Дилхатимдин кючлюдю,
Тюшюпмю кяалдым тузакъгъа?
Сюйгеним келе тура болурму,
Кёзюм кяарайды узакъгъа.

Дилхатимдин кючлюдю,
Тюшюпмю кяалдым тузакъгъа?
Сюйгеним келе тура болурму,
Кёзюм кяарайды узакъгъа.

Дилхатимдин кючлюдю,
Тюшюпмю кяалдым тузакъгъа?

ЖЫР ЖЫРЛАУЧУ КЪЫЗ

Къарангыны жарытхан
Кёкде жарыкъ жулдузла,
Кюн жарыгъы жетгенлей,
Болалла мутхуз.
Чолпан жулдуздан жарыкъ,
Кече, кюн да жарытхан
Сен кёреме бек ариу,
Жыр жырлаучу къыз.

Кёз къамата, жылтырай
Къара чач эшгенлеринг.
Ким да къалай къутулур,
Эслемей сени!
Букъдурмайын айтама,
Айып этме, ариу къыз,
Сюймекликни юсюнден
Ичги сёзлени.

Сени бир башха суйюп,
Жолуму кесерми деп,
Тынгысыз жүрегимде
Жанады ёртен.
Жарыкъ берген жулдузум
Булутха батармы деп,
Дайым терен сагъышлы
Айланама мен.

Бек сюеме мен сени,
Уллу иште айып жокъ,

Таукел болуп айтама,
Айып этсенг да.
Турлукъса жүрегимде,
Турлукъса сен кѣлюмде,
Менден башханы суююп,
Кери кетсенг да.

Жаз башы къарылгъачла
Агъырыкъгъа кѣонсала,
Бир бирлерин чакъыра,
Жырлайла ала.
Жырлайла сейир жарыкъ,
Жүрегиме хычыуун,
Сени ариу ёнюнгю
Эсима сала.

КЕК КЕЗЛЕ

Булутла тайып, жауундан сора
Жарыкъ кек ачылгъан халда,
Мени аллымда, жизги ышара,
Кек кезлеринг бла алда.

Къара кезлерим кек кезлерингде
Учалла, бузда баргъанлай,
Сабыр сёзлеринг терк сёзлеримде
Къалалла, тап чырмагъанлай.

Төгерек кёлню бузун эслесем,
Кёзлеринг тюшед эсеме.
«Кел-кел, ариуум, бери кел», — десем,
Жууукъ келирменг кесиме?

1959

КЮЗ АРТЫ ИНГИРДЕ

Ариу ингир, таза ингир,
Сериуюн аяз урад.
Юсюбюзге чапыракъла
Шыбырдай, агъа турад.

Жулдузчукъла бийик кёкден
Бизге жашнап къарайла.
Жер башында экибизни
Насыплыгъа санайла.

Элибиз жомакъ кибики,
Ингири тамашады.
Быллай ингир суйгенлеге
Алапат жарашады.

Сени суйдюмлю сыфатынг
Кёз аллымда турады.
Сен эсима тюшген сайын
Жюрегим сакъ урады.

Тыялмайма, жаш жюрегим
Ересине жанады.
— Сау къал, — деп кетсент, ызынгдан
Кёзюм къарай къалады.

Алапатды кюз артында
Чапыракъла шырылдау!
Бютюн сейирд эки суйген,
Жолда бара, шыбырдау!

Суюмеклик къаты байлашса,
Суюгенлеге кюн тиер.
Он тогъуз жылы жетгенлей,
Менича бек ким сюер?

Аман-бейи, дини чини
Аман-бейи, дини чини
Аман-бейи, дини чини
Аман-бейи, дини чини

Аман-бейи, дини чини
Аман-бейи, дини чини
Аман-бейи, дини чини
Аман-бейи, дини чини

Аман-бейи, дини чини
Аман-бейи, дини чини
Аман-бейи, дини чини
Аман-бейи, дини чини

Аман-бейи, дини чини
Аман-бейи, дини чини
Аман-бейи, дини чини
Аман-бейи, дини чини

Аман-бейи, дини чини
Аман-бейи, дини чини
Аман-бейи, дини чини
Аман-бейи, дини чини

Аман-бейи, дини чини
Аман-бейи, дини чини
Аман-бейи, дини чини
Аман-бейи, дини чини

* * *

Къызла, сиз ийнанмагъыз,
Келечиле келселе:
«Къарт кишини къойнунда
Къалач барды», — деселе.

ГЮЛНЮ ЧЫГЪАНАЛАРЫ

Чыкъ тюшгенди кызыл гюлге,
Инжилеча жылтырай,
Хар чыкъ тамычы ичинде
Кюн тыякъла кълтырай.

Гюлден ургъан ариу ийис
Хычыуунлукъ береди.
Ол алапатны къатында
Мычырыгъым келеди.

Угъай, ишге ашыгъама,
Тебиредим жолума.
Гоккаланган гюл чопалны
Юзюп алдым кълума.

Энди уа кълум къанайды,
Кёп болду жаралары.
Гюлню да бола кёреме
Жютю чыгъаналары.

КЪАЙТАР АЛГЪЫН СЮИМЕКЛИКНИ

Бугъа да ийнек бла тутушмайды.
Хораз да тауукъ бла жулкъушмайды.

Ажир да байтал бла демлешмейди.
Теке да эчки бла сермешмейди.

Гырайт эшек бла табанлашмайды.
Парий да гатча бла талашмайды.

Сен а, ача жүрек къатылыгъынгы,
Кёрюзтесе жараусуз кылыгъынгы:

Къатынынгы да туюсе, юялмай,
Ачыуунгу акъыл бла тыялмай!

Сирнек ургъанлай, къабынып къаласа,
Жууап эштсенг, ёресине аласа.

Нек къобараса кюйсюз сюнлеринги?
Эскерчи кыыз тилеген кюнлеринги!

Ёмюр тенгликке кызыны тилегенде,
Ол да санга: «Иги ойлаш», — дегенде,

Жагъыла эди хар сёзюнг, бал кибик,
Ийилген эдинг, жел бюкген тал кибик.

Энди уа къайдалла жууаш кёзлеринг?
Къайры жутулдула ариу сёзлеринг?

Къайтар алгъын сюимекликни арагъа!
Ол дарман болады жүрек жарагъа.

ЭСИНГДЕМИДИ?

Эсингдемиди, кимден да
Сени татлы суюгеним,
Санга таша келечиге
Тент жашымы ийгеним?

Жаш келечим, санга барса,
Кесине тилей эди.
Манга къайтса: «Тилегинги
Толтургъанма», — дей эди.

Биялмадым хыйлалыкъны,
Кесингден сёз алгъынчы,
Экибиз да уллу тойда
Абизехге баргъынчы.

КЪЫЗЛАДАН ЭМ АРИУУ

Сау дуньядан жашла, къызла,
Хельсинкиге келишип,
Той этелле шуёхлукъда,
Бир бирине эришип.

Оюмлашып, жараталла
Фестивалны барыуун.
Тойдан сора белгилейле
Къызладан эм ариуун.

Чёп аталла бёлек къызгъа,
Сайлайла башха-башха.
«Ариуладан ариу», — делле
Берта Черо Диасха.

Субай саны, жарыкъ бети
Тюйюл аны учхара:
Кёзю, къашы, кирпичлери,
Толу чачы — дум-къара.

Студент къызны чачын тыйгъан
Алтын къурша жанады.
Гавананы жаш тёлюсю
Хорлаугъа къууанады.

* * *

Кёзлерим жарыгъан элле
Сен ариуну кёргенлей,
Жюрегим къууанган эди
Сен манга къол бергенлей.

Къолунг — мамукъ, бетинг — жарыкъ.
Къарамынг — кюн къакъгъанлай.
Кёп жюрюдюм суратынгы
Жюрегиме такъгъанлай.

Билдиргененг, кёл этдире,
Суймеклик ниетинги,
Юялып, жерге къаратып
Ол нюр жайгъан бетинги.

От кызыуу, боран жели
Гунч этмелле жеримден.
Къууанч кюн да, кыйын кюн да
Сен кетмединг кёлюмден.

ЖЮРЮТЮРМЕ БИРГЕМЕ

Ингир ала, жауун жауа тургъанлай,
Автобусну ичине кирип келдинг.
Акъ бетинги манга тюрслеп бургъанлай,
Жюрегиме суймеклик жылыу бердинг.

Ийнардача, толу чач эшгенлеринг,
Агъырыкъгъа чилле матау атханлай,
Жангы айлай, узун инчге къашларынг,
Акъ къагъытха къара къалам тартханлай.

Сен сёлеше башласанг, эсленелле
Къозу тишлеринг, чиммакъ шекер кибик,
Сау дуньяны ичинде да табылмаз,
Чырайынгы кем жери бар дер кибик.

Эй, шофёр жаш, автобусну сабыр элт,
Жарытсын тийрени бу жарыкъ жулдуз!
Автобусну моторуна ремонт эт,
Шо арабызда мычыр ючюн бу къыз.

Жайгъы жауун, къара жауун, сакъ жауун,
Бютюн къаты бурчакъла, къамичиле!
Биз тышына чыгъалмай туруп ючюн,
Жыйылгъанлай автобусну ичине.

Ай, ариу къыз, нек кёрюндюнг сен манга?
Айтсанг а тургъан жеринги, атынгы!
Айтмасанг да, жюрютюрме биргеме
Сени, акъ марал кибик, сыфатынгы.

* * *

Жай чилледе белге жетген чаллыкъда
Гокка хансла, къубулуп ышаралла.
Бири сары, бири кызыл, бири кёк,
Кёз къамата, отла кибик, жаналла.

Мен гокка хансла жыяма къолума,
Саугъа этип, суйгениме берирге,
Ала жаниган жарыкъ бла жарытып,
Къыз жүрекде суймекликни кёрюрге.

КУЛИНА

Кулинаны суйген жашы
Келечиле иеди.

Кулина кеси да жашха
Барыргъа бек сюеди.

Анасы уа бошламайды
Аны суйген жашына,
Атасы да узалады,
Жанып, къама башына.

Кулина жашха къачаргъа
Энди амал излейди.
Атасына, анасына:
«Сиз айтхан болсун», — дейди.

Ыйыкъ озду, дагъы — ыйыкъ,
Муратха белги берди:
«Байрым кюн, жума кезиуде
«Жерк» ичине кел», — деди.

Жерк жайыуда — таза шаудан,
Уссапланы къандыргъан,
Суйгенлени, таукел этип,
Жашырын атландыргъан!

Кулина барады суугъа,
Челек, чѣмюч да алып,
Акъ бетине нюр жайылып,
Ууртлары къызарып.

Ол шаудандан чөмүч бла
Суу кѳуяды челекге,
Эки кѳѳю терк-терк кѳарай
Ызына, тѳгерекге.

Кулина не кѳп суу кѳуйсун —
Толмайды тюпсюз челек.
Кѳайда кѳалдыңг, жигит Мурат,
Мычкылыкѳ кимге керек?!

Мурат, жетип, Кулинаны
Ат бойнуна алады.
Тюпсюз челек, кеси жангыз,
Сууу агѳа кѳалады.

«Жеркден» чыгѳып, суудан ѳтюп,
Кирип кѳалын зыгытѳа,
Миннигич элтген тор алаша
Думп болду бир минутѳа.

Кулина элтдирди кесин
Сюймекликни желине.
Не зат келе болур, хариш,
Анасыны кѳлюне?

Атасы да, жыйын кѳурап,
Чабады ѳрге, эншге,
Сыйлы башы кѳалгѳан сунуп
Энди элде бедишге.

Шаудан сууну, битѳп, тыйсанг,
Кѳѳз туурадан бугѳады,
Жер тюбюнде да жол алып,
Жер башына чыгѳады.

Кёкде баргъан толгъан айны,
Аркъан атып, ким тыяр?
Жарыкъ жаннган жулдузланы
Ууучуна ким жыяр?

Айны баргъан толгъан айны
Аркъан атып, ким тыяр?
Жарыкъ жаннган жулдузланы
Ууучуна ким жыяр?

Айны баргъан толгъан айны
Аркъан атып, ким тыяр?
Жарыкъ жаннган жулдузланы
Ууучуна ким жыяр?

КЕЗЛЕ БЛА СЕЛЕШИУ

Жюрек жүрекни суйсе,
Сезер жүрек жылыуун,
Кёз къарамда билдирир
Жюрекде айтылыуун.

Сюймеклик кёпюр болур
Хар къызгъа да, жашха да.
Барды ниет билдириу
Сёлешиуден башха да.

КЪУТХАРЫРМА

Сакъ жауун жауады, чучхур акъгъанлай,
Барып, каштан терек тюбюне кирдик.
Бир бирге не бек къаты кыысылсакъ да,
Экибиз да башдан аякъ жибидик.

Шифон жыйрыгъынг этинге жабышып,
Суудан чыкыгъан чабакъ киби болгъанса,
Этинг, санынг, кымыжача, кёрюнюп,
Юяласа. Адыргыгъа кыалгъанса.

Къалын чапыракълы бутакъ сындырып,
Санга салкынлыкъ орнуна береме.
Жауун тохтагъанды. Ингир алада
Сени юйюнге ашыра келеме.

Энди кёкде жауун булут кёрюнсе,
Мен биргеме жамычымы алырма.
Жауун не къаты жауса да, мен сени
Жамычымы тюбюнде къутхарырма.

ГАЗЕЛ

Жаным суйген, мелек кибик, Нюржаннет,
Мудахлыгъымы чачаргъа мадар эт.

Суймекликге заран болгъан къуртхагъа
Къажау сюел, аз да, кёп да этме бет.

Неге керекди ёпкелеу тенгинден?
Жалан да жаугъа тутуучудула дерт.

Эслемей, мен жанынга тийген эсем,
Ачыкъ айта, жангылычымы тюзет.

Тамам терслигими ачыкъ этсенг а,
Кёлкъалды этмей, тюз ызгъа сала кет.

Суйсенг а, кесинг кетип да къалмайын,
Ийменмейин, мени да биргенге элт.

Сенсе мени эсимдеги нёгерим:
Бош юяла турмай, умутунга жет.

Эки жүрек бир бирге жалгъанганда,
Бизге дери да болгъанды ол адет.

Жюрегим жылынырыкъ эди, айтсанг:
«Сен суйген кибик, мен да сюеме», — деп.

Жанына сени жан дарман сунады,
Суйюп, санга ийнар этген жарлы Берт.

1974

СЕНИ ЮЧЮН КЕЛЕМЕ

Жел урады, ёкюреди,
Чырпыланы тарайды,
Къарны, сибирип, сюреди,
Чиммакъ куртла къалайды.

Эуюл болуп, къынгыр туруп,
Желге къажау барама.
Суху желге ёшюн уруп,
Барыргъа къадалама.

Чачым, къашым къырпакъ этип,
Жюзжыллыкъча агъардым.
Кючден-бутдан элге жетип,
Сизни юйге баралдым.

Базынмайын, терезенги
Аз-аз къагъып кёреме.
Тилейме, къарат кёзюнгю:
Сени ючюн келеме!

Кийимим жылытмайды,
Борбайым да тутмайды.
Сен къатымда болмасанг,
Ауазым да чыкъмайды.

Сагъатынга къарама,
Минутларын санама.
Айтханенг: «Кечикмей кел,
Келмесенг — мен барама».

Къабыл болмай тилегим,
Ёре жана жүрегим,
Аны жаннган ёртенин
Тыялмай кёкюрегим,

Элинге жол салама,
Сени излеп барама.
Алданма башхалагъа,
Тыш байлыкъгъа къарама.

Бош боласа ауара,
Жүрекге сала жара.
Сюйген жүрегим — сени,
Ач да, пчине къара.

* * *

Санга письмом жууапсызлай к'алгъанды,
Жюрегиме ачы к'айгъы салгъанды:
Сюймеклик от, уллудан уллу жана,
Энди битеу санларымы алгъанды.

Сенсе дарман, ол отну ёчюрюрге,
Сен эркинсе жюрегиме кирирге,
Мени алдаусуз, терен суйгеними,
Шекли болмай, тюз кертисин билирге.

Этейик жюреклерибиз айтханлай,
К'яачмайыкъ насыпдан, буздан к'яачханлай.
Ок'ургъа, санга жюрегими ачдым,
Ок'уучугъа китап бетин ачханлай.

Сюе эсенг, кенгден уулай турмайын,
Сюймекликни ташагъа бук'дурмайын,
Жууабынгы ачыкъ айтып к'ойсанг а,
Манга мынча ауур азап к'урмайын!

Эсимделле жууаш-жууаш сёзлеринг,
Манга суйдюмлю к'арагъан кёзлеринг.
Ёмюрде, суйюп, ийнак'лап турурем,
Болсам да сени тог'узунчу эринг.

АКЪ МАРАЛ

Эшик ачылды — элгенип къарадым,
Къайдан келди мени бу акъ маралым!
Юйюмде къууанч той башланган кибик,
Жарыдым. Тайды мени мудах халым,

Къолун тутдум акъ маралны, ийнакълап,
Уппа этип, къаты-къаты къучакълап;
Тюшюмде кёрсем да, мен турмай эдим,
Маралымы келир сагъатын сакълап.

Юйюм бютюн жарыды, ол келгенде,
Жюрегим жылынды, аны кёргенде.
Къалай хычыуун къарады кёзюме,
Саламлаша, манга къолун бергенде!

Атлагъанда — алтын тауукъ баргъанлай,
Сёлешгенде уа — булбул жырлагъанлай.
Кимге жетер субайлыкъ, ариулукъ да,
Дунияда быллай ариу болгъанлай!

1974

КЪАЙДАН ДА
КЕРДЮМ СЕНИ!

Элде келин
Чыгъаралла.
Къызынады таулу той.
Мында жигит,
Ариу да кёп —
Бирин айт да, бирин къой!

Эсимде да,
Тюшюмде да
Болмагъан эдинг мени.
Келе келип,
Уллу тойда
Къайдан да кёрдюм сени!

Аталмайма
Сен ариуну,
Не этсем да, эсимден.
Юялгъан да
Этеме мен
Энди кеси кесимден.

Келин, жарыкъ
Жулдуз кибик,
Сен а толгъан ай кибик,
Ол — акъ гюллю
Жаз башыды,
Сен — жемишли жай кибик!

Субай санлы,
Къара къашлы,
Кёзлеринг да дум-къара,
Жууаш бетли,
Сабыр сёзлю,
Жюрекке жылыу сала!

Жашла, баям,
Базынмайла
Сен ариуну тилерге,
«Жаным да — сен,
Кюнюм да — сен,
Бир юй болайыкъ», — дерге.

Сезгенем кёол
Жылыуунгу,
Абизехге баргъанда.
Жюрегим терк
Къагъа эди,
Сен аз-маз ышаргъанда.

Дарман болдунг
Сюймекликден
Жюрегимде жарагъа.
Баш урама
Сени ючюн
Атанг бла ананга.

Салам къагъыт
Жазып ийдим.
Кесинг окъу, алсанг а.
Санга алтын
Жюзюк алдым,
Бармагъынга салсанг а.

Жаз тилими
Магъанасын,
Сормайын билирмисе?
Огъесе уа,
Бюсюремей,
Жашыртын кюлюрмюсе?

КЕКДЕ ЖАРЫКЪ ЖУЛДУЗЛАДА

Кёкде жарыкъ жулдузлада
Чолпан кибик жулдуз жокъ,
Сен жашагъан малкъар элде
Сенден ариу бир къыз жокъ.

Сенден ахшы дарман болмаз
Суйген жүрек жарагъа.
Алгъыш эте, баш урама
Сени тапхан анагъа.

Саламлаша, кете, сездим
Жылы къол аязынгы.
Энтда кюлчю, бир эштейим,
Хычыуун ауазынгы!

Кюлюуюнгу, жылыуунгу
Алып кетдим саугъагъа.
Жаным жабышханлай къалды
Сен жашагъан таулагъа.

Жол жулдузум болдунг мени
Узакъ, кыйын жолумда.
Суйсенг — ёсдюр, суйсенг — ёлтюр:
Жаным сени къолунгда.

1974

ЭКИБИЗ ЭКИ ЖАГЪАДА

Къутургъан суу алып кетди
Кёпюрню, суху сюрюп.
Суу уллуду, амал жокъду
Ётерге, суугъа кирип.

Къалгъанбыз, уллу суу келип,
Кёпюрню талагъанлай,
Экибиз эки жагъада,
Бир бирге къарагъанлай.

Къара суу не къутурса да,
Дайым чырмау эталмаз.
Менде санга сүймекликни,
Талап, алып кеталмаз.

Келалмай сен кыйналсанг да,
Тёз, кыйынлыкъны кётюр.
Амал табып, жүрегими
Этерме санга кёпюр.

Эм чыдамлы кёпюр барды
Сүймекликни кючюнде —
Атлап келчи, кёпюрдеча,
Жүрегими юсюнде.

Угъай, мен киреме суугъа,
Жюзюп, санга келирге.
Суу элтсе уа — ыразыма,
Сени ючюн ёлурге.

Туралмайма суу таркбайыр
Кезиуню марагъанлай!
Нек къалабыз жагъалада,
Бир бирге къарагъанлай?

Аргъы жагъа, берги жагъа.
Эки жагъа бир болсун.
Сюйген жүрек сюйгенине
Хар заман кёпюр болсун.

1974

ТЕРК СЮЙГЕНЛЕ

Ариулары излейдиле
Асламы да жашлары,
Ушпа эте, кѣубулталла
Айбат гокка хансланы.

Сюйген кѣзын кѣре баргъан
Жаш, жүреги кѣууаныч,
Атланады, кѣолуна да
Гокка хансчыкѣла алып.

Танышалла эки сүйген,
Иш эте ариулукъну,
Сурамайын андан ары
Закийликни, саулукъну...

Той да болду, жыл да озду.
Кетдиле дагъы айла.
Жаш юйюрге алгъын кѣууанч
Не болду? Энди кѣайда?

Эр табады юй бийчеде
Эринчеклик, кирлилик,
Бу да кѣрмейди эринде
Адеплилик, тирилик.

Бир бирни сѣгюу барады,
Тырман, кѣаргъыш кѣошула,
Даулашладан, гыр-гырладан
Жалкѣыдыла кѣоншула.

Энди уа айырылалла,
Ит бла бёрю болуп,
Сюймекликден, адамлыкъдан
Артал да кери болуп.

Татымады сёздери да,
Тенглени, жууукъланы,
Жаращыулу жашатыргъа,
Экисин да аланы.

Терк сюймеклик, терк окъуна
Сууутду жүреклени,
Унутдурду алгъышланы,
Къууанчда тилеклени.

1974

Энди уа айырылалла,
Ит бла бёрю болуп,
Сюймекликден, адамлыкъдан
Артал да кери болуп.

Татымады сёздери да,
Тенглени, жууукъланы,
Жаращыулу жашатыргъа,
Экисин да аланы.

Терк сюймеклик, терк окъуна
Сууутду жүреклени,
Унутдурду алгъышланы,
Къууанчда тилеклени.

* * *

Бош гурушха болма манга,
Хар заман нёгерме санга.
Кёлюм таймаз, ийнан анга,
Сенден башха бир инсаннга.

Сюеди сени жүрегим,
Сангады ахшы тилегим.
Сенсе меңи онг билегим,
Сенсе ёмюрлюк юйдегим.

Тырман эштсем да бир талай,
Жүрюйме ийнакъялагъанлай.
Мен сени сакъялайма алай,
Кёзню кирпич сакъялагъанлай.

АНАЛА

Кирпи айтыр баласына:
«Мени жумушакъчыгъым!»
Къузгъун айтыр баласына:
«Ой, ариу чиммакъчыгъым!»

Ма алайды хар ана да
Кеси тапхан балагъа:
Кимден да кеси баласы
Хычыуунду анагъа.

IV

*Къар да эрир,
Жаз да келир,
Кюн узунга айланыр.
Табигъатны
Тахлыкъ жыры
Дагъыда кѣп жырланыр.*

КАВКАЗДА КЪАРА ШАУДАНЛА

Кёк булутсуз, кюн да — къызыу,
Барама, арып-талып,
Аркъам терлеп, ач да болуп,
Уссапдан ичим жанып.

Гелеу сыртха жете келип,
Шауданчыкъгъа тюбедим:
«Буму болур жомакъдагъы
Къара шауданчыкъ?» — дедим.

Къара шаудан шырылдайды,
Ташчыкълада къалтырай,
Жолоучуну чакъырады,
Кюзгю кибик жылтырай.

Къалпагъымы ташха салып,
Шауданнга бауурландым.
Солуп-солуп, тогъуп-тогъуп,
Мен, зауукъ эте, къандым.

Махталады къара шаудан
Битеу кавказ халкълада:
Жангы кюч алып барама
Жашил гелеу аркъада.

Къара шаудан — эр жигитни
Умутуна жетдирген,
Жомакъдагъы баймакъ атха
Къуш къанатла битдирген.

Къара шаудан гиртчилейди
Арып келген санланы,
Ким унутур Кавказ тауда
Бу къара шауданланы!

Кёзюм кыйып, аталмадым аланы,
Тура кетип, кёз туурамдан узайтдым
Айырмадым ана бла баланы.
Сагъыш эте, уудан юйюме кыйтдым.

Журла эркин жүрюсюнле жалаугъа.
Жан алыргъа кыауалым атылмасын.
Энди жүрюмей тохтадым мен уугъа.
Атым «жан алыучу» деп айтылмасын.

ЖАЗ БАШЫНЫ ЖЫЛУУ

Къар таулагъа ёрлеп кетди
Къыш боранны улууу.
Ёзенлеге жырлай жетди
Жаз башыны жылыуу.

Ашыгъалла, къутуралла
Тау тарлада черекле.
Кюннге къубулуп туралла
Жылыу сезген терекле.

Жылыналла, тирилелле
Кырдыкла да, малла да.
Кюмюш кишиула иелле,
Суу бойнунда талла да.

Сары салкынлыкъла болуп,
Керти чумла чагъалла,
Чертлеуюк, жерк терекле да
Мор сыргъала тагъалла.

Эмен чапыракъла кыыстау,
Шыхырдашып агъалла.
Эрик, балли, шаптал, кёкен
Бирден чиммакъ чагъалла.

Чагъалла, къара кийизге
Акъ жууурт чачылгъанча,
Кюле тургъан негрлини
Тишлери ачылгъанча.

Жел кѣакъса, терек тѣшпеле
Сюрюшелле, бошайып,
Сабырланып, кюн жылытса,
Тынгылайла, шошайып.

Сабанчы уа темир атын
Жюгюндюре барады,
Сюргю жерни баууруна
Баразала салады.

Кѣкде гулмак, боз булутла,
Кюн тыякъны жашыра,
Таула таба барадыла,
Бир бирлерин ашыра.

Биринчи жол кѣк кюкюреп,
Кырдык жауун жетеди,
Кѣарт кѣойчу, бичакъ бурнундан
Кѣабып, тилек этеди.

Жаш нѣгери, анга кѣарап,
Бюсюремей, кюледи.
Ол тилекни болушлугъу
Болмазлыгъын биледи.

Жашау ючюн, байлашмайын
Тилек бла, жор бла,
Жаш сезеди иш барырын
Илму элтген жол бла.

Ийнек саугъан жигер кызла,
Акъ халатла да кийип,
Сют бидонла тизедиле,
Халкъгъа зауукъну суйюп.

Къар таулагъа ёрлеп кетди
Къыш боранны улуу.
Ёзенлеге жырлай жетди
Жаз башыны жылыу.

ЖАШИЛКЪАПТАЛ

Жылытмагъан къышхы кюнде
Бызанк бузоу къалтырай,
Кюн кёзю да акъ булутдан
Апасыча жылтырай,

Токълутоймаз тогъуз кюнле
Тынч саналып ётдюле.
Къыш ахыры бек сууукъла
Жер бузлата жетдиле.

«Анда да бол, мында да бол,
Балдражюзде юйде бол», —
Деп айтдыргъан къыш сууукъну
Ахыр кюнлериди ол.

Акъ мыйыкълы къыш къырпакъны
Таныйсыз жюйрюк атын,
Аны жаз башына къажау
Кюрешиучю сыфатын.

Кюн уланы — жашилкъаптал
Къызгъан окъла атады,
Акъмыйыкълны акъ тонундан
Буштукъла къаратады.

Атыш, тутуш, суху кюреш
Бузлаудан къутхарады.
Жаз башы къышны хорлайды,
Къыш а къачыш барады.

Ол къачады бийик тауну
Тёппесине, къырына,
Андан къарап, тынгылайды
Жаз башыны жырына.

Къанатлыла жырлайдыла,
Жаз башына къууаныш;
Мал сюрюуле башлайдыла,
Жаш кырдыкга жубаныш.

Машинала, гъыр-гъыр эте,
Сабанлагъа чыкъдыла,
Терекле да копал бошлап,
Керилдиле, чакъдыла.

Къарт ыннака кюн тууушда
Аркъау урчукъ бурады,
Келинчик да тахталада
Сохан сала турады.

Кюннюмде колхоз къой сюрюу
Жайылады, макъыра,
Эгиз туугъан кёп къозула
Аналарын чакъыра.

Суху къышны хорлагъанды
Жашилкъаптал жаз башы.
Сют элпекди. Сютчю жырлар:
«Далай-далай, дал башы».

1957

КЪЫЗЫЛ КЪАЙЫН

Юсюнден юзмезин желле талагъан,
Черек суу къабыргъаларын жалагъан

Кёк состарда орналып, чыдаялып,
Табигъатдан ырысхыгъа баялып,

Къызыл къайын терек жашап турады,
Шукур этип, жашаугъа баш урады.

Кюн жылытса, ол бютюн кирпичдейди,
Жел урса уа, бутакъларын силдейди,

Бузкъауданда чыккыр-чыккыр этеди,
Къар басса, тёппеси жерге жетеди,

Дагъыда аумайды, белинден сынып,
Не чакъмай къалмайды, къартлыкъдан тыныш.

Журту ючюн ол кюрешед къадалып,
Кюнден, суудан, хауадан юлюш алып,

Кюз арты жел чачын-башын жыртса да,
Къыш боранига къыртчинни чакъыртса да,

Жаз жылытса, капол ийип башлайды,
Кюнден кюннге тирилед, жашнайды,

Мор сыргъала жасайла къулакъларын,
Жай а бошлайд жашил чапыракъларын,

Тамыр созуп, бутакъ керген къайынны,
Кёп чыныкыгъан, кёпню кёрген къайынны,

Ата журтха кючюн берген къайынны,
— Туугъан жерим, жашна! — деген къайынны.

1956

ПОЭТ БЛА БАЛ ЧИБИН

Бал чибин учуп келеди,
Чаллыкълагъа, садлагъа,
Арсар болмайын киреди
Битеу чакъгъан затлагъа.

Уча, къона, кире, чыгъа,
Нектар жыйып, къадалып,
Къайтады жамауатына,
Ажашмайын, жол салып.

Ауур жюгюн, саугъа этип
Береди ол журтуна,
Къыйналса да, апчыса да,
Жетише умутуна.

Аны эскертеди поэт,
«Жумушчума» дегенинг,
Къажымайын, халкъынг ючюн,
Дайым бал излегенинг.

ТАБИГЪАТНЫ ТАХЛЫКЪ ЖЫРЫ

Къар хапула
Шош хауада,
Арсар бола, агъалла,
Къара жерге,
Сау тийреге
Акъ жууургъан жабалла.

Къышхы ингир —
Салкъын ингир.
Таза къарда барама.
Кёзюм жарый,
Тёгерекге
Къарайма, сукъланама.

Жемиш бахча,
Кюзлюк будай
Тура элле, къар излеп.
Къарт кыргъызлы
Тюз айтханды:
«Къар болсо —
Нан болот», — деп.

Къауум-къауум
Къызла, жашла
Жырлайдыла, къууанып.
Терекле уа
Къалкъыйдыла,
Жангы къаргъа чулгъанып.

Кёк булутду,
Ай да жокъду,
Алай жер а жарыкъды.
Жылыды къар,
Жауады къар,
Дагъыда жауарыкъды.

Къар да эрир,
Жаз да келир.
Кюн узуннга айланыр.
Табигъатны
Тахлыкъ жыры
Дагъыда кёп жырланыр.

ЭМЕН ТЕРЕК

Тукъур-мукъур тамырлары,
Бармакълача, кёрюне,
Зыгъыр дуппурну жайылып,
Узунуна, эние.

Бёкем белли эмен терек
Тау кюннүмде турады,
Суху жел а анга кесин
Чабып-чабып урады.

Билеклери — бутакълары
Жел бла кюрешелле,
Жез бетли чапыракълары
Шыбырдап сөлешелле.

Бууакъ басыу, жел тебериу
Хорламагъан, деу эмен,
Сенича чыдамлы болсам,
Бек къууаныр эдим мен.

1960

ТАУ СУУ

Чалбаш тауну кѡабыргѡасы чыранлы,
Аны юсю желли, кѡарлы, боранлы.

Чыран бузну бугѡейини ичинден,
Эрий келип жылы хауадан, кюнден,

Шорха болуп жарыкѡ суула агѡалла,
Бир бирге кѡошула, энше чабалла,

Элпек болуп, муштухул кѡуюлалла,
Гитче, уллу ыргы да жыйылалла.

Чыран суу кѡая эрнине жетеди,
Андан саркѡып гыйы кѡолгѡа кетеди.

Чынгыл эринден толкѡунла тѡгеди,
Суху желде инжилерин себеди.

Хурулагѡ тийген сууну туманы
Алас кѡргюзтеди кюрешин аны,

Ташлы кѡолну чунгурларын толтура,
Кѡмюклени тирмен ташлача бура.

Шууулдауу кѡулакѡланы шешдире,
Ургѡан сууу гыйыланы тешдире,

Жюрекде болгѡанча дерти, жарсыуу,
Ачыкѡ кѡазауат этеди тау сууу.

Чырмау болгъан артишлени талайды,
Билеу болгъан гыйыланы жалайды,

Къая тюпде ырбынлагъа киреди,
Состарланы, урушдура, сюреди.

Мукалладан деу-деу ташла юзюлюп,
Суу ызгъа тик хуна болуп, тизилип,

Баргъан сууну толкъунлатып, тыйсала,
Къой сюрюлей айланмагъа жыйсала,

Суу толкъунла лахор эте, чулгъана,
Тешелене бир бирине булгъана,

Къонкъюлдеге тюшюп, узун улуйла,
Бир арада терен тартып солуйла.

Суу къутулады тарына, къырына,
Тау желлери эжиу эте жырына.

Суу, къая аралада жол салады,
Жилян кибик сууурулуп барады.

Чыран сууу тау тарладан ётгенлей,
Чаба келип, тюз таулагъа жетгенлей,

Секириуюн къоюп, сабыр къалтырай,
Кююш-окъа чалыу кибик жылтырай,

Узатыла кёкде ырфын ыз кибик,
Сюзюледи, тойгъа чыкыгъан къыз кибик,

Чыран сууну кётюрюле багъасы,
Жашил къатаца болады жагъасы.

Баргъан тау сууну бурабыз төшлеге,
Сыртдан быргъы бла иебиз ГЭС-леге.

Кючлю суу турбин тегейни урады,
Динамону сын къатдырып бурады.

ГЭС-де чыккыгъан шибиля кюч барады,
Ильични чыракъларын жандырады.

Заводлада машинала ишлетед,
Темир жоллада поездла кишнетед.

Уллу тюзде суу ашыкымай барады,
Жайылып ёзенлени сугъарады.

Къайта келип, дагъы киред сырына,
Энди тау жел эжиу этмей жырына.

Онгдан, солдан илипинле келелле,
Уллу суугъа къууанып къол берелле,

Ол да суйюп, къучагъына алады,
Бирча саркъа, сай тенгизге барады.

Сай тенгизде эркин жашап башлайды,
Минг тюрлю чабакъла кюте, жашайды.

Толкъунлары асланлача секире,
Аркъасында къурч кемеле ёкюре.

Суу толкъунла бирде сабыр жукълайла,
Бирде тепсей, бир бирин къолтукълайла,

Жалкъаларын тозуратып, къайырып,
Гулмакларын бир биринден айырып.

Чыранладан, къарладан болгъан черек,
Бара кетип, уруш этип бир бёлек,

Муратына — кенг тенгизге жетеди,
Кенг тенгиз да суююп къонакъ этеди.

Къайтып келсе, булут кызы тамычы,
Кийдиртеди башлыкъ, кълпакъ жамычы,

Къаяланы араларын жырады,
Дагъыда тенгизге бара турады.

1957,

Нальчик.

ЖАЗ КЕЛИР

Жел урады, къамишлени ёкюртюп,
Къар тугулну тёбеледен секиртип,

Жолоучуну эрнин, бурнун къабады,
Сай ёзенде, гуу-гуу эте чабады.

Онг жанындан урса, солгъа ётеди,
Къарыусузну кём-кёк этип кетеди.

Быллай бетсиз сууукъ желни тыяргъа,
Аны тийишли кебине жыяргъа,

Кётюрюлюр къызыл Кюн кюнчыгъышдан,
Жайны жууукъ этер бу сууукъ къышдан.

Буз жагъала, эрип, суугъа агъарла,
Тал терекле мычымайын чагъарла.

Кюннюмге жашил кырдыкла тёгюлюр,
Чегет суудан буз гуржаба сёгюлюр.

Тылшыу этерле хар бир сюрдю жерле,
Чыпчыкъла да, къууанып, чююлдерле.

1940

ТАУДА

Тау бетде шарт эсленелле
Акъ чыранла, кёк бузла,
Жашил кьолну жырып ётген,
Агъаргъан ырхы ызла.

Ташда, тёшде кьубулалла,
Залкьыдыла, наратла.
Ауана атып баралла
Мазаллы кьуш кьанатла.

Кьуш кьанатла шууулдайла,
Самолёт учхан кибик,
Булутла бийик жюзелле
Тау тёппеледен бийик.

Къагъып-къагъып ургъан аяз
Забаланы сылайды.
Сир сюелген айырычёп
Согъулады, жырлайды.

Таш юсюнде акъ кьайынчыкъ,
Кьонакъ кьызча, турады.
Анга, жууукъ бол дегенча,
Назы да баш урады.

Чыран сууу, тютюн эте,
Чучхур-чучхур саркъады.
Ол кюмюш окъа аркъанын
Черек таба атады.

Ёхтем черекни тыяргъа
Ол бош умут этеди.
Черек чыран сууну, тартып,
Биргесине элтеди.

Тау башланы жютюлери
Кёкню, кесип, жаралла.
Тау кезледе жугъутурла,
Юркюп, къачып баралла.

Къой сюрюу сабыр отлайды,
Кёк жалпакъны толтуруп.
Сыбызгъы согъады къойчу,
Габу ташха олтуруп.

Жилян кибик чайыр жолда
Автомобиль барады, —
Ёрлей барып, айланмада
Ауазын чыгъарады.

Машинаны къычыргъанын
Таула эриклейдиле.
Баям, ала тау тилинде:
«Кел! Жууукъ бол!» — дейдиле.

Тангсынабыз тау жерледе
Табигъатны барына.
Алай — уллу махтау, ыспас
Тауну таулуларына!

Биз билебиз, тынч туююлдю
Тауну жолу, ауушу,
Дагъыда жарыкъ чыгъады
Таулуну жыр тауушу.

ИТ БЛА ТУМАН

Элге кирип келеди
Туман, къалын къаралып,
Ол туманга юреди
Сылхыр ит а, къадалып.

Туман басмай къалмады,
Ит юрюп атылса да.
Къарт царий сезалмады,
Туманга батылса да.

ТАУЛА ЧАКЪЫРАДЫЛА

Акъ чепкенли малкъар таула
Турадыла, нартлача,
Тау ныгъышда тынч олтуруц,
Ушакъ этген къартлача.

Туманладан, булутладан
Бийик тутуп башларын,
Чакъыралла Малкъар таула
Ийнангылы жашларын.

Таза, салкъын аязларын
Келечиге иелле,
Таугъа, мамыр къонакъ болуп,
Келиринги сюелле.

Кенгнге жая къулачларын,
Чомарт, кенг къоюнларын,
Хазырлайла келиринге
Нарт сынау оюнларын.

Ма, кисейча, акъ къабыргъа —
Юсюнде жашла, кызла;
Къар бурдумда аз эслене —
Лыжала баргъан ызла.

Учушхан батыр жигитле,
Тик энш учуп кетгенлей,
Ётедиле жанынг бла,
Къуш ауана ётгенлей.

Бирле, жыжым, гетмен алып,
Тизилип, сынжыр болуп,
Тырнакълайла тау бетине,
Бир тюз, бир кынгыр болуп.

Таугъа чыгъа — акъ адамла,
Кёкде уча — къара кыуш.
Тау этекде жаз болса да,
Тау тёппеде — сууукъ кыш.

Малкъар таула чучхурланы
Сызалла бийикледен.
Тау ыранла, тик аркъала —
Толу тау кийикледен.

Шырылдайла тау гарала,
Агъара, кёмюк эте,
Элпек бёрте, таш кызарта,
Суху черекге кете.

Курт юзюлюр, жер да тебер,
Желле да урадыла.
Таукел келлик батырланы
Таула чакъырадыла.

1974

ЖАУУНДАН СОРА

Суу бойнунда сююлелле булутла,
Жылтырайла жауун жуугъан кырдыкла.

Тейри кылыч жыя болуп сюелед,
Сыртдан сыртха узатылын тирелед.

Тюрсюнлери аны баралла жана,
Жюрегинге керти къууанчла сала.

Алтын тауукъ къанатларын кергенча,
Булутла артындан жарыкъ келгенча,

Тейри кылыч келип, кете барады,
Жетген жерине жарыкъ нюр салады.

1960

ЖАШИЛ ГЕЛЕУ

Былай элпек табып, къатапа жабыу
Ким жайгъанды ёзеннге тау тюбюнде?
Нечик ариу жылтырайды бу жабыу
Жауунну ызындан ачылгъан кюнде!

Чёплеге чанчылгъан инжи бюртюкле
Кёз къысалла, хычыуун кюннге къарап.
Кюн да кюмюш садакъ окъла атады,
Гелеуде инжи бюртюклени марап.

Къалын чачлы жашил гелеу, бек гелеу,
Жаш жылларымда тёшегим болгъанса.
Сууча баргъан заман не кёп озса да,
Жашил гелеу, сен эсимде къалгъанса.

Эсимдеди сюелгенлей туруучунг,
Ауур ёгюз, бара барып, басса да,
Жангыдан ёсерге терк тирилиучюнг,
Жютю чалгъы тюп сарынгы ачса да.

САКЪ ЖАУУННУ АЛЛЫНА

Алим Кешоковха

Къоргъашин чачын силдейди тау башы,
Черек суу да кюмюш тилин созады,
Жаланады суу жагъаны хар ташы.
Жашил агъачны жел тарай озады.

Ол, жылкычы кибик, тарда учады, —
Кёк атлы келечиси сакъ жауунну.
Тау, башын кётюрюп, бетин ачады,
Бийикге чачады булут къауумну.

Тёгерек шошду. Тау кюн, келин кибик,
Юялып, бетин шарф бла жабады.
Терекле тохталла, къалкыугъа кирип.
Черек сууну уа иши гузабады!

Акъ жашнап, кёк турду гюрюлдегенлей,
Хуна оюлгъанча, тошла атханлай,
Къанга туюлю юйде деу эмегенле
Юй керекни суйреп-суйреп тартханлай.

Тау тёппеде биреу шибиля тартды —
Тёгерек а зангырдайды, кюледи.
Элия тыягъын кынгыр узатды,
Къууандым: сакъ, жылы жауун келеди!

Кавказ тауда туугъан закий поэтле
Барадыла сакъ жауунну аллына.

Жибиширге, болгъаныча адетде,
Къууанышып табигъатны халына.

Жауун алагъа жылы бурчакълайды,
Хар тау тѣшпеси ийнакълап аланы —
Тансыкъ болгъан жашларын къучакълайды,
Поэзиясын жая бай тауланы.

Кишиликден, гюлден толу бийик тау:
Адам иши, къуш къанат тауушлары,
Тау гюрюлдеу, жауун, суу да шууулдау —
Поэзиягъа башламдыла бары.

Поэтле сакъ жауун таба келелле,
Аны тазалыгъын жыргъа салыргъа.
Суху желге аркъан атып кѣрелле,
Кѣрелле шибия жарыкъ алыргъа.

СУУ ДАУУРУ

Терекле нек шыбырдайла,
Бары бирден баш ура,
Келген хауа толкѳунланы
Бирден бирге ашыра?

Кѳкде булутла баралла,
Акѳ жамычыла кийип,
Бийикледе чариш эте,
Жел атларына минип.

Таза кюн да жашил жерге
Жарыкѳ нюр узатады,
Узун алтын жибеклерин
Бѳлюп-бѳлюп атады.

Сора кѳаралдым булутла
Башлалла кѳкню жаба,
Бѳлек-бѳлек чулгѳанышып,
Басынышып юг таба.

Кѳк кѳаралды, жел тохтады.
Шошайгѳанды тѳгерек.
Энди бютюн мушулдайды
Ашыгѳып баргѳан Черек.

Кюкюреуле башландыла,
Ауур топла атханлай.
Шибия жарыкѳ жанады,
Кѳкде сирнек тартханлай.

Агъады, къуяды жауун,
Челек бла къуйгъанлай.
Озалла жауун таракъла,
Бир бирлерин къуугъанлай.

Шууулдайды, шырылдайды
Ашыкъгъан жылы жауун.
Тийрени гюрюлдетеди
Ол кётюрген суу дауур.

1974

КЮЗ АРТЫНДА

Терекледе көгетле
Бары бишиу алдыла.
Жашил кырдык чегетле
Мычымай саргъалдыла.

Акъ халыча, губу ау
Желде кетип барады,
Къауурагъа, чырпыгъа
Шош тагъылып къалады.

Аякъларын узатып,
Къанатларын тынч къагъа,
«Къырыу» эте, зурнукла
Учадыла юг таба.

Кюн къысхады. Къой сюрюу
Отларгъа къадалады,
Ташыуулчу жыйын да
Аракъ тишле салады.

Машинала тизилип,
Ары-бери ётелле.
Къалау-къалау тирликни
Ауур жюклен кетелле.

Школчула, дерсен сора
Сабанлагъа баралла,
Колхозгъа да болушуп,
Махтау, ыспас алалла.

Къадалсын хар окъуучу
Терен окъуу алыргъа,
Ленинни осуятын
Бузмай, алгъа барыргъа.

1938

ЖИБИТ МЕНИ, ЖАУУНУМ

Къоргъашин бетли булутла
Сыртладан сюелдиле,
Кёкде чулгъана, булгъана,
Башыбызгъа келдиле.

Кёк къара мугъали болду,
Мудахлыкъгъа батханча,
Сора кюкюрей башлады,
Ауур топла атханча.

Узакъдагъы гюрюлдеуле
Энди жууукълашдыла.
Зыка жыя тургъан жашла
Чаллыкъдан терк къачдыла.

Баралла, зыка кётюрюп,
Ашыгъалла эл таба,
Бирде ууакъ-ууакъ атлай,
Бирде уа хыны чаба.

Мен а къалдым ашыкъмайын,
Тансыкълап тау дауурну,
Жерге къууанчлыкъгъа санап,
Кёкден келген жауунну.

Жел сюрюп келген жауунла
Таракъ-таракъ жетдиле,
Терекледе чапыракъла
Шыбар-шубур этдиле.

Шибиля да чартлап ётюп,
Кёк эки бёлюнеди.
Туугъан жерими жаууну
Хычыуун кёрюнеди.

Жау, жауунум, къуй, жауунум,
Сериуюнлюк алдырып,
Мени да жибит, жауунум,
Сыртым бла бардырып!

Жауун жауар, кюн да тиер,
Кёк да ачы кюкюрер.
Къыйынлыкъда чыныкъмагъан
Терк элгенир, титирер.

АЛТЫН КЮЗ АРТЫ

Байлыкъ бийлеген хычыуун табигъат
Турур эди, бай кёрюнмей, кем, жарты,
Эсленмей къалыр эди бир талай зат,
Болмай къалса эди алтын кюз арты.

Эслеймисе, саргъалгъан сабанлада
Мирзеу жыйыу къалай къызыу баргъанын?
Сезимисе, гиртчи кюреш алада
Жюрекlege уллу къууанч салгъанын?

Сабийле болушургъа колхоз ишге,
Тизилишип, келелле сабанлагъа.
Ишлеуде да, окъуудача, эрише,
Ишчи нёгер болуп абаданлагъа.

Кюз артында ишге жигер узалыу
Къыш апчымауну мурдорун салады.
Жыл къыйынын зыраф этмейин алыу
Жигерlege тёре болуп барады.

Мор жаурукъла, сары кюпесле къысып,
Кюз артында терекле баш уралла,
Шыр-шыр эте, чапыракъла агъызып,
Тюплерине къужму тёшек къуралла.

Къужму тёшекни жумушакъ юсюнде
Къанатлыла къыстау кюртмю этелле,
Акъгъан кёгетлени ашай хар кюнде,
Ингир сайын тоюп, жырлай кетелле.

Кюз арты кюн жылтырайды, кеч чыгыш,
Башха болмай жангы чыкыгъан шай кибик,
Кюнбатыш таба чабады, ашыгыш,
Юркюп баргъан сары къашха тай кибик.

* * *

Аяз, дырын ийис эте,
Салкъын-салкъын урады:
Биченчи жыйын, къадалып,
Аракъ къалай турады.

Кёкде уа, ючгюл тизилип,
Учадыла зурнукла,
Къыш узуну жылы жерге
Къонакъ болуп турлукъла.

Аладагъы тап низамгъа
Сейирсиндим, баш урдум.
Огъурлу къарамым бла
Жолларына ашырдым.

Поэмала

V

*Сау болсунла кыйынлыкъга
Бюкдюрмей ёталгъанла,
Сау болсунла жарыкълыкъга
Эркин кёнюр салгъанла!*

ЛЕНИН БЛА ТАУЛУЛА

Таулагъа Ленинни аты жетгинчи,
Совет жашау тау тарладан ётгюнчю,

Мудахлыкъ басып эди ауулланы:
Бийле эзип жеге элле къулланы.

Тура кетип, къара туман чачылды.
Къара халкъгъа жарыкъ эшик ачылды.

Чынгыл къаяланы да зангырдата,
Бозжалкъа череклени да жырлата,

Суху ургъан исси жел жетген эди,
Халкъны бугъоудан эркин этген эди.

Ол желге «революция» дей элле,
Аны урунган халкъла кюсей элле,

Ол илячин къанатда келген эди,
Бузлагъан таугъа жылыу берген эди.

Илячин — халкъ бапчысы Ленин эди,
Ленин — дуньяны жарытхан Кюн эди.

Ол Кюн батмай турур дайым жарытып,
Халкъгъа насыпха барыр жол танытып.

Мен кёргенме таулуланы халларын,
Эштгенме Ленинге не айтханларын.

Бири айтса: «Ленинд — жашау байрагъы»,
Бирси кьошад: «Ленин — дунья чырагъы».

Таулула жангы юйню битдирселе,
Ол юйге той, оюн эте кирселе,

Анда тагъалла Ленинини суратын,
Кёз туурада тутар ючюн сыфатын.

Хар заманда анга суююп къарайла,
Аны бек огъурлулукъгъа санайла.

Эсимдеди, Ленин ёлген хапарны
Эштгенде, мудахланнганы Малкъарны,

Жарлы, жалчы халкъны къара кийгени,
Элден элге бушуу хапар ийгени.

Халкъ жыйылыш, тау ныгъышны толтуруп,
Бёрклерин алгъа кийип, ёре туруп,

Шургу хапарлагъа тынгылай эди,
Хар сёзню да терен ангылай эди.

Ленин ызлагъан жол бла жюрюрге,
Ленинини партиясына кирирге,

Кезиу-кезиу чыгъып, ант эте элле.
«Ленин ёлгенд — иши сауду», — дей элле.

Къарт Батырбекни уа Ленинге жырын,
Тилей элле халкъгъа ачыкъ айтырын.

Ол башлагъан эди, халкъны къаратып,
Жырын айтып, жүреклени таралтып,

Бирде жүрек тамырланы теңдирип,
Бирде къаты кюрешге кёл этдирип.

Малкъар халкъы, насып жолгъа тюшюне,
Кертичи болуп Ленинни ишине,

Ленинни намысын бийик сакълайды,
Аны бек терен суююп ийнакълайды.

Эсимдеди, халкъны ийнандырыргъа,
Огъур ишни арсарсыз бардырыргъа,

Тау комиссар Ленинни сагъыннганы,
Ол заманда бир даулашны тыннганы,

Ленин, дегенде, халкъ ёрге тургъаны,
Бетлеге хычыуун аяз ургъаны.

Кюнсюз чегетде тургъан ауул кесек,
«Кюннюм ауулгъа кёчемисиз?» — десек,

Сёзюбюзню эштирге суймей эди,
Терс жанын, къаты тутуп, иймей эди.

Сора комиссар тёзюмюн ташлады,
Ёчюкгенлеге сёлешип башлады:

«Бу чегетден, къарангыдан кетерге,
Кюннюм элге тырхам болмай ётерге

Сизге Ленин буюргъанды, эштигиз,
Анга уа кесигиз оюм этигиз».

Чегетчиле бир бирлерине къарап,
Комиссарны сёзюн дурусха санап:

«Ленин а бизни суйгенден айтханды,
Сау болсун. Комиссар ангылатханды», —

Деп, эуюлле ишге боюн салдыла,
Кюннүм элге кечер акъыл алдыла.

Жангы жерде жангы ауул кѳурдула,
Кѳпге дери алгъыш этип турдула.

Жолда бара, таулу жашха тѳбесенг:
«Алан, окѳугъанладанмыса?» — десенг,

«Айхай иги кесек окѳугъанма», — деп,
«Ленин атлы окѳуу шахарданма», — деп,

Ленинге, партиягъа ыспас эте,
Кенгеш нѳгерине, акъыл юйрете,

Санай эди неден окѳугъанларын,
Халкъны насыпха тюзетген жолларын.

Бирде тау ауулда юй жана эди,
От жалын тѳгерегин жалай эди,

Мор тютюн а, кесин тыкѳ тѳге эди,
Чорбат башына жуммак чѳге эди.

Кѳуугъун кѳобуп халкъ, чабып, жетген эди,
Отну ѳчюрюр мадар этген эди:

Ким челек бла суу алып келе эди,
Ким кюе тургъан ханчук бере эди,

Жаннган, тютюн басхан юйден тышына,
Буту, кѳолу кесеулеге ышыла.

Чырс-мырс эте, юй бютюн жана эди,
Хорусмак ийисден да ала эди.

Суу келтирип, къуйсала да не къадар,
Ёчюрюрге табылмай эди мадар.

Чачы, къашы ютюлгеннге къарамай,
Кеси жанын бир капекге санамай,

Салимат жаннган юйге чабып кирди,
Отдан алып бир чулгъамны келтирди...

Жаннган отдан къутхарды таулу къатын
Ленинни ташдан ишленген суратын.

Салиматха — ёксюзле анасына —
Къоншула, тегерегине басына:

«Мугур болма, къоркъма, абызырама.
Юйюнг кюйгенликге, былай жилияма.

Юй ишлербиз, юй хапчук да берирбиз.
Сени, эгечибизнича, кёрюрбюз.

Ленинни иши, оноуу барлыкъда
Къадар тыялмаз бизни жарлылыкъда», —

Дей эдиле, кёл этдире, жапсара,
Жюрегине хошлукъ, таукеллик сала.

Таулу сабий букварыны ичинде,
Школда окъургъа биринчи баргъан кюнде,

Кёре Ленинни къууатлы суратын,
«Ленин», — деп кёлюнден айтады атын.

Таулула Ата журт ючюн урушда,
Уруш отда душман бла согъушда,

Ленинни байрагъын бийик кётюрюп,
Сермешгендиле, къазауатха кирип.

Чинар агъач ичи жол бла барсанг,
Чинар тереклеге тюрслеи къарасанг,

Таулу бичакъ бурну бла къазылып,
Кёрюрсє терекге уллу жазылып, —

«Бизни Ленин, Ленин», — деп накъышлауну,
Таулу жолоучу аны алгъышлауну.

Къаячы къая башына жетеди,
«Ленин», — деп къаягъа жазыу этеди,

«КПСС», — деп жанында жазады,
Алагъа аны кёлю бек тазады.

Ленин атлы колхозла, школла къурай,
Кюнден кюннге жарыкъ жашай, жылтырай,

Ильични чыракъларын кёп жандырып,
Насып жашаугъа тюз атлам алдырып,

Таулу халкъым да керди къанатларын,
Толтура Ленинни осуятларын.

Ленинчи партия халкъны элтеди,
Шуёх, насып жашаугъа юйретеди.

Ленинизм — байракъды битеу халкълагъа,
Аны ёрге тутуп, барабыз алгъа.

1959

ЖУЛДУЗХАН

Поэма

1. Тилсиз шагъатла

Кавказ таула — деу къаяла,
Бийикледен къарайсыз,
Таракъ-таракъ тизилишип,
Булутланы тарайсыз.

Сизден туман кётюрюлсе,
Тёгерекни кёресиз,
Бирден бирге кезиу-кезиу,
Жел, боран жибересиз.

Ач бёрюча, жел улуса,
Талай кьоркьюу саласыз,
Курт юзюлсе, сиз бютюн да
Бек дауургъа къаласыз.

Арагъызда шырылдайла
Чучхур акъгъан тауушла,
Башыгъызда сюзюлелле
Чыгырбаш къара къушла.

Ёшюнюгюзню жасайла
Залкъыды, артиш къайын,
Сейирсинип, ийнакълайма
Мен сизни кёрген сайын.

Сагъайыпсыз, сахиниксиз,
Тынгысыз Кавказ таула!
Неди сизни ютюк этген
Къудуретде сылтаула?

Кёк, кюкюреп, жауун жауса,
Жашнап-жашнап турады;
Къаяланы, мукалланы
От элия урады.

Сары ырхыла келелле,
Талап къолну, къырны да,
Бирге сюрюп, мулдушхулап
Ташны да, зыгъырны да.

Жауун тохтап, кюн ачылса,
Къыртиш, тау да жылтырайд.
Ашыкъгъан суху черек да,
Ох-тух эте, къалтырайд.

Жашил къатапа ранлада
Жугъутурла кютелле,
Болса да тарх-тарх тауушла
Аланы юркютелле.

Жокъ эди онг алагъа да
Юркмей, къачмай жүрюрге,
Бир чыгъышдан бирсисине
Ышанышлы кирирге.

Кийикле, къанатлыла да
Тынгысыз жашай элле,
Тохтамай душмандан къачып
Баргъаннга ушай элле.

Мараучу да амалсыздан
Илине эд жашаугъа,
Сауут алып, чубур болуп,
Тырнакълай эди таугъа.

Жыр да барды: «Мараучудан
Жазыкъ туугъан жан болмаз.
Мараучуну нюр бетинде
Чырай болмаз, къан болмаз».

Кириш къаяла ичинде
Малкъар халкъы жашай эд,
Темир чалдишге бекленнген
Къара къушха ушай эд.

Тардан чыгъаргъа жол ишлей,
Жона эди къаяны.
Андан сора да къайгъысы
Аз туююл эди аны.

Мал кюте эд, жер сюре эд,
Уугъа да бара эди,
Къая ташха жанын тиреп,
Юй мекам сала эди.

Душман чапса — къан тѣге эд,
Хуналагъа, ташлагъа.
Жаудан къалай сакъланыуну
Юйрете эд жашлагъа.

Жау хорласа, суймегенлей
Анга боюн сала эд,
Зорлукъ боюнсагъа кирип,
Къулу болуп къала эд.

Залимликге кѣп тѣзалмай,
Къулла къозгъала элле,
Жаулагъа дерт жетдирирге
Терк сауутлана элле.

Жашыртын гюрбежиледе
Къамала ишлей элле,
«Не эркинликни алырбыз,
Не ёлюрбюз», — дей элле.

Садагъы, шкогу болмагъан
Къайын къазыкъ къурай эд,
Къайгъы кётюрюлюр кюннге
Хазыр болуп тура эд.

Солуу тапмай, жегиле эд
Кечесинде, кюнюнде;
Ишчи таулу эзиле эд
Юч душманны тубюнде:

Дин кёзлерин байлай эди,
Бий бойнуна мине эд;
Къоншу жау да, чабып жетип,
Жояргъа тебине эд.

Таулу тиширыу а эрде,
Къулгъа да къуллукъ этип,
Кёп жылланы инжигенди,
Бютюн бек азап жетип.

Айтчыгъыз, мазаллы таула,
Халкъымы ал жашауун;
Къачан, къалай жырталгъанын
Чырмалышхан зор ауун?

Айтчыгъыз, жарыкъ жулдузла,
Тау кечени болушун,
Жаш жыйынны жылкты сюрген
Душман бла согъушун!

Суку черек, жырчы черек,
Ангылатчы жырынгы!
Ненча кере алышханса
Айланчынгы, сырынгы?

Къара жамычы къанаты
Шорхалада кёрюне,
Ненча жигитни элтгенсе,
Не зат келип кёлюнге?

Ючден эшген къара чачла
Юзмезингде табылып,
Ненча ана къыпты ургъанд,
Кёз жарыгъы жабылып?

Учхан желле, чорбатланы
Сибирип сылагъансыз,
Кёп кечени ожакълада
Бурулуп жилягъансыз.

Айтмаймысыз, ол заманда
Кимге сыйыт этдигиз?
Жууап бермей, сызгъырышып,
Къайры учуп кетдигиз?

Тауда бу тилсиз шагъатла
Кёрдюле кёп халланы:
Малкъарда эркинлик ючюн
Акъгъан къызыл къанланы;

«Тёре ташха» аркъан бла
Байланган жарлыланы,
Танг атхынчы, гыжы болуп,
Ёлген малкъарлыланы.

Тилсиз шагъатла кёрдюле
Кечелени, кюнлени;
Эркинлик ючюн кюрешде
Отланы, тютюнлени.

Тау да, суу да, жулдузла да,
Жел да жууап этмейле.
Сангырау, тилсиз шагъатла
Соруууму эштмейле.

Угъай, манга тюз сёз айтыр
Октябрь тилин ачхан,
Уруш этип, къан тёкдюрюп,
Къара зулмуну чачхан

Малкъар халкъым,
большевикле
Кадетлени къуугъанын
Айтыр халкъым, жангы жашау
Отда къалай туугъанын.,

Бушуу да, къууанч да кёрген
Аууллагъа барама,
Жашауну, кёпден сынагъан
Таулулагъа сорама.

Жашау жолуну болушун
Сорама Жулдузханнга,
Къарт болса да, ол санайды
Керти хапарын манга.

2. Жулдузханны хапары

«Сен, балам, нек эскертесе
Мудах озгъан кюнлени,
Юйле кюйюп, къол бойнунда
Чарс болгъан тютюнлени?

Мени да неге сурайса?..
Къурум юйде жашай эм,
Къара булут тумалагъан
Жангы айгъа ушай эм.

Бирде чыгъа тууралагъа,
Бирде бугъа мюйюшге,
Юйреннгенем къарт анамдан
Тиширыу этген ишге:

От тиргизиш, сютге къарап,
Айран уюта эдим,
Арбазымы, отоууму
Тап-таза тутта эдим.

Урчукъ бурсам, мычымайын
Къолдойнагъан тола эд.
Чепкенликге деп бой ийсем,
Юч минг чыкка бола эд.

Чоллакъ атыш, чепкен сокъсам,
Тауатыма олтуруп,
Къоба эдим, солуу алмай,
Къоюн агъач толтуруп.

Терк келе башлагъан элле
Юйюбюзге къонакъла,

Араларында келтирип,
Къарамыйыкъ омакъла.

Алларына тепси салсам,
Бетиме къарай элле,
Сора, бир бирге кёз кысып,
Аз-аз ышара элле.

Хычиними махтай элле:
«Нечик татлыд!» — дей элле.
Сюзген бозамдан ичселе,
Кёп алгыш эте элле.

Сорургъа уа амал жокъ эд
Аланы кеслерине:
Мени кёргенде не затла
Тюшгенин эслерине.

Бир ыйыкъдан келечиле
Къайтхан элле бизни юйге.
Ала мени тилей элле
Кюйсюз къарт Къубадийге.

Атам, анам сёз бердиле,
Жарашдыла къалыннга.
Атаргъа хазыр болдула
Мени отха, жалыннга.

Жиляй эдим кече, кюн да,
Тенглериме тарыгъа.
Унамай эм, ёлтюрсе да,
Къубадийге барыргъа.

Къайгы этип, хайран болдум.
Кечиндим бир бёлекге.
Башымы атарыкъ эдим,
Къутулалсам, черекге.

Бирде, жассы ууахтыда,
Къоншу кызым келгенед.
«Жуллуй, менме, былай чыкъчы,
Сёзюм барды», — дегенед.

Кертиди «Ышанган башны
Суу элтир», — дегенлери.
Сезмегенем, неках этмей,
Урларгъа келгенлени.

Тышына чыгъа баргъанлай,
Мени биреу сермеди,
Биреу да аузумдан тутду. —
Къычырып онг бермеди.

Жалан да: «Тылшыу!» — деп, жангыз
Бир сёз айталгъан эдим.
Андан сора, эсим аууп,
Къырккылып къалгъан эдим.

Эр юйюмю отоуунда
Кючден тиргизилгенем,
Мени къайры элтгенлерин
Ол заманда билгенем.

«Кет-кет, аурунг, тунчукъдура
Эдигиз да сиз муну», —
Деп, бетиме сылай элле
Къатынла сууукъ сууну.

Къыптычыгъа кыркъар кыюн
Атханлай этген элле:
«Энди ол — эр, сен а кыатын», —
Деп, кыюу кетген элле.

Алай бла жашап турдум,
Инжип турдум тузакъда,
Тюзлюк да, тенглик да кыалып
Тиширыудан узакъда».

Кюн кыуурмайд, сууукъ бузмайд
Бизни таулу кыызланы,
Кыартлыкъда да эсленелле,
Жашлыкъ чырай ызлары.

Кыалай жазгын Жулдузханны
Жашлыгъында сыфатын?
Кыыз суратын айтмай кыойду
Акъ кекелли кыарт кыатын.

Жулдузханны кыыз заманы
Керти да жулдуз эди:
Элде намысы жюриген,
Ол бир ариу кыыз эди.

Ишге жетсе, жигер эди
Кыызланы кыбюсюнден,
Махтау хапар жюриу эди
Жулдузханны юсюнден.

Тойгъа чыкъса, сюзюле эд,
Сууда баппуш баргъанлай.
Сыфаты кып тура эди,
Кыз юсюнде кыалгъанлай.

3. Чурум

«Жаш тапмай, энтда къыз тапсанг,
Кёп жилярса, улурса.
Итге атылгъан сюекча,
Юйюмден тыш болурса.

Не да гатча кючюгюнгю
Кюл къуюп къатдырырса,
Не аны къарангы кече
Черекге атдырырса.

Жаш болса, тукъум-жукъ болуп,
Киерме бёркню ёрге,
Къулагъымы бурсала да,
Кюреширме тёзерге.

Эски тонуму сатсам да,
Къурманлыкъ мадарырма.
Артымда къалыр чирчикге
Къууанып бир жарырма.

Боллукъду энди башымы
Бедишликге къойгъанынг,
Тенглери арасында
Бетими кёп жойгъанынг.

Эштмей къойсанг айтханымы,
Артда сокъуранырса.
Сен мени кишилигим
Ол заманда танырса», —

Деп, Къубадий жаш къатынын
Ачыудан жара эди,

Жаралы айыугъа ушаш,
Мурулдай бара эди,

Юйюнден муштухул чыгып,
Тыякъ алып къолуна,
Асыры ачыулангандан,
Тюзелалмай жолуна.

Алай дагъыда жетмеди
Къарт Къубадий муратха, —
Ючюнчю кызы да тууду,
Ушаш айбат суратха.

Къубадий къашларын туюп,
Отоу таба баргъан эд,
Къатынына къутургъандан,
Кёзлери кызаргъан эд.

Сора ол саусуз къатынны
Жиягъына ургъан эд,
Сау бир айны юйюрюне
Къайтмагъанлай тургъан эд.

Ай озгъанда келген эди
Къубадий юйюрюне,
Тозурац, азып, кеф болуп,
Жан-жанына сюрюне.

Къатынга кюкюрей эди,
Сабанында жетгенча,
Жууаш къатын Къубадийге
Уллу палах этгенча.

Тутумсуз чурумну кѳурап,
Толу юйюн ояргѳа,
Юй тамата нек тюзелди
Кеси бетин жояргѳа?

Кѳубадий кѳатынын кѳойду,
Сюдге, жолгѳа да бармай,
Кѳызлалла деп, сабийлеге
Мюлкден юлюш чыгѳармай.

Жулдузхан шош жияй эди,
Кѳп зат келип эсине,
Биялмай тул жашауунда
Не боллугѳун кесине.

Кетген эди ата юйюне
Жулдузхан кѳысталгѳанлай,
Сау атадан ѳксюз кѳалгѳан
Юч сабийин алгѳанлай.

Кѳарт Кѳубадий Жулдузханны,
Бир бош чурум тапханлай,
Атхан эди, балын эмиш,
Балауузун атханлай.

4. Ата юйюнде

Жулдузхан ата юйюне
Сабыр жияй кѳайтханда,
Не зат ючюн кѳысталгѳанын,
Кѳлю тола, айтханда,

Кѳарт атасы ачыуундан
Тѳегерегин сермей эд,

Кийиз кѣбындан чыгъарып,
Таулу шкогун жерлей эд.

Сора, терк, абидез алып,
Намазлыкѣгѣ жете эд,
Намаз кѣылып, дууа тутуп,
Кѣыстау тилек эте эд:

«Я, аллах, сен Кѣубадийни
Сокѣурандыр», — дей эди.
«Алай болмаса, жаханим
Отда жандыр», — дей эди.

Сора, арыкѣ бойнун соза,
Эфендиге бара эд.
Кѣызына жетген зулмуну
Ол, тарыгѣып, санай эд.

Эфенди уа кѣайырылды,
Тарыгѣыуну алмады,
Кѣубадийни терслигине
Аз да боюн салмады:

«Аллах кеси бермегеннге
Файгѣанбар не берет?» — деп,
«Жети кере кѣатын алгѣан
Муслиманнга тѣред», — деп.

Бекболат а, мудах болуп,
Кѣайтхан эди юйюне,
Ачыуланып, эфендини
Жууап берген кюйюне.

Ант эте эд эфендиге
Энди бир да сормазгѣа,

Тюзлюк этер деп, аллына
Ёмюрде да бармазгъа.

Диннге уа къуллукъ этиую
Бираз сел болгъан эди.
Тюзлюк ючюн кюреширге
Кёлюне алгъан эди.

Старшина да, сюд да, бай да
Бир хыйла эше элле,
Жарлы халкъны эзер ючюн,
Бирча кюреше элле.

Жулдузхан да билген эди,
Залимлени халларын:
«Тул тиширыу — сынган табакъ»,—
Деп, кюлюп къойгъанларын.

Къыйналса да къадарына
Жулдузханны жүреги,
Жашаргъа онг бере эди
Эки къанжал билеги.

Кюндюз ишден арып келип,
Кече жюн тарай эди,
Къарыусуз сабийлерине
Ышанмай къарай эди.

Бирин къолундан тутханлай,
Бирсин къойнуна алып,
Барыучу эд жумушуна,
Къадарына бой салып.

5. Комиссар къатын

Октябрны сакъ желлери
Тау элlege жетдиле.
Бир бирни сюре, ашыра
Бушуу кюнле кетдиле.

Къан адыргыгъа къалдыла,
«Акъсюекле», чанкала;
Аз-аз оюла башлады
Залимле тургъан къала.

Тамычыла жыйылсала,
Жауун болад, кёл болад.
Аязла бирча урсала,
Къала ойгъан жел болад.

Шаудан суула къошулушуп,
Черек болуп баралла,
Черекле бирге жыйылып,
Тенгиз болуп къалалла.

Тенгиз а, чайкъала кетип,
Кёмюк этип, кёбеди,
Эски кемелени, малтап,
Толкъунлагъа кёмеди.

Халкъ къозгъалыу кётюрюлюп,
Тенгизча, юфгюре эд,
Толкъунларын жан-жанына
Ашыкъдырып сюре эд.

Алтын окъа кюн тыякъла,
Жарытып тауну, тарны,

Жылытдыла, кѳобардыла
Мудак, кѳара Малкѳарны.

Большевикле, сауут алып,
Халкѳгѳа кѳл этдирдиле,
Тау бийлеге, залимлеге
Дертлерин жетдирдиле;

Халкѳгѳа хыйла этгенлени
Оноудан ташладыла.
Жерлени уа жан башындан
Юлешип башладыла.

Хар ауулда, сыйлы кѳрюп,
Кѳызыл байракѳ салдыла,
Жангы жашауну оноун
Кѳолгѳа таукел алдыла.

Жулдузхан да кѳойду энди
Мугурайып жашаун,
Эсине кѳп тюшюрсе да
Келинликде баш ауун.

Кѳатынланы нѳгер этип,
Жыйылыугѳа келди ол.
Анда билди тюз болгѳанын
Большевикле салгѳан жол.

Жулдузхан халкѳны аллында
Жарыкѳ сѳлеше эди:
«Жашасын бизге кюн берген
Совет власть!» — дей эди.

Дей эди: «Мен большевикме.
Большевиклей ѳлюрме.

Тенглик ючюн, Ленин ючюн
Жанымы да берирме!»

Эл жыйылыугъа келгенле
Къызыу къарс ура элле.
Бир бирле уа анда-мында
Къаш туюп тура элле.

«Тауукъ хоразча къычырса,
Ол игиликте болмаз.
Эл, къатын оноугъа къалса,
Ёмюрюнде да онгмаз», —

Деп, къызылбоюн Мухара
Арлакъда сёлеше эд,
Элни ишин ояр ючюн,
Къаныгъын кюреше эд.

Бир бёлек ауузачыкъ да
Анга тынгылай эди.
Аны агитациясын
Тюзча ангылай эди.

Мухара туралмай эди
Олтуруп, тынчайгъанлай.
Сёз жая эд, мант къауура
Мырхыкларын жайгъанлай.

Къулакъ салгъан адамлагъа
Ол жашырын жете эд,
Хар бирине жилин тилин
Сууургъанча эте эд;

Мюйюшледен къарай эди,
Къабыш, ууун жаяргъа,
Чола адамны марай эди
Келепеннге баяргъа.

Ол терк-терк туракълай эди
Жаш колхозну чачаргъа,
Къауал быргъыланы жерлеп,
Жыйын къурап къачаргъа;

Алай, битмей, сибирилди
Эше баргъан аулары,
Суууруп атдыла кесин
Туугъан эли, таулары;

Дагъыда, элден юялмай,
«Кечигиз», — деп баш урду,
Эл а, сюдюн этип, аны
«Соловкийге» ашырды...

«Окружнойдан» келип элле
Салих бла Николай *,
Жарлыланы энчи жыйып,
Сёлешдиле бир талай.

Айтхан элле партиягъа,
Комсомолгъа алыудан;
Властха къажау тургъанланы
«Къара чёнге» салыудан.

* Салих Кумуков бла Николай Виноградов — партияны Малкъар окркомуну оноучулары.

Эл жыйылды,
Жулдузханны
Комиссаргъа салдыла.
Тиширыуну сёгюучюле
Армау болуп къалдыла.

Жангы жолда батыр барды
Таулу комиссар къатын,
Жигер ишлеп, терк айтдырды
Халкыгъа кесини атын.

Партияны тизгинине
Биринчи болуп кирди,
Таулу тиширыулагъа ол
Кёп жангы ыз билдирди.

Къызыл косынка къысады
Къара бота орнуна,
Карандаш, къагъыт да алып,
Тебирейди жолуна.

Эринмейин айланады,
Халкыны ишге къобара,
Эркин, батыр сёлешеди,
Хар орам сайын бара.

Эл советде, стол артында
Олтуруп, оноу этед.
Керек болса, атха минип,
Малгъа, къошха да жетед.

«Сума» жыйыу, налог жыйыу
Ишин толу бардырды,
Къонкбулдели тау суулагъа
Бек кёпюрле салдырды.

Къая жухну, лагъым салып,
Атдырып, ойдурады,
Тарны ичи бла таугъа
Жол ишлете турады.

Кеси да, жугарны алып,
Ишлейди кыызаргъынчы,
Жолчу жыйынны ишине
Жигер юлгю салгъынчы.

Жулдузхан окъуп бошагъанд
«Уллулагъа ликбезни»,
Алгъынча сезалмай къалмайд
Айтылгъан орус сёзню.

Ол малкъар, орус тилде да
Газет окъуйд чырмалмай.
Китап тюкеннге кирсе уа,
Озмайды, китап алмай.

Жулдузхан, эри къойса да,
Абызырап къалмады,
Кюйсюз эрине жалына,
Бойнун соза бармады.

Жарлылыкъ да анга, буууп,
Артмакъ алдыралмады,
Мугурайып ойсурагъа
Боюн салдыралмады.

Адыллы, жигер къатынны
Кёпле да тилей элле.
«Хар сабийини насыбы
Биргесинед», — дей элле.

Жулдузхан эрге баргъанед
Устаз жашха — Нюзюрге,
Ол а керти ата болду
Къарыусуз кыыз юйюрге.

Нюзюр эл тюкеннге барса,
Анда кёп тура эди:
Еге кыызчыкъларына деп,
Саугъала сурай эди.

Жыйрыкъ, чурукъ, кюнес алып,
Бек къууанып къайта эд.
Жандан суйген кыызларына
Кёп ариу сёз айта эд.

Къубулта эди аланы,
Окъуугъа юйрете эд,
Дерсге бара, эл школгъа
Биргесине элте эд.

«Мени къарылгъашчыкъларым —
Къызчыкъларым», — дей эди.
Не рысхыны да алагъа
Хар заман излей эди.

Тура кетип «бёрк» къошулду
Жулдузханны юйюне.
Кёпле да сукълана элле
Бу юйюрюню кюйюне.

Тенглери, жанлап, Нюзюрюню
Къулагъын бура элле,
«Тобар улан «топ» деп, тууду», —
Деп, кюлкю къура элле.

Дагъыда бир къауум къоншу
Къууанып жете эди.
«Жашынг жашар суюк болсу», —
Деп, алгъыш эте эди.

Нюзюр, жашчыгъын кѣргенде,
Ышара эд, къууана.
Аны эштип Къубадий а
Къалды, жюреги жана.

Ол кимден сѣз эштеме деп,
Ёрге, эншге ёте эд,
Къуу, къаратон къатынына
Хыны-суху эте эд.

Кечелени кюнле сюре,
Заман терк узаяды,
Къышдан сора уа жай келе,
Таурухларын къояды.

Жулдузхан да заманында
Жигер эди, тири эд.
Элкъуар комиссарладан
Бек белгили бири эд.

Заман тау сууча барады.
Озуп кетдиле жылла.
Энди тауда аз туююлдо
Жигер, ёткюр къатынла.

Тиширыула, кишилеца,
Эркинликли болдула,
Илму бла жарыкъланып,
Кѣп усталыкъ алдыла.

Кими — колхоз председатель,
Кими — школда директор,
Кими телефонисткады,
Кими — сюдю, не лектор.

Айтхылыкъ тиширыуланы
Къайсы бирин санайым!
Сёз — созуккуду. Созмайым.
Андан ары барайым.

6. Жулдузханны кызылары

Айланчлы, ёрлю болса да
Алгъын жашау ызлары,
Жарыкъ жолгъа къутулдула
Жулдузханны кызылары.

Тамата кызы — Хафисат
Учителлик этеди,
Элде школда сабийлени
Тюз ызгъа юйретеди;

Эри уа бригадир болуп,
Колхозда махталады,
Хар жыл сайын эришиуде
Алчы болуп барады.

Экиси да жашайдыла.
Ишлейдиле къадалып,
Не сылтау да айырмазча
Акъялны бирден салып.

Алада татлы жашаугъа
Кёпле этелле сейир,

«Акъ кёгюрчюнчюгюм», — дейди
Хафисатха Юзейир.

Къубадий бош жиргеннгенед
Кесини кызыларындан,
Энди уа сукълана кълды
Аланы ызыларындан.

Ол къарт, къарыусуз болгъанды,
Кёп тапса да кийим, аш,
Битеу да гуппурланганды,
Соруу белгиге ушаш.

Кызыларындан аягъанын
Энтда эркин ашасын,
Ала анга кыызгъанмайла,
Ол не кёп да жашасын.

Жулдузхан а, агъарса да,
Саулукълуду, жарыкъды,
Халгъа кёре, тирилейин
Танг кесек жашарыкъды.

Жарыкъ жюриюдю Жулдузхан,
Къадарына къууана.
Огъурлуду, кёп жашасын
Тюзлюкню суйген ана!

Ортанчы кызы Жулдузну
Сют фермада ишлейди.
«Коммунистча тюз ишлеуде
Алчы болурма», — дейди.

Кичи кызы уа Жулдузну
Институт тауусханды,
Баям, сиз таный болурсуз,
Ол а врач Майрусханды.

Акъ халат, акъ бөркчюк кийип.
Халкыгъа кчулукъ этеди,
Халкъ саулугъун сакълар ючюн,
Къайры да терк жетеди.

Жалан сагъынып кюйсам да
«Майрусхан» деген атын,
Кесигиз, сормай билесиз
Аны ишин, сыфатын.

Ай чыкыгъанды.

Жылтырайла
Таулада чыран бузла.
Чууакъ кече, бийик кекде
Кюрюнелле жулдузла.

Барды бир бек жарыкъ жулдуз
Акъ жулдузла ичинде.
Барды элде бир ариу кызы
Ариу кызыла ичинде.

Чолпан жулдузгъа ушайды
Чырайы Майрусханны.
Уллу насыбы боллукъду
Майрусханны алгъанны.

Бийик бойлу, инчге белли,
Узункиршик, къаракёз.

Излесенг да, табалмазса
Аны киби́к татлысёз.

Сабыр сёзю жүрегинге
Хычыуундукъ салады.
Сууукъ жаргъан гырхы кёолгъа
Жау сюртгенлей болады.

Дум къарады эки къашы,
Бурмады кекеллери;
Белинден эншге озалла,
Толу чач эшгенлери.

Акъ бетинде ингиликле
Танг ылызмы киби́кди.
Чиммакъ эркин мангылайы
Къол аяздан бийикди.

Ышарса уа, жыягъында
Гитче батыучукъ болад,
Кёзю кёзюнге къараса,
Эсингде кёпге къалад.

Жулдузхан керти да жулдуз
Кёре эдим таулагъа.
Къаллай къызла ёсдюргенди
Къыралына саугъагъа!

Сау болсунла къыйынлыкъгъа
Бюкдюрмей ёталгъанла,
Сау болсунла жарыкълыкъгъа
Эркин кёшюр салгъанла!

ЧАЛГЪЫЧЫЛА

Поэманы башлары

Биринчи кесеги

II.

Чалгъыгъа хазырланыу

...Кюзню къызыу кюнлери,
Бет терлете, жетдиле.
Колхозчула, къууаныш,
Кюз биченнге кетдиле.

Бет жарыкълы болурча
Колхозугъуз, алигиз,
Ахшы жолгъа барыгъыз,
Къууанч бла келигиз!

III.

Чаллыкъла сакълайдыла

Къышлыкълада чаллыкъла,
Ёсюп, терен болдула,
Чегет, кюннюм, сырт, дыркы
Гюл накъышдан толдула.

Жашил чаллыкъ сыланад,
Тенгизге жел ургъанча,
Бийик кундуш чайкъалад,
Атда бара тургъанча.

Чаллыкъда бѣденеле
Къулф уяла къуралла.
Бал чибинле гюлледен
Балла жыя туралла.

Тау чаллыкъны кѣргенде,
Кѣп зат келед эсеме.
— Бу чаллыкъмы, алтынмы? —
Деп, сорама кесеме.

Анга жууап этгинчи
Терк окъуна ѳзюме,
Сют, жау, бишлакъ, семиз эт
Кѣрюнелле кѣзюме.

Созмай къойсам да болур,
Ангылашыныр энди:
Мал ашыны асламы
Кюз ишленнген биченди.

Сакълайдыла чаллыкъла,
Тенгиз кирик сюзюлюп,
Чалгъычыла келирин,
Зурнуклача тизилип.

Кюз къошлагъа келдиле
Жыйынны адамлары;
Жырлай, кюле жетдиле,
Бек жарыкъды халлары.

Чалгъылану уулайла,
Сир не гыжах болмазча,
Чалгъыда хар чалгъычы
Аз да айып алмазча.

Колхозну парторгу да
Къошдан къошха ётеди.
— Къош низамлы болсун, -- деп
Ол миндауат этеди.

Бир айтханлай къойса да,
Иш орнуна барлыкъды.
Биченнге келген жыйын
Борчун тюз мажарлыкъды.

Комсомол жашла, къызла
Стенгазет чыгъардыла.
Ахыр билдириулени
Радиодан алдыла.

Кече къошда тынчайын,
Тангда ишге атландыла
Чалгъычыла тизилий,
Гелеу сыртха бардыла.

IV

Чалгъыда

Шырхы тутуп барыуда
Кёп къарт, кёп жаш да барды.
Алда баргъан чалмыйыкъ
Эл таныгъан Омарды.

Омар — жыйын башчыды,
Колхоз иште алчыды,
Чалгъыда чалгъычыды,
Малгъа жетсе, малчыды.

«Бешкъарышны» хирпинлеп,
Омар чалгъы чалады;
— Аллыма ким ётер? — деп,
Эркин атлап барады;

Жашил гелеу жүрекни
Дуру къалау этеди,
Гулос тутхан билекни
Онгнга-солгъа элтеди.

Аны жохар чалгъысы
Чыкъ агъызын барады,
Тюбюн къырып ётсе да,
Кырдык ёре къалады.

Экинчи булгъагъанда
Чалгъы алгъа атлайды,
Тамагъына жыйгъанын
Сол жанына къаплайды.

Омар чыкыгъан чыбыкъны
Жаш чалгъычы танысын,
Ийнанмаса, эслесин
Кундуш, гелеу сарысын.

Омар чалгъы чалады,
Къулачы кенг жайылып,
Терен жашил кырдыкны
Тюп къалынын къайырып.

Тынчыгъан гыбытлыкъны
Бичакъ бла къыргъанлай,
Къырдыртады чаллыкъны,
Юсюне сир тургъанлай.

Асхутда, солууда да,
Омар бир иш ишлейди:
Тирикёз жашчыкъланы
Чалгъыларын тишейди.

Къартха, жашха кёл этдир,
Кёпню кёрген къарт Омар,
Хауле иймей, жашланы
Кюз биченнге тарт, Омар!

Тюзде терен чаллыкъны
Машина-чалгъы кырад,
Атла тартып барсала,
Чырылдап, чалып турад.

Чалгъычыгъа болушхан,
Машинагъа аперим!
Юсюндеги хайт десе,
Жокъ анга аман дерим.

Тау төшлени чаллыгъы
Къол чалгъысыз чалынмаз,
Къалын гымых бичени
Къырцаланып алынмаз.

Ма, кёреме жыйынны
Чалгъы булгъай баргъанын,
Жашил къалын чаллыкъны
Дырын этип салгъанын.

Биреу элте кенг чыбыкъ,
Биреу чыгъа тар чыбыкъ,
Жыйындан айырылып
Къалмаз ючюн талчыгъып.

Шуёх жыйын болгъанда,
Бирге жанар отлары.
Ким къалай ишлесе да,
Белгилиди чётлары.

— Тарт, жаным, тарт, — деп айта,

Бирден чалгъы силдейле,
Тюшде чыкъ къуругъунчу
Арыу-талыу билмейле.

Чыкъ къуруса, гёбелле
Аз ылыкгым болалла,
— Чыкъ тюшерми ингирде? —
Деп, бир бирге соралла.

Жараулары ачылып
Сыналгъан чалбашланы,
Суху болмай, чалыргъа
Юйретелле жашланы.

Жашланы да жаш билед:
Бири жетген, бири кем,
Бири назик болса да,
Бири тулпар эм бёкем;

Кюз артында бирлери
Элде келин тилейди,
Бири уа тюлкю кёрсе,
— Бёрю кёргенме, — дейди.

Жашлада да жашла бар,
Чубур чалгъы алмагъан,
Менме деген кишиден
Чырт да артха къалмагъан.

Аллай чалгъычыладан
Колхоз жыйын кѳуралса,
Гебен хапар келеди,
Дырын хапар суралса.

Сѳдегей тизилишип,
Чалгъычыла баралла.
Кюн кѳзюнде чалгъыла,
Кѳкча жашнап, жаналла.

Жанып-жанып, ѳчюлюп,
Кырдыкга батылалла.
Тешикли кѳауурала
Керохча атылалла.

Чаллыкѳдан гокка хансла,
Чалгъычыгѳа баш ура,
Тик дуругѳа жаталла,
Бир бирлерин жашыра.

Семиз талгъыр бѳдене
Халта тюпден учады,
Узакѳ кетмей кѳонса да,
Бир жанына кѳачады.

Чалгъы чалгѳан тынчмыды?
Аны ким да биледи:
Гиртчи болуп кюрешген,
ѳбине тюшюнеди.

Кюн тѳппеден тиеди.
Жыйын солуу алады,
— Энди заман болду, — деп,
Тюш азыкѳгѳа барады.

Тюш азыкда

Жыйын чөгюп тохтады
 Таракъ ташны артына,
 — Тюш азыкъ, — деп айталла
 Бу солууну атына.

Къуш къонуучу состарым,
 Ауанангы кенг жибер.
 Чёпню сызгыртхан аяз,
 Сериуюнню аслам бер.

Кюзню кюню — бир къарыш,
 Жыйын солуу алады.
 Ауана кюн чыгышха
 Терк учхалай барады.

Кюз азыкъны закийи,
 Аубекир, женгил узал:
 Хар адамгъа эт юлюш,
 Жетдирип, аллына сал.

«Эт — этге, шорпа — бетге».
 Шорпа къуй, гыржын юлеш.
 Хар ищчиге эс буруп,
 Токъ этер ючюн кюреш.

Эркеч гыбыт бухчакъдан
 Гоппаннга айран жибер,
 — Ичер эдим, — дегеннге
 Топца-толу къуюп бер.

Жыйын азыкъ ашайды
Сериуюнде олтуруп,
Аубекир да суусапны
Къуя, гошпан толтуруп.

Къартла айран ичгенде,
Мыйыкъларын сылайла,
Жашла айран ичселе,
Эринлерин жалайла.

Аубекир ашыкъдыра,
Азыкъ терк ашалады.
Жарыкъ жыйын ичинде
Масхара башланады.

Масхараны кеми жокъ,
Арагъа кюлкю кирди.
Къыйналса да, Мухажир
Жауурунну кемирди.

Сора жарыкъгъа тутуп,
Анга тюрслеп къарады.
Къолгъа къараучу кибик,
Жюз ётюрюк санады.

Нух ашыкълы жиликни
Бек айыртлап ашайды,
Тешип, жилигин эмип,
Сыппа ишлеп башлайды;

Бошاپ кюлкю сюекни
Таусогъа узатады.
Ол а, къолу кюйгенча,
Жашла таба атады.

Сыппа тюшдю арагъа!
Жашла хыны турдула,
Пырх-чырх этип, бетлерин
Жан-жанына бурдула.

Сыппа нек сызылгъанын
Жашла, сормай, билдиле:
Къартладан да юялып,
Къызарышып кюлдюле.

— Жашла, бош юркдюгюз, —
деп,

Нух сюекни алады, —
Бу бирлеге жарар, — деп,
Хуржунуна салады.

Дагъы айтды: «Билчигиз,
Сыппаны магъанасын,
Ол кёпню тынчайтханын,
Инжитмейин анасын».

Таусо уа элбер айтып,
Нухну жууабын берди,
Жашланы тынгылатып,
Ол анга былай деди:

«Чыкъар-чукъур чакъыра,
Ичиндеги макъыра,
Эки тулукъ азыгъы,
Къалаууру — къазыгъы».

Элберни магъанасын
Жашла женгил билдиле.
— Сен тынмагъын, миябаш, —
Деп Таусогъа кюлдюле.

Къауум жаш, чоккумланып,
Базук тарта туралла,
Къаймишген акъ базукну
Тобукъ юсде буралла.

Сынмай бюгюлген базук
Бирден бирге ётеди,
Анга сыгъынганланы
Къызылбетле этеди.

Хасан алды базукну
Къолда бюгюп кёреди.
Тюз белинден морт этип,
Бахсанукъгъа береди.

Бахсанукъ а юялды
Сындыралмагъанына;
Болса да, ол да кирмейд
Къарыусузла санына.

Бахсанукъ аз базукну
Морт сындырып бермегенд,
Мунуча къурч базук а
Бир заманда кёрмегенд.

Амалны, билек кючню
Жашла ёнчелейдиле.
«Энтда базук тубесе,
Кёрюшюрбюз», — дейдиле.

Лакъырда, оюн-кюлкю
Жыр бла бёлюнеди.
Кюз солууну заманы
Сейир аз кёрюнеди!

Мотоциклге да минип,
Почтачы жаш жетеди.
«Коммунизмге жол» газет
Къолдан къолгъа ётеди.

Кюз жыйыннга келтирди
Газет кёп ахшы хашар.
Сууча окъуйду газетни
Комсомол жаш Жагъафар.

Ол айтады сау дунья
Не халда жашагъанын,
Къайсы тау эл ненча юй
Битдирип бошагъанын.

Кёргюзтеди бир бирге
Сабандагъын, малдагъын,
Сют, жау, эт, мирзеу бла
Къайсы колхоз алдагъын.

Хар ишлени барыуун
Шарт этип кёбюн, азын,
Газет ёлтди къошлагъа
Партияны ауазын.

Хар бир ишни эби бар,
Солууну да кеби бар.
Омар алды чалгъысын,
Башлады иш къайгъысын.

Иш тур-турдан башланса,
Солуудан хайыр къалмаз.
Жигерден кёзю жаннган
Ишлеуде айып алмаз.

Чалгъычыла турдула,
Чалгъыларын алдыла.
Мюшкери кюннүм таба
Тизилишип бардыла.

Къармаулары чалыргъа
Юлешинип кирдиле,
Тауладан кюн батаргъа
Кюннүмнү битдирдиле.

Ауанала жапдыла
Чегетлени, къырлары;
Сенгирчгеле башлалла
Низамсыз кёп жырлары.

Чыкъ тюшгенди чаллыкъгъа
Эришип узалтыргъа,
Мёхел чалгъычылары
Чыбыкъдан чыгъартыргъа.

Ол заманда хыйлачы
Гюлтекъуйрукъ чыгъады,
Чычхан тутуп, чаллыкъны
Теренине бугъады.

Ол чакъгъа чалгъычыла
— Иш кёояр заман, — дейле.
Ачыкъ кёкде жулдузла,
Кёз кыса, жилтирейле.

Жер башыны даууру
Суу тауушлай болады,
Жаныуарла жырындан
Тёп-төгөрөк толады.

Ол чакъда чалгъычыла
Ахыр хирпин этелле.
Омарны алгъа салып
Кюз къош таба кетелле.

Чалгъыларын ойната,
Жыйын къошха жетеди.
Моргъул бёкем чыккырда
Чолпу таууш этеди.

Экинчи кесеге

IV

Дырында

Чыкъ инжиле тайдыла
Дуруладан, къыртишден,
Аз да артха туруу жокъ
Кюзгю къазауат ишден.

Дырын жыйыу-чабыуулд,
Бичен ишин билгеннге,
Ушайды ол жыйау аскер
Атакагъа киргеннге.

Тюзде жатхан дырыннга
Ат бахсала бардыла.
Тёшде дырынны кызла
Толан этип алдыла.

Кюн да кызыу тиеди,
Тёппени жандырады.
Хауа да иссиленип,
Тебалмайын турады.

Жалан да дырынчыла
Чабышалла, секирип,
Къартла таба ётелле
Бирер батан кётюрюп.

Сынаулу къарт кишиле,
Гебен къушлары кибик,
Миндиле гебенлеге
Къалар ючюн тюз, бийик.

Хораз бюртюк алгъанлай,
Омар батан алады,
Ылыбырын бузмайын,
Гебенине салады.

Кёп мычымайын гебен
Ариу къаланды, толду.
Тёппеси, хойнук тюпча,
Тёгерек, жютю болду.

Гебен ёрге къаланса,
Тёппесинден суу ётмез,
Эки гырмык салынса,
Бир чёбюн да жел элтмез.

Къартларындан юйренип,
Жашла гебен къалайла.
Ненча гебен битгенин
Кёллеринден санайла.

Къыз, къатын да дырында
Оздурмайла жашлагъа,
Минмей ишлеселе да
Бийик гебен башлагъа.

Къызла бахса тарталла
Бахса аузун сыздырып,
Жашла толан аталла,
Сенеклерин къыздырып.

Фатимат да барады,
Толанны энше ата,
Акъ гюлменди къанатын
Сенгилдете, ойната.

Хасан да толан атад
Фатиматны ызындан,
Аны ариу кёргенден
Битеу элни къызындан.

Фатимат а Хасанны
Узакъ озуп барады,
Сора, жашыртын къарап,
Сюйдюмлю ышарады.

Жашлада да болады
Къызладан къыз марагъан.
Къызлада уа азмыды
Жашны суююп къарагъан?..

Тёшде дырын жыйылды,
Толан бола, чулгъанды.
Сора тёш тюп батандан,
Гебенден талгъырланды.

Энди бу батанланы
Барын гебен къурсала,
Тюш азыкъ да башланыр
Жарым сагъат турсала.

V

Солууда

...Тёшню туюб сыйдамны
Гебенледен толтуруп,
Энди жыйын солуйду,
Эки къауум олтуруп.

XII

Хорлау той

Заман жетди жыйыннга,
Юлешинип кетерге,
Алай жашла тилейле
Хорлау тойну этерге.

Жашла тойну тилеуню
Къызла къабыл кёрдюле,
Жыйында таматала
Той эркинлик бердиле.

Эки сагъат узуну,
Той барады кызынып,
Хасан да къууанады,
Келин келтирген сунуп.

Аны эси, сагъышы
Кёп затха бёлюнеди,
Кюз артында тойлары
Кёзюне кёрюнеди.

Кёзюне кёрюнеди
Фатиматны кетгени,

Ол кыызладан жашырын,
Сюйюп, ийнар этгени.

Жюрегини жартысы
Бёлюнеди Хасанны:
Жанындан сюйген тенги
Элге кетеди аны.

Къобуз таууш, къарс уруу
Тийрени зангырдатад,
Жыйын къууанч этгенин
Хар кимге ангылатад.

Тюз тепсеу бара барып,
Лезгинкагъа айланад,
Алай не тюрлюден да
Абизех той сайланад.

Абизех той баргъанда,
Сёлешир онг болуна,
Жаш да, жашырып, кызыны
Къагъыт берир къолуна.

Къагъыт хазыр болмаса,
Сёлешир къулагъына,
Кёпден бери сакълагъан
Сюймеклигин сагъына.

Тюз тепсеу — оюмлукъду,
Абизех а — сюймеклик,
Шинтик оюн — лакъырдад,
Лезгинка уа — жигитлик.

Абизех тойну эте,
Бир ызгъа тизилише,

Экеу-экеу баралла
Жорта, тохтай, сюрюше.

Жашлыгъын эскертирге
Омарны чакъырдыла.
Ол тепсерге чыкыгъанда,
Къарсны бютюн урдула.

Абизехни ызындан
Тюз тепсеу башланады,
Къарт болса да, Сырмахан
Тойдан юлюш алады.

Ол Омарны аллында
Къубулуп сюзюледи,
Алай намысын, сыйын
Ёр тутаргъа биледи.

Къарт Омарны тепсеюю
Эриклеуча кёрюнед,
Саны сабыр барса да,
Таулу жүрек жериндед.

Кертиди, ол, Хасанча,
Секирип, чанчылмайды,
Къарс не бек къагъылса да,
«Осса!» — деп кычырмайды.

Болса да, къол ойната,
Тепсейди алларында,
Алыкъа уа баралад
Аякъ бурунларында.

XIII

Ахшы жолгъа!

Заман болду кетерге.
Хорлау тойну тыйдыла.
Элге барлыкъ жыйынны
Чакъырдыла, жыйдыла.

Башланды саламлашыу,
Бир бирлерин ашырыу,
Къалгъанла баргъанлагъа
Къол булгъау эм баш уруу.

Атланганла айтдыла:
«Хайдагъыз, сау къалыгъыз!»
Къалгъанла жууапладла:
«Ахшы жолгъа барыгъыз!»

Къызла минген грузовик
Энди кетди, узайып,
Жашлагъа уа саугъагъа
Жукъа тютюнчук жайып.

Алай, Хасан алгъанды
Фатиматдан бир саугъа.
Хасанны жүрегине
Салырча къайгъы, къаугъа.

Акъ палаток алгъанд ол,
Мудах къарап кёзлери,
Къыйырына жазылып
Эски жырны сёзлери:

«Лаула, лаула лаулагъа,
Кюн тийгенди таулагъа.
Ёлгенлеге мен бармам,
Сен да къойма саулагъа!»

АТЛАРЫ

НАЗМУЛА

I

Туугъан жериме	9
Ана тилим	11
«Къызыл бетли...»	13
Ыразы эталсам эди халкъымы	14
Октябры жарыгъы	16
Он беш батыр	20
Жангы къошда	22
Совет байракъ	24
Ликпунктлагъа жюригюз, илму, билим билигиз	26
Къазимге	28
Чынтды поэтни назмусу	29
Фахмунг болса ишни жарыкъ жулдузу <i>акрестик</i>	30 <i>и.ш.</i>
Ийнанма	31
Халкъынты ауазыды шарт ауазын	32
Поэтге	34
Къаядагъы жазу	36
Тёрт ёмюр	38
Марко Вовчокга	40
А. С. Пушкинге	44
От бла суу	47
«Гюрен сырылгъан» <i>акрестик Г.ш.</i>	48
Биз барабыз жауунлада, желледе	49
Унутма	50
Тенгиме	51
Жыры, гюлю да алгъанма нёгерге	53
Поэтни юсюнден баллада	54
Сагъышларым	57
Жырла, булбул, къууанч жырынты	59
Унутмазбыз	62
Ёмюр дослукъ	64
Жырыбызны битеу халкъла эштсинле	65
Элт, партия, элт	67
Батыр Юрий Гагаринге	69

Сау кел, сау кел, жангы жыл!	71
— Къартны осуяты	73
Жигит къарт	76
Темирчи Хасан	77
Чомартлыкъ	79
Терезени ачханлай	80
«Болса эди мени къуш къанатларым»	81
Къарт къойчуну къадары	82
Боташ бла Мырта	84
Мудах жегеле	85
Эскерну	87
Мен эштеме Сулейманны ауазын	89
Эффеңди	91
Къанаты сынган къуш	94
Манолисге сюд этгенлеге	97
Жууап	99
«Къарагъанда...»	100
Халкъ таныр	101
Жилйй тургъан «эркинлик»	102
Жаз башы келди	104
Балта	107
Заманны ызындан	108
«Уч, жырым...»	109

II

Совет аскерчини анты	113
Уу жилинны эзерге	115
Къорасынла урушну кюсегенле	117
Согъушдан сора	120
Жарты назму	122
Зулмучула	124
— Эки да катюшагъа	128
Саугъала	129
«Бизни аскер ингир ала»	131
Волгоградны къатында	132
Тилек	134
Мен да мудах болгъан эдим	135
Къарт Чёпени къабыры	136
Малкъар халкъны биринчи пйнаралы	138

Тогъузунчу май	140
Сын таш	141
Антлы къарындашла	143
Хорлау	146

III

Ландыш бла къалияр	151
Сонет	153
Кёзюм къарайды узакъгъа	154
Жыр жырлаучу къыз	156
Кёк кёзле	158
Кюз арты ингирде	159
«Къызла, сиз пйнанмагъыз»	161
Гюлю чыгъаналары	162
Къайтар алгъын сүймекликни	163
Эсингдемиди?	164
Къызладан эм ариуу	165
«Кёзлерим жарыгъан элле»	166
Жюрютюрме биргеме	167
«Жай чилледе»	168
Кулина	169
Кёзле бла сёлешуу	172
Къутхарырма	173
Газел	174
Сени ючюн келеме	175
«Кийимим жылытмайды...»	176
«Санга письмом жууапсызлай къалгъанды...»	177
Акъ марал	178
Къайдан да кёрдюм сени	179
Кёкде жарыкъ жулдузлада	182
Экибиз эки жагъада	183
Терк сүйгенле	185
«Бош гурушха болма»	187

IV

Кавказда къара шауданла	191
Жалауда	193
Жаз башыны жылыуу	195

Жашилкѣаптал		198
Кѣзыл кѣайын		200
Поэт бла бал чибин		202
Табиѣатны тахлыкѣ жыры		203
Эмен терек		205
Тау суу		206
Жаз келир		210
Тауда		211
Ит бла туман		213
Таула чакѣырадыла		214
Жауундан сора		216
Жашил гелеу		217
Сакѣ жауунну аллында		218
Суу даууру		220
Кюз артында		222
Жибит мени, жауунум		224
Алтын кюз арты		226

V

ПОЭМАЛА

Ленин бла таулула		233
Жулдузхан		239
Чалгѣычыла		266

Берт Исмаилович Гуртуев

ИЗБРАННОЕ

Стихи и поэмы

На балкарском языке

Редактор *С. М. Моттаева*

Художник *А. Е. Глуховцев*

Художественный редактор *И. Г. Абрамов*

Технический редактор *Н. М. Рахаева*

Корректоры *Ф. Я. Теплеева, З. К. Гуртуева*

ИБ № 296

Сдано в набор 13/II 1978 г. Подписано к печати 20/IV
1978 г. Формат 70×90¹/₃₂. Бумага типографская № 1.
Физ. печ. л. 9,125. Усл. печ. л. 10,68. Уч.-изд. л. 8.
Заказ № 2051. Тираж 1000 экз.
Цена в переплете 1 руб.

Книжное издательство «Эльбрус»
Нальчик, улица им. адмирала Головки, 6

Полиграфкомбинат им. Революции 1905 года
Управления по делам издательств, полиграфии
и книжной торговли Совета Министров КБАССР
Нальчик, проспект им. Ленина, 33